

TOLLILUGU

Eesti Tolliameti areng 1991-2001

SISUKORD

Eessõna

I. Eellugu

Toll Eesti Vabariigis aastatel 1918 – 1940

Toll Eestis nõukogude võimu aastatel

II. Uus algus

Jaanuar 1990 – august 1991

Eesti tolli taasmoodustamine peale Eesti taasiseseisvumist 1991. aastal

III. Tolli ülesanded ja tegevus taasiseseisvunud Eesti Vabariigis

Eesti Vabariigi tollipoliitika

Toll riigi ja ühiskonna kaitsel

IV. Tollitegevuse seaduslik baas ja selle kujundamine Eestis

V. Organisatsiooni struktuuri arendamine ja reformimine

Tolliameti struktuuri täiustamine

Tollipunktide väljaehitamine piiril

VI. Tolli infotehnoloogia arendamine

INFOTOLL

Infosüsteem ASYCUDA

Elektroonne tollitariifistik

VII. Välissuhted

Phare abiprogrammid ja muu välisabi

VIII. Tolliametnike koolitamisest

IX. Tolliametist veel

Lõpetuseks

EESSÕNA

Tollitegevuse ajalugu maailmas on sajandite pikkune. Tolli on kasutatud erinevate riikide võimukandjate poolt nii riigikassa sissetulekute suurendamiseks kui ka oma majanduspoliitika elluviimise eesmärkidel.

Väidetakse, et esimesed tolliohvitserid ilmusid Eestimaa pinnale aastal 1636, kui Rootsi Kuningriigi kantsler asutas riigi sadamates maksude kogumise eesmärgil Kuningliku tolli. Sadamad Tallinnas, Pärnus ja mujal kuulusid Rootsile ning seal toimuski põhiline tollimaksu kogumine.

Praegune Eesti toll on järjepidevuse alusel eakaaslane Eesti Vabariigiga, mis kuulutati välja 24. veebruaril 1918. aastal. Sama aasta sügisel alustas tegevust esimene Eesti Vabariigi tolliasutus – Tallinna Tollivalitsus. Hoogsalt arenenud tollitegevus katkes koos riikliku iseseisvusega 1940. aastal, mil Eesti inkorporeeriti NSV Liidu koosseisu.

20. augustil aastal 2001 täitus kümme aastat Eesti Vabariigi taasiseseisvumise väljakuulutamisest. Otsuse “Eesti riiklikust iseseisvusest” võttis vastu Eesti NSV Ülemnõukogu oma 46. istungjärgul. Sellele järgnes diplomaatiliste suhete taastamine teiste riikidega.

Enamus Eesti kodanikest, kellel vanust alla kuuekümne aasta, ei tunnegi teistsugust Eesti Vabariiki, kui see, mis taastati. Aga ometi oli Eesti riik ka varem olemas. Üle kuuekümne aasta on möödunud ajast, mil eesti rahvale võõras võim vägivaldselt likvideeris tol ajal noore, 22-aastase Eesti Vabariigi. Just selle riigi taassünd fikseeriti 20. augustil 1991. aastal. Sellest päevast algas juriidiline Eesti Vabariigi taastamine, mis kulmineerus 7. oktoobril 1992. aastal Riigikogus, kus deklareeriti: “Praegune Eesti Vabariik on õigussubjektina samane 1918. aasta 24. veebruaril välja kuulutatud Eesti Vabariigiga, mis 1940. aastal langes

Nõukogude Liidu agressiooni ohvriks ja inkorporeeriti ebaseaduslikult N. Liidu koosseisu.”

Järjepidevuse doktriinist lähtudes moodustati ka taasiseseisvunud Eesti riigiasutused, kaasa arvatud Riiklik Tolliamet. Olles läbinud nii mitmedki arenguetapid suhteliselt lühikese aja jooksul, tähistab Tolliamet 1. oktoobril 2001. aastal oma taasloomise kümnendat aastapäeva.

Kogumiku koostamisel on eesmärgiks seatud põgusa ülevaate andmine Eesti tolli loomisest ja tema arenguloost viimase kümne aasta jooksul. Kogumikus on kasutatud nende inimeste meenutusi, kes olid alguse juures, samuti nende ütlusi, kes tänagi on ametis.

I. EELLUGU

Toll Eesti Vabariigis aastatel 1918 – 1940

24. veebruaril 1918. aastal väljakuulutatud Eesti Vabariigi tolliteenistuse kujundamine algas vahetult pärast saksa okupatsioonivõimust vabanemist ja riigipiiri sulgemist sama aasta novembrikuu teisel poolel. Selle kinnitas vastava määrusega Eesti Ajutine Valitsus 21. novembril.

Juhtimine

Samal kuupäeval alustas tegevust esimene Eesti Vabariigi tolliasutus – Tallinna Tollivalitsus. Selle ülemaks nimetati õiguskandidaat Johann Lukk. 16. detsembril loodi Tolle Peavalitsus, mille ülem oli kuni 1919. aasta jaanuari lõpuni samuti Johann Lukk. Kuna aga mõlema tolliasutuse tegevus hakkas kiiresti laienema, määrati juba alates 1. veebruarist 1919 Tallinna tollivalitsusele eraldi tolliülem. Selleks sai Hugo Jõudu, kes hiljem juhtis pikka aega tolli peavalitsuse tööd.

Johann Lukk

Juhtimise struktuuri alusel oli tolli peavalitsus allutatud rahaministeriumile. 1929. aastal korraldati riigiasutuste süsteem ümber, rahaministerium ja kaubandus- tööstusministerium liideti ning nimetati majandusministeriumiks. Selle koosseisus oli ühtne Maksude Valitsus, kuhu kuulus ka toll.

Hugo Jõudu

Struktuuri laienemine

Kui 1918. aasta detsembris töötas Tallinna tollivalitsuses 29 inimest, siis kolm kuud hiljem oli töötajaid 40 ja kuue kuu pärast juba 97. Tallinna tollivalitsuse osakonnad asusid sadamas, lennuväljal, raudteejaamas ja peapostkontoris. Tallinna alluvuses oli ka Kaberneeme

tollipunkt, mida juhatas piirivalveametnik. Mujal Eestis loodi tolliasutused enamasti 1919. aasta esimestel kuudel ja neis oli töötajaid märgatavalt vähem.

Vastavalt vajadusele avati uusi tollipunkte või muudeti olemasolevate asukohti. Nii näiteks avati 1934. aastal Läti Vabariigi soovil Palu piiripunkt Petserimaal.

Vormsi saarel viidi kohalike elanike soovil ning arvestades uue asukoha eeliseid Rälby sadamas asunud tollipunkt üle Sviby sadamasse.

Seoses uue laevaliini avamisega Pärnu ja Stockholmi vahel loodi 1937. aastal tollipunkt Kuivastus.

Tollivalitsuste (inspeksioonide) personali arvuline koosseis ja dünaamika aastatel 1919 - 1932

	1919	1923	1924	1925	1927	1929	1930	1931	1932
Tallinn	97	395	391	339	315	321	317	282	270
Valga	14	17	19	20	22	26	25	24	24
Pärnu	10	15	16	15	15	15	16	16	16
Kunda	8	8	8	4	4	4	4	3	3
Paldiski	-	9	9	4	3	3	3	3	3
Kuressaare	8	9	7	5	5	4	4	4	4
Haapsalu	4	10	7	4	3	3	3	3	3
Loksa	2	6	5	3	2	2	3	3	3
Narva	31	47	45	38	31	31	30	30	26
Tartu	7	-	-	-	-	-	-	-	-
KOKKU:	181	516	507	432	400	409	405	368	352

Seadusandlus

Esimesed viis aastat toimus tollitegevus Eesti tolliseadustiku koostamise tingimustes. Algul juhinduti saksa okupatsiooni aegse tollikorralduse reeglitest ja tariifidest. 1919. aasta aprillist võeti eeskuju Venemaa tolliseadusest ja tollitariifide sätetest, mida loomulikult Eesti valitsuse määrustega pidevalt muudeti ja täiendati.

Eesti Vabariigi tolliseadustiku koostamiseks ja rakendamiseks kulus ligemale viis aastat ja see kehtestati alates 1. jaanuarist 1924. Tolliseadustiku koostajad kasutasid mõningal määral teiste riikide tollialaseid kogemusi, kuid lähtusid sealjuures Eesti huvidest. Samas tuli aga tunnistada, et tolliseadustik sisaldas reglementeeritud sätteid kohati ülemäära detailselt. Seda eriti tollioperatsioonide ja –protseduuride osas. Kauba kättesaamiseks võis kliendil kuluda kuni kaks päeva. Kuigi praktikas püüti teatud tolliprotseduure küll lihtsustada, oli ikkagi seadusandluse suhtes palju rahulolematust.

Uus tolliseaduse eelnõu valmis 1931. aastal. See nägi ette teiste tollikorralduses kavandatavate muudatuste seas ka tolliprotseduuride lihtsustamist. Uue tolliseaduse kehtestamiseni kulus aga erinevatel põhjustel viis aastat. See hakkas kehtima 2. septembril 1936. aastal Riigivanema dekreediga. Uus tolliseadus oli paremini mõistetav ja selgem nii tolliametnikele kui ka tolli klientidele.

Tollimaksud

Vabariigi algaastatel oli tollipoliitika väheaktiivne ning väliskaubanduse mahud väikesed. Ilmselt tingis selle sõda, mille lõppedes olukord märgatavalt muutus. Väliskaubanduse kiire kasv andis võimaluse tollipoliitikat rakendada riigi tulude suurendamiseks.

Kui varem tollitariifide kehtestamine ja muutmine toimus valitsuse otsustega, siis 1921. aasta alguses anti see õigus rahaministrile. Alustati ka ulatuslikku tollitariifide muutmist. Tulemuseks oli see, et 1921. aastal tolli kaudu riigikassasse laekunud tulu ületas 1920. aasta laekumise rohkem kui 23 korda ning moodustas riigi üldtulust 11,97%. Ka järgmisel aastal kasvas tolli kaudu laekuva tulu osakaal riigi üldtuludes järsult ning saavutas rekordtulemuse – tollitulu moodustas riigitulust 22,6%.

Riigikassa täitumise struktuur näitab, et lõviosa tollitulust andis sisseveotoll ning ka seda, et umbes üheksakümmend protsenti

tollimaksudest korjati Tallinnas. Suhteliselt kõrged laekumised olid veel Pärnus, Valgas ja Narvas.

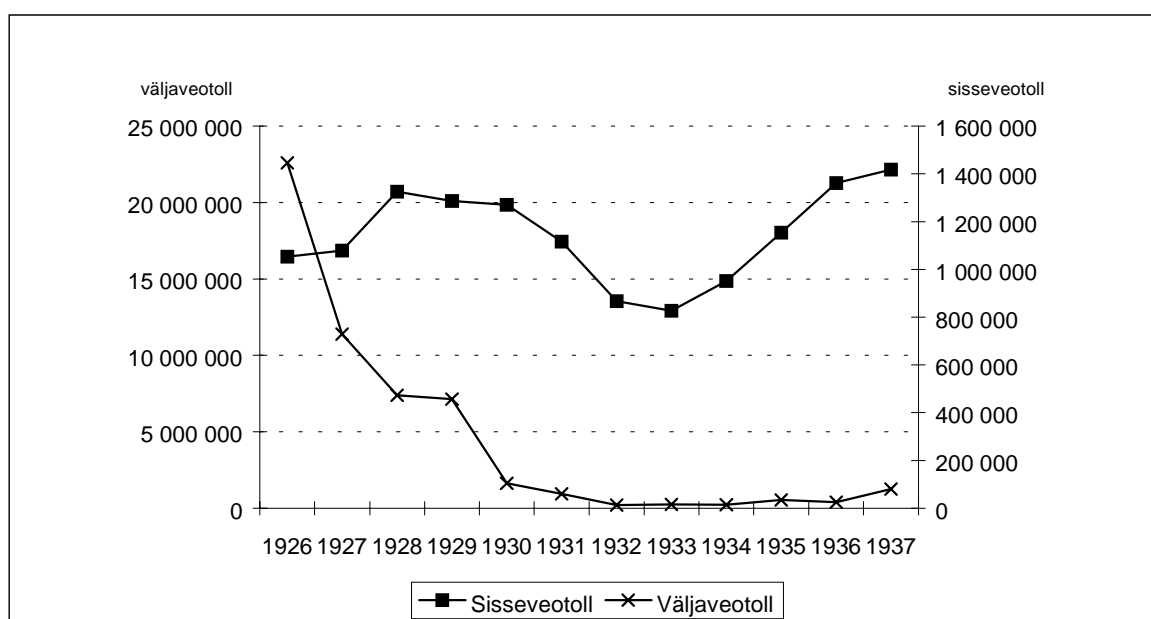
Sisseveetavate kaubaliikide osakaal tollituludes:

	1929	1937
toiduained	36,6%	40,8%
valmistoodang	33,0%	38,7%
tooraine, poolfabrikaadid	29,4%	20,5%

Võib märgata, et aastatega suureneb toiduainete ja valmistoodangu osakaal ning väheneb tooraine ja poolfabrikaatide panus sisseveo tollituludesse.

Kuni 1929. aasta lõpuni olid Eesti tollitariifid puudulikud ja maksustatavate kaupade nomenklatuur küllaltki kitsapiiriline, sisaldades veidi üle 200 kaubaartikli. Praktikas oli tariifide rakendamine küllaltki komplitseeritud tegevus. Märkimisväärsele osale toorainest (metallid, toornahk, vill ja puuvill) sisseveotolle ei rakendatud. Kõrgendatud tariife rakendati paberile, bensiinile, tsemendile, jalgratastele. Paindliku tollipoliitikaga tollimakse reguleerides ja tarbekaupade sisseveole litsentside rakendamist praktiseerides loodeti, et laekumised tolli kaudu püsivad enam-vähem ühtlasel tasemel. Järgnev joonis aga näitab, et seda ei suudetud tagada.

Tollimaksude dünaamika aastatel 1926 – 1937 (kroonides)

Pidurdavad kaitsetollid

Kuna Eesti oli välisturgudel uus ja algaja kaubapartner ning seda olukorras, kus enamik riike oli kehtestanud kaupade sisseveole kõrged kaitsetollid, oli rahvusvahelisel kaubaturul raske edu saavutada. Tollitõketest ülesaamiseks oli peamine võimalus riikidevaheliste vastastikku kasulike kaubanduslepingute sõlmimine. Eesti alustas nende sõlmimisega 1920. aastal. Esimesteks riikideks olid Venemaa, Suurbritannia ja Prantsusmaa. Mõni aasta hiljem juba Ungari, Taani ning Island. Järgnesid Ameerika Ühendriigid, Norra, Holland jt.

1930. aastal, mil sõlmiti leping ka Leeduga, oli Eestil lepingupartneriteks 25 riiki. Nende lepingute põhiliseks eesmärgiks ja iseloomulikuks jooneks oli vastastikune

enamsoodustusrežiim.

Lepinguosaliste riikide

kaupu maksustati

miinimumtariifidega.

Samas nende riikide

kaupu, kellega leping

puudus, maksustati

põhitariifidest 50%

kõrgemalt. Soodus-

tariifidega sisseveetavate

kaupade nimistus oli 30-ndate aastate algul veidi üle kuuekümmne

kaubaartikli. Eesti peamisteks kaubanduspartneriteks olid Saksamaa ja

Inglismaa.

Eesti tolli tegevus katkestati vägivaldselt 1940. aastal, mil Eestis lavastati riigipööre.

Kaupade kontroll tollilaos

Toll Eestis nõukogude võimu aastatel

Uus okupatsioonivõim rakendas Eesti tolli suhtes samasuguseid repressiivmeetmeid nagu seda pandi toime Eesti jõustruktuuride –

kaitseväge ja politsei suhtes. Eesti tolli arhiiv viidi peaaegu täielikult ära Venemaale.

Nõukogude perioodil tegutses Eestis – NSV Liidu läänepiiril (merepiir, sadamad ja lennuväljad) keskvõimule alluv nõukogude toll. Formaalselt allus toll NSV Liidu Välismajanduse Ministeeriumile, kuid tegelikult omas küllalt selgeid sõjaväestatuse tunnuseid.

Tollikoodeksis olid sätestatud tollikontrolli liigid kaupade ja reisijate liikumisel üle riigipiiri ning tollimaksustamine. Täpselt oli kirja pandud transiidi ja tolliläbivaatuse kord, kuidas toimub kauba hoidmine ja üleandmine ning tollikontrolli alt vabastamine.

Kõik kaubad, mis ületasid riigipiiri, allutati kohe tollikontrollile. Kusjuures puudus mõiste “tollipiir” ning kasutati vaid mõistet “riigipiir”. Kauba maha- ja pealelaadimine, kauba pakendi parandamine ja muud kaubaga tehtavad toimingud võisid toimuda üksnes tolliasutuse loal. Ka asukoht pidi olema kooskõlastatud tolliga ja vajadusel lisaks sellele ka piirivalvega.

Kaubale kehtestatud tollimaks koosnes tollilõivudest, mis määrati Ministrite Nõukoguga kooskõlastatud tariifide alusel. Kauba valdaja oli kohustatud esitama tollile kauba hinda tõestavad dokumendid. Juhul, kui toll neid ei aktsepteerinud, määras ta ise kauba hinna, mille alusel arvestati tollimaks.

Kuna väliskaubandusega oli lubatud tegelda üksnes riiklikel asutustel ja organisatsioonidel, siis oli tollimaksu tasumise tähtjaks kehtestatud küllaltki pikk aeg – üks kuu.

Tollieeskirjade rikkumised, millele järgnesid karistused ja trahvid, olid jagatud kolme põhikategooriasse:

- ❖ transpordivahendi ümberpaigutamine tollikontrollitsoonis ilma tolliametniku loata
- ❖ transpordivahendite, reisijate ja kauba üle piiri liikumisel tollile vajalike dokumentide mitteesitamine
- ❖ erinevate teiste operatsioonide sooritamine ilma tolliametniku loata.

Salakaubanduseks loeti nii kauba ebaseaduslikku liikumist üle riigipiiri kui ka kauba varjamist tollikontrollis, ladudes või transportimisel Nõukogude Liidu territooriumil. Selle eest määrati trahv administratiivkorras, erandjuhtudel ka kriminaal- korras. Viimast rakendati juhul, kui kaup toimetati üle

Nõukogude toll tööhoos

riigipiiri salajaste vahendite abil ja spetsiaalselt ehitatud peidikutes või kui tollile esitati valedokumente. Kriminaalkaristus järgnes ka siis, kui salakaubavedu organiseeris grupp inimesi, kasutades selleks oma ameti- seisundit; samuti kõigi keelatud, sealhulgas narkootiliste ainete üle riigipiiri toimetamise eest.

Avastatud salakaup ja abivahendid nende veoks, samuti kaubad, mis olid mõeldud salaja üle piiri toimetamiseks, konfiskeeriti sõltumata avastamise kohast ja ajast.

1989. aastal trükkis ilmunud NSVL Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Tollikontrolli Peavalitsuse Eesti Vabariikliku Tolliameti kogumikus "Info tollieeskirjadest" (koostajad tolliülem Vello Arusaar ja Anu Lääne) oli öeldud:

...Eesti Vabariiklik Tolliamet on seadnud oma tähtsaimaks ülesandeks abistada vabariigi ettevõtteid välissidemete arendamisel...Tähelepanu all on kehtivate tollieeskirjade tutvustamine ja nende rikkumise ennetamine.

**Tallinna Tolliameti ülema asetäitja (1972-1979)
ja Eesti Vabariikliku Tolliameti juht (1980-1991)
Vello Arusaar meenutab:**

"...1944. aasta septembris tuli Vene vägi ja võim Eestisse 47 aastaks, mistõttu algas ka järjekordne,

Vello Arusaar

karmi ja ettevaatliku tollisüsteemi sisseviimine. Moodustati Tallinna Tolliamet, mis allus Moskva Tollipeavalitsusele ja kelle ülesandeks oli peamiselt sõjasaagina sissetoodavate laevade, relvastuse ja muu moona kontroll salakauba avastamise eesmärgil. See kontroll oli 100%-line ning see põhimõte jäi kehtima küllalt pikaks ajaks ja millest allapoole minek toimus väga visalt ajapikku, võiks öelda aastakümnete jooksul.

Tollitöötajate arv oli sel perioodil väike, nii 18-20 inimest, enamuses vene, ukraina ja valgevene rahvusest.

Vähehaaval hakkasid Eesti sadamates liikuma kalalaevad ja kaubalaevad, mis vedasid kaupu välisriikide sadamatesse ja nendest ka tagasi.

1965. aastal hakkas toimuma regulaarne laevaliiklus Tallinn-Helsingi-Tallinn liinil. Seega sai ka alguse välisturism, mis selle aja kohta oli tähelepanu vääriv sündmus. Üks uutest ülesannetest, mis nüüd tolli ette tõusis oli see, et reisijate pagasi läbivaatus oleks toimunud neid liiga kõvasti ehmatamata. Eks mõte olnud juba siis selles, et Tallinnat külastanud turist siia veel tagasi sooviks tulla. Eriti siis, kui piirivalve koos tolliga oli kinni pidanud (vahel ka konfiskeerinud) erootilise või pornograafilise sisuga žurnaale.

Uusi võimalusi tolli tegevuse demokratiseerimisel (selline soov oli Tolliameti juhtkonnal olemas), tema inimsõbralikumaks muutmisel nägime nõ uue majanduspoliitika ehk "perestroika" väljakuulutamisel, mida Moskva käsul hakati ellu viima. Tolli Peavalitsusest, kuhu Tallinna Tolliamet otse allus, tulid direktiivid teatud korrektiivide sisseviimise kohta tolli seadusandluses. Anti mõningane võimalus kõigi määruste nõ paindlikumaks rakendamiseks.

70-ndate aastate teisest poolest algas ettevalmistus Olümpiamängudeks ja selle ühe osana Tallinnas peetavaks olümpia purjeregatiks. See oli tegevus, mille raames kasutati ära kõik võimalused selleks, et veidigi teha mugavamaks regatist osavõtjate ja külaliste tolliformaalsuste läbimine ja parandada tolliametnike töötingimusi.

1980. aasta lõpul tehtud sportlaste ja külaliste avaliku arvamuse küsitluse kohaselt jäädi tollipoolse tegevusega rahule."

II. UUS ALGUS

Jaanuar 1990 – august 1991

1990. aasta

Eesti Tolliameti, nagu mitmete Eesti Vabariigi riiklike ametite taasloomine algas 16. jaanuaril 1990. aastal.

Sellel päeval võttis Eesti NSV valitsus vastu määruse Eesti NSV riiklike ametite moodustamisest. Määruse alusel tuli moodustada kaheteistkümne ministri valitsemisalas kokku kakskümmend riiklikku ametit.

Rahandusministri valitsemisalas tuli luua Maksuamet ja Tolliamet. Sama määrus tegi ministritele ülesandeks koostöös ametite juhtidega ametite põhimääruste eelnõude väljatöötamise ja nende esitamise valitsusele. Tähtajaks oli määratud kaks kuud.

Esimesed sammud

Tolli jaoks oli selle ülesande täitmine sedavõrd lühikese aja jooksul ebareaalne, sest alustada tuli täiesti tühjalt kohalt, niiöelda nullist. Seda väidet kinnitab ka fakt, et Tolliameti peadirektor Enn Luik määrati ametisse alles 11. märtsil 1990. aastal. Peadirektoril tuli hakata otsima inimesi koosseisu komplekteerimiseks. Ruumid töö alustamiseks eraldati

Enn Luik

Rahandusministeeriumis Toompeal Kohtu tänav 8.

2. aprillil andis Tolliameti peadirektor välja oma käskkirja nr 1, millega võeti tööle peadirektori asetäitja Tõnis Härm. Paari kuu möödudes, 18. juunil, järgnes käskkiri nr 2 – inspektor-asjaajaja ametikohale võeti tööle Margit Merelaine.

Aasta lõpuks oli Tolliameti koosseisunimekirjas fikseeritud neljateistkümne ametikoha nimetused 20-liikmelisele koosseisule. Neist kümme ametikohta olid keskaparaadis.

Juba 1990. aasta jaanuari lõpus oli tehtud esimesi ettevalmistusi kaupade sisse- ja väljaveo reguleerimiseks. Veebruaris kinnitas valitsus kauba sisse- ja väljaveo registreerimise, kvootide ja litsentside kehtestamise, muutmise ja tühistamise korra. See kord nägi muuhulgas ette, et impordi ja ekspordi korras sisse- ja väljaveetavate kaupade osas kontrollivad litsentside mahtudest kinnipidamist Eesti NSV tolliorganid. Aluseks oli Eesti NSV seadus, mis reguleeris kauba sisse- ja väljavedu.

Eraldi korraldusega kinnitati kaupade loetelu, mille väljaveo kvoodid määrati aastateks 1990–91. Loetelus oli 24 nimetust metsa- ja ehitusmaterjale, muid materjale 11 nimetust, tarbekaupu 30 nimetust ja toidukaupu 12 nimetust.

Märtsis kohustas valitsus ENSV Rahandusministeeriumi töötama koos Majandusministeeriumi ja Tolliametiga välja ning esitama valitsusele ettepanekud suhete reguleerimiseks NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Tollikontrolli Peavalitsusega.

Valitsuse 25. juuni istungil anti Tolliametile ülesanne esitada koos Rahandusministeeriumi ja Välismajandusametiga kahe nädala jooksul valitsusele ettepanekud Eesti kommertsbankadest väljastatava valuuta tollideklaratsioonide koostamise korra kohta. Samal istungil otsustati, et piiri- ja tollisüsteemi rakendamine, kvootide ja litsentside kehtestamine peab olema ellu viidud hiljemalt 1. novembril 1990. aastal.

Augustis oli jõutud nii kaugele, et valitsus otsustas:

- ❖ kehtestada, et liha, lihasaaduste ja elusloomade väljavedu toimub ainult Eesti Kaubalitsentsiameti poolt väljaantud litsentside alusel.
- ❖ teha Kaubalitsentsiametile, Tolliametile ja Siseministeeriumile ülesandeks organiseerida liikuvate operatiivkontrolli postide loomine Läti Vabariigi ja Vene NFSV-ga piirnevatel aladel, et kontrollida liha ja

lihasaaduste väljaveo litsentside kasutamist ning selleks kehtestatud korrast kinnipidamist.

25. augustil 1990. aastal kohustas valitsus riigikantseleid, Siseministeeriumi, Migratsiooniametit ja Kaubalitsentsiametit rakendama aasta jooksul siseturu kaitse tagamiseks ja spekulatsiooni tõkestamiseks vajalik piiri- ja tollikontrollisüsteem. Septembris moodustati valitsuse korraldusega operatiivkomisjon. Komisjoni ülesanne oli tagada majanduspiiri toimimine, et kaitsta Eesti siseturgu, suunata majandust, kontrollida immigratsiooni ning võidelda kuritegevusega. Komisjoni esimeheks kinnitati riigiminister Raivo Vare. Esimehe asetäitjaks määrati siseminister Olev Laanjärv ja vastutavaks sekretäriks valitsuse nõunik Mati Pedak. Komisjonis oli 24 liiget ja nende hulka kuulus ka Tolliameti peadirektor Enn Luik.

19. septembril 1990. aastal vaadati valitsuse istungil eraldi punktadena läbi "Tolliseaduse eelnõu" ja "Tolliameti põhimääruse eelnõu". ENSV Valitsuse määrusega 19. septembrist 1990 kinnitati Eesti Vabariigi Riikliku Tolliameti põhimäärus.

Selle üldsätetes oli kirjas: ...Eesti Vabariigi Riiklik Tolliamet on Eesti Vabariigi Valitsusele alluv riigivalitsemisorgan, kes teostab Eesti Vabariigi Valitsuse poliitikat tolli korraldamise valdkonnas ja tegutseb Eesti Vabariigi rahandusministri valitsemisalas.

Tolliseaduse eelnõu kohta aga öeldi, et sellega tuleb tööd jätkata ja selle valitsusele esitamise uut tähtaega ei määratud.

Tolliinspektuuride võrk

Maakondlike (piirkondlike) tolliinspektuuride moodustamise alguseks võib lugeda inspektuuri juhataja ametikohale kinnitamise kuupäeva:

14. september 1990	Võru Tolliinspektuur	Johannes Männiste
15. oktoober 1990	Viljandi Tolliinspektuur	Aksel Saar

01. november 1990	Põlva Tolliinspektor	Väino Tirp
13. november 1990	Valga Tolliinspektor	Enn Simson
17. november 1990	Ida-Virumaa Tollinspektor	Leonard Kolatsk
22. november 1990	Pärnu Tolliinspektor	Juhan Müür
03. detsember 1990	Tallinna Tolliinspektor	Gennadi Mihelson
25. veebruar 1991	Tartu Tolliinspektor	Rein Lepsoo
01. aprill 1991	Narva Tolliinspektor	Konstantin Mošarov
15. aprill 1991	Läänemaa Tolliinspektor	Arvo Reede
09. mai 1991	Harju(maa) Tolliinspektor	Illar Vaks
01. juuni 1991	Lääne-Virumaa Tollinspektor	Aare Pärna
01. juuli 1991	Saaremaa Tolliinspektor	Mart Kiisa
19. august 1991	Hiiumaa Tolliinspektor	Toomas Matsalu (peainsp.)
01. oktoober 1991	Järva Tolliinspektor	Enn Metsaots (van.inspektor)

Oktoobri algul kohustas valitsus Statistikaametit koos ministeeriumide, riiklike ametite ja inspeksioonidega vastavalt nende valitsemisalale:

- ❖ tagama sisse- ja väljaveo statistiliste aruannete kogumise kõigilt vabariigi territooriumil asuvatelt juriidilistelt isikutelt
- ❖ kontrollima aruannete esitamist ja nende koostamise õigsust.

Sama korraldus nägi ette muutuse kaubavahetuslaste andmete kogumisel. Vastavalt Eesti majandus- ja tollipiiri kehtestamisele peeti vajalikuks kaubavahetuslaste andmete kogumiseks tollistatistika sisseadmist, muutes seejärel ettevõtetele, asutustele ja organisatsioonidele kehtestatud aruannete vormi.

Tolliametile tehti ülesandeks ühe kuu jooksul:

- ❖ töötada koos NSVL Riikliku Tollikontrolli Peavalitsusele alluva Eesti Vabariikliku Tolliametiga välja ettepanekud NSVL Tollikontrolli Peavalitsusele – sõlmida tollipiiri laiendamise kokkulepe Eesti Vabariigi valitsusega

- ❖ esitada koos Eesti Välismajandusametiga ettepanekud ja arvestused senise ekspordi- ja impordiarvestuse ja kontrollsüsteemi laiendamise kohta kogu Eesti kaubavahetusele
- ❖ korraldada ümber tolliarvestussüsteem, nähes ette sisetollipunktide tegevuse

Eesti Vabariigi "Majanduspiiri seadus" võeti vastu 22. oktoobril 1990. See koosnes viiest peatükist:

I. Üldsätted

II. Eesti Vabariigi majanduspiiri ületamise kord

III. Tolli-, postisaadetiste ja karantiinikontroll

IV. Kontrollimine Eesti Vabariigi majanduspiiril

V. Vastutus käesoleva seaduse rikkumise eest

Seaduses oli öeldud, et majanduspiiril:

- ❖ on kontrollpunktide süsteem Eesti siseturu kaitseks
- ❖ kontrollitakse sõidukite ja kaupade liikumist üle piiri, teostatakse tollikontrolli, karantiinikontrolli ning rakendatakse kuritegevusvastase võitluse abinõusid
- ❖ organiseeritakse alalised või ajutised kontrollpunktid
- ❖ kontrollitakse sõidukeid ja nendega veetavate kaupade saatedokumente
- ❖ kontrolli teostavad politsei, piirikaitseteenistuse ja Tolliameti töötajad
- ❖ kontrolli teostavate töötajate teenistuse korra, vormiriietuse ja eraldusmärkide kirjelduse, samuti erivarustusega varustamise korra kinnitab Eesti Vabariigi Valitsus.

Seadus sätestas majanduspiiril kontrolli teostavate töötajate õigused, kohustused ja vastutuse seaduse rikkumise eest.

25. oktoobril 1990. aastal alustasid majanduspiiril tööd Eesti kontrollpostid. Esmane ülesanne oli rakendada üle piiri veetavate kaupade suhtes lauskontroll.

Tolliametnikel tuli täita Tolliameti põhimääruses fikseeritud põhifunktsioone: kontrollida üle piiri veetavaid kaupu ja materiaalseid väärtusi.

Olgu siis tegu sõidukite, isiklike esemete, raha, valuuta, väärismetallide või kultuuriväärtuste toimetamisega üle piiri. See toiming pidi olema ranges vastavuses kehtivate seaduste ja määrustega.

Kvoteeritud kaupade puhul tuli kontrollida litsentside olemasolu ning kaubakoguseid ja saatelehti.

Oktoobrikuu lõpus võttis Eesti Ülemnõukogu Presiidium vastu seadluse administratiivvastutuse kohta materiaalsete väärtuste väljaveo või saatmise korra rikkumisel. Rikkumistena oli kirja pandud:

- ❖ materiaalsete väärtuste ebaseaduslik väljavedu või saatmine
- ❖ materiaalsete väärtuste väljaveoks ebaseaduslikult loa andmine
- ❖ kauba väljaveo- või saatedokumendi võltsimine
- ❖ majanduspiiri kontrollima volitatud isiku takistamine või tema nõuete täitmata jätmine.

Seadlus sätestas ka menetluse administratiivõigusrikkumiste puhuks.

Protokolle olid volitatud koostama tolliametnikud, piirikaitseteenistuse töötajad, miilitsatöötajad (politseinikud) ja majanduspiiri kontrollpunktide ülemad. Seadluses loetletud administratiivõigusrikkumised vaatas kohtunik ainuisikuliselt läbi seitsme päeva jooksul.

Tollikontrolli takistamisega ning nõuete mittetäitmisega seotud administratiivõigusrikkumised tuli läbi vaadata majanduspiiri kontrollpunkti ülemal.

Oktoobrikuu viimasel kuupäeval kinnitati valitsuse määrusega kaupade väljaveo korraldamise ja kontrollimise juhend. Tolliametile oli adresseeritud määruse teine punkt, mis sisaldas kahte kohustust. Esiteks tuli koos Eesti Vabariigi Transpordiministeeriumiga määrata kindlaks ekspeditsiooniettevõtted, kellele antakse kaupade deklareerimise õigus ja

avaldada nende nimekiri ajakirjanduses. Teiseks tuli töötada välja kaupade deklareerimise ja selle õiguse andmise kord.

Selle määruse täitmiseks töötas Tolliamet välja mitu dokumenti ja juhendit:

- ❖ metoodiline selgitus kauba saatjale kvoteeritud kaupade väljaveol
- ❖ metoodiline selgitus ekspeditsiooniettevõtetele kvoteeritud kaupade vormistamisel
- ❖ esmase tollikontrolli läbinud vara ja kauba valikulise tollikontrolli juhend piiripunktidele
- ❖ majanduspiiri ebaseaduslikul ületamisel konfiskeeritud kaupade kaubandusele üleandmise ja realiseerimise kord
- ❖ Eesti Vabariiki sissetoodud kaupade (vara) registreerimise žurnaal – A ja Eesti Vabariigist väljaveetavate kaupade (vara) registreerimise žurnaal – B

Valitsuse määrusega (1. november 1990) kinnitati kontrollpunktide täielik loetelu. Määruses oli näidatud punkti asukoht, selles kehtiv läbilaske-režiim, samuti kontrollpunkti rajamise (alustati ju tühjalt kohalt) eest vastutav maakond või linn. Kokku oli kontrollpunkte 27.

Kauba sisse- ja väljavedu oli lubatud:

	Kontrollpunkt	Asukoht
Pärnumaa	Ikla II	Tallinn-Riia mnt
Viljandimaa	Mõisaküla	Kamara-Mõisaküla mnt
	Lilli	Imavere-Drabezi mnt
Valgamaa	Valga I	Viljandi mnt ja Ringtee ristmikul
Võrumaa	Vastse-Roosa	Võru-Mõniste mnt
	Murati	Pihkva-Riia mnt
	Luhamaa	Pihkva-Riia mnt
Põlvamaa	Koidula	Tartu-Petseri mnt
	Piusa sild	Ulitina-Saatse mnt. (100 m Piusa jõe

		sillast)
Ida-Virumaa	Narva I	Kulgu sadamas
	Narva III	Tallinn-Leningradi mnt

Novembri alguses kinnitas valitsus Eesti Vabariigi majanduspiiri kaitseteenistuse ajutise määrustiku. Selles mahukas, 24-leheküljelises dokumendis määratleti:

- ❖ majanduspiiri kaitseteenistuse ülesanded
- ❖ majanduspiiri kaitseteenistuse struktuur
- ❖ majanduspiiri kaitseteenistuse personali kohustused ja õigused
- ❖ isikute kontrolli kord
- ❖ sõidukite kontrolli kord
- ❖ kauba kontrollimise kord
- ❖ kontrollpunkti dokumentatsioon.

Määrustikus kirjeldati ja selgitati tollal uudsenä kasutusele võetud mõisteid:

1. Eesti Vabariigi majanduspiir on Eesti siseturu kaitseks moodustatud kontrollpunktide süsteem
2. Majanduspiiri kontrollpunktid rajatakse Eesti Vabariiki naaberriikidega ühendavatel teedel, raudteejaamades, lennujaamades ja sadamates
3. Kontrolli teostamiseks Eesti Vabariigi majanduspiiril moodustatakse Eesti Vabariigi majanduspiiri kaitseteenistus (lühend – piiriteenistus)
4. Majanduspiiri kaitseteenistuse ülesanneteks kinnitati:
 - ❖ tõkestada keelatud kaupade väljavedu Eesti Vabariigist
 - ❖ kehtestada kontroll litsentseeritud kaupade väljaveo üle
 - ❖ tõkestada nende esemete, ainete ja vahendite, mida võib soetada, hoida, kaasas kanda või transportida ainult eriloa olemasolul, ebaseaduslik sisse- ja väljavedu
 - ❖ tõkestada eeskirjadele mittevastava kauba sisse- ja väljavedu
 - ❖ mitte lubada üle majanduspiiri nõutavate dokumentideta sõidukeid
 - ❖ kinni pidada tagaotsitavad isikud

- ❖ mitte lubada sõita Eesti Vabariiki või Eesti Vabariigist välja isikutel, kellel puuduvad isikut tõendavad dokumendid
- ❖ tagada sularaha, väärtpaberite, väärisesemete ja -metallide ning ajaloolist, kultuuri- ja kunstiväärtust omavate esemete sisse- ja väljaveo eeskirjade täitmine
- ❖ erikorraldusel rakendada karantiinikontrolli

5. Piiriteenistus täidab oma ülesandeid vastavalt “Eesti Vabariigi Majanduspiiri seadusele” ja muule Eesti Vabariigis kehtivale seadusandlusele ning teiste riikide ja piirkondadega sõlmitud kokkulepetele.

Novembris kinnitas valitsus “Alkohoolsete jookide ja tubakatoodete tootmise, sisse- ja väljaveo ning müügi riikliku korralduse alused”, samuti “Vedelkütuse ja määrdeainete sisse- ja väljaveo ning müügi riikliku korralduse alused”.

Neist esimese dokumendi üldsätetes on öeldud, et alkohoolsete jookide ja tubakatoodete tootmine, sisse- ja väljavedu ning müük on erilise riikliku huvi objekt. Ehk teisisõnu riigi monopol.

Novembri lõpupäevadel toimus muutus Tolliameti juhtkonnas.

29. novembril 1990. aastal kirjutati alla rahandusministri käskkirjale, millega vabastati Tolliameti peadirektori ametikohalt Enn Luik. Nagu ütleb toonane käskkiri: seoses üleviimisega Kirovi-nimelise näidiskalurikolhoosi käsutusse.

Tolliameti peadirektoriks nimetati senine peadirektori asetäitja Tõnis Härm. Tolliameti peadirektori vahetumisel on rahandusminister Rein Milleri poolt kinnitatud Eesti Vabariigi Riikliku Tolliameti üleandmise-vastuvõtmise aktis kirjas, et 1. novembri seisuga oli Tolliametis kokku 96 ametikohta, 88 neist täitmata. See tähendab, et Eesti toll oli personali osas praktiliselt komplekteerimata.

Tõnis Härm

Novembri jooksul hakati piirkondlikes tolliinspektuurides intensiivselt inimesi tööle võtma. Ametisse määrati kokku 34 inimest, neist:

Põlva TI - 7

Viljandi TI - 7

Võru TI - 11

Ida-Virumaa - 3

Valga TI - 1

Pärnu TI - 3

Tolliamet - 2

Eesmärgiga korrastada Tolliameti keskaparaadi ülesandeid, moodustati novembris kolm osakonda:

1) metoodikaosakond

- ❖ osakonna juhataja-nõunik
- ❖ nõunik
- ❖ peaspetsialist

2) transpordiosakond

- ❖ osakonna juhataja
- ❖ peaspetsialist
- ❖ spetsialist

3) üldosakond (allub peadirektori asetäitjale üldküsimumustes)

- ❖ inspektor-asjaajaja
- ❖ kaadrite peainspektor.

Seega oli keskaparaadi koosseisus kokku 10 ametnikku, kaasa arvatud peadirektor ja tema asetäitja.

20. detsembril kinnitas valitsus ajutise juhendi materiaalsete väärtuste ebaseadusliku väljaveo või saatmise tõkestamiseks, nende äravõtmiseks ja konfiskeerimiseks. Selles määratleti muuhulgas, kus ja millistel tingimustel võib toimuda materiaalsete väärtuste üle piiri toimetamise

kontroll. Kirja oli pandud ka see, kuidas koostada rikkumise avastamisel protokoll. Samuti reguleeris juhend, kuidas toimub materiaalsete väärtuste kinnipidamine ja säilitamine ning kohtuniku määruse alusel konfiskeeritud vara realiseerimine.

1991. aasta

2. jaanuaril hakati korraldama raudteetranspordiga riigist väljaveetavate litsentseeritud kaupade ja kaubapagasi vormistamist ja kontrollimist. Selle sujuvaks toimimiseks korraldati aasta lõpul transpordiminister Tiit Vähi juhtimisel. Arutati, kuidas rakendada raudteel valitsuse kinnitatud juhendit kaupade Eestist väljaveo korraldamise ja kontrollimise kohta.

Nõupidamistest võtsid osa transpordiminister Tiit Vähi, Eesti Raudteekonna, Tolliameti ja Litsentsiameti esindajad. Ülesanded otsustati jagada ametkondade vahel.

Veebruaris 1991 hakati Tolliametis moodustama töögruppi, kes töötaks välja valitsuse poolt vastu võetud normatiivaktide täitmiseks vajaliku kaupade ja vara deklareerimise korra. Seda koos rahvusvahelises kaubanduses kasutatava tootekirjelduse ja kodeerimise süsteemiga. Veebruaris moodustati ka kuueliikmeline tollinõukogu, kelle otsused väljendaksid Tolliameti kollegiaalset seisukohta kaalukamate kaadri, täiendõppe, tolli strateegia ja taktika küsimustes.

Samal ajal istus Toompeal igal nädalal koos majanduspiiri kehtestamise valitsuskomisjon, mille esimees oli riigiminister Raivo Vare. Selle komisjoni otsustada oli tegevus majanduspiiril. Nii näiteks oli jaanuari algul toimunud istungil päevakorras küsimus "Eesti vabariigi majanduspiiri II etapi kehtestamise abinõudest". Arutelu tulemusel otsustati:

- ❖ mitte kontrollida Nõukogude Liidu sõjaväe sõidukeid. Sest puudub vastav kokkulepe NSV Liidu ja Eesti Vabariigi valitsuse vahel.

- ❖ kehtestada kord, et Litsentsiameti (Mati Jürgens), Tolliameti (Tõnis Härm) ja Eesti majanduspiiri kaitseteenistuse vabariikliku staabi (Andrus Öövel) poolt koostatud juhendmaterjalid ja dokumendid kooskõlastatakse eelnevalt omavahel.

Oma järjekordsel istungil märtsi algul kohustas komisjon sideministeeriumi (Toomas Sõmera) kiirendama telefoniside paigaldamist Pärnu tolliinspektuurile. Tähtajaks kehtestati 1. aprill.

Märtsikuisel teisel istungil määratleti konkreetsed toimingud Eesti majanduspiiri kindlustamiseks. Muuhulgas otsustati näha ette Eesti ja Läti vahelises esialgses piiri uuendamise lepingus piiri nihutamise võimalus. Juhul, kui seda nõuavad majanduspiiri tõkkerajatiste ehitamise vajadused või faktiliselt kujunenud maakasutus.

Märtsis peetud kolmandal istungil andis komisjon majanduspiiri kaitseteenistuse staabile ja Tolliametile ühise ülesande koostada üldistus kaupade üleveol majanduspiiril tekkinud arusaamatustest, konfliktsituatsioonidest ning seaduste, määruste ja korralduste erineva tõlgendamise võimalustest. Ettekanne, mille eesmärk oli analüüsida majanduspiiri tõhusust, tuli koostada kahe nädala jooksul ning esitada riigikantselei riigi- ja piirikaitse osakonnale. Nendel omakorda tuli sellest viie päeva jooksul valmistada ette koondmaterjal Eesti kaubavahetuse komiteele.

Märtsis kinnitas Tolliameti peadirektor "Töösisekorra eeskirjad". Need sisaldasid 28 punkti, sealhulgas sätteid, et Tolliametisse töölevõtmine võib toimuda konkursi korras ning tööleping võidakse sõlmida katseajaga kuni 3 kuud.

Märtsikuu lõpul loodi Tolliametis juriidiline osakond, koosseisus osakonnajuhataja ja peaspetsialist.

Aprillis kuulas valitsus oma istungil Kaubalitsentsiameti peadirektori Mati Jürgensi ettekannet kaupade sisse- ja väljaveo korra edasise täiustamise kohta ja kinnitas ajakava täiendavate abinõude väljatöötamiseks.

Majanduspiiri kaitseteenistuse baasil otsustas valitsus moodustada riigiministri valitsemisalas Piirikaitseameti.

Võeti vastu määrus tollikontrolli sisseseadmise kohta veeteedel. Selle määrusega kinnitas valitsus Eesti Vabariigi veeteedel toimuva tollikontrolli juhendi. Tolliametil tuli sisse seada kontroll veeteede kaudu üle majanduspiiri veetavate materiaalsete väärtuste üle, välja arvatud riiki läbivad transiitveosed ning NSV Liidu riigipiiri ületavad veosed.

Omapärane oli Eesti tolli pöördumine Rootsi tolli poole kirjaga, milles anti teada, et Eesti toll teeb oma esimesi samme tollisüsteemi loomisel ja oleks väga tänuväärne, kui selles töös saaks kasutada Rootsi poole rikkalikku kogemust. Paluti saata erinevaid tollidokumentide näidiseid ja muid materjale inglise keeles. Väljendati ka arvamust, et suureks abiks oleks küllakutse Rootsi Tolliametilt Eesti Tolliameti peadirektorile mais 1991. Visiidi eesmärgiks oli antud ülevaate saamine Rootsi tollitegevuse seaduslikust taustast ja praktilise töö organiseerimisest. Samuti oli öeldud, et Eesti toll oleks tänulik, kui Rootsi pool suudaks korraldada mõnede eesti tolliametnike koolitust oma teenistuses praktiliste töökogemuste saamiseks.

2. mail 1991 kinnitatud Tolliameti koosseis:

Tolliameti keskaparaat	22	Lääne-Virumaa TI	11
Võru TI	24	Tartu TI	10
Põlva TI	17	Läänemaa TI	8
Pärnu TI	19	Saaremaa TI	2
Viljandi TI	19	Hiiumaa TI	2
Valga TI	12	Harju TI	11
Ida-Virumaa TI	11	Tallinna TI	27
Narva TI	16	Kokku:	211

Meenutusi tolliinspektuuride algusaegadest

Tartu TI üks esimesi töötajaid Ada Luht:

“Minu tollitööle sattumine oli õnnelik juhus. 1991. aasta märtsikuus pöörduti minu poole ettepanekuga hakata tööle loodavas Tartu tolliinspektuuris. Kohtusin selle juhataja Rein Lepsooga ja vestlesime minule pakutavast töökohast. Peale järelemõtlemist otsustasin pakkumise vastu võtta.

Ada Luht

1. aprillist 1991. aastal algaski minu töö tolliinspektorina. Töötasu suurust enam täpselt ei mäleta, natuke ikka anti. Palgaaste oli vist 12.

Ettevalmistus töökohustuste täitmiseks puudus täielikult. Tolliamet saatis “alla” seadusi, määrusi ja kirju, mida sai hoolega loetud ning kõrva taha pandud. Kuna olin eelmises töökohas tegelenud ka sekretäritööga, pani juhataja ka selle kohustuse alguses mulle.

Sügisel hakkasin tegelema üksikisikute imporditud mootorsõidukite tollivormistusega. Kuna Eesti Vabariigis eksisteeris veel vene toll ja loodaval eesti tollil ei olnud võimalik oma töötajatele õpetust jagada, saadeti mind tarkust koguma vene tollis töötava Irina Pütsepa juurde. Pärast nädal kestnud väljaõpet tundsin, et minu teadmised vajavad rakendust. Niisiis hakkas pihta minu töö praktiline osa.

Toonased töötingimused ja töökorraldus olid viletsad. Olid olemas vaid kõige primitiivsemad töövahendid. Puudus ka selline oluline ametikoht nagu kassapidaja, kes oleks tegelenud raha ja pangaga. Samuti puudus ruum, kus seda tööd segamatult teha, tihti pidime raha lugema niiöelda põlve otsas, klientide silme all. Raha viidi pank ja jalgsi! Olid aga ajad!! Hiljem sõlmiti inkassatsioonileping Tartu Kommertspangaga, tööle võeti kassapidaja ja asjad hakkasid tasapisi lahenema.

Ruumipuudus jäi suureks probleemiks veel tükiks ajaks. Alustas ju Tartu tolliinspektuur oma tegevust kahetoalises korteris, mõne aja pärast lisandus üks tuba veel.

Alates 1. veebruarist 1995 otsustas inspektuuri juhtkond mind üle viia Tartu raudtee kaubajaama tolliposti, kus tegelesin juriidiliste isikute

tollivormistusega kuni augustikuuni. Sellest ajast alates töötan inspektuuri tollijärelevalve osakonnas vaneminspektorina.”

Tartu TI üks esimesi töötajaid Urve Sikut:

“1991. aastal töötasin ma Tartu Elamukoondises, kui sinna sattus härra Rein Lepsoo, kes otsis loodava Tartu tolliinspektuuri jaoks ruume. Ühtlasi tegi Rein Lepsoo mulle ettepaneku tulla tööle loodavasse tolliinspektuuri. Kuna olukord Elamukoondises oli ebakindel, ees ootasid ulatuslikud koondamised, otsustasin peale mõningast kaalumist ettepaneku vastu võtta.

Urve Sikut

Kuna tööle vormistamine toimus tol ajal Tolliametis, sõitsime koos Lepsooga Tallinna. Seoses riigipöördekatsega Moskvast liikus Tartu-Tallinna maanteel hulgaliselt vene soomustehnikat ja seda nähes tekkis hirm ning mõte, kas üldse ongi mõtet Tallinnasse sõita. Õnneks kulges kõik siiski rahulikult. Ka tööle vormistamisel ei tekkinud takistusi, kuna olin varem töötanud raamatupidajana.

Lisaks juhataja Rein Lepsoole töötas Tartu tolliinspektuuris sel ajal kolm inspektorit: Malle Leius, Ada Luht ja Väino Ottender. Varsti lisandus Irina Pütsep, kes tegeles Tartu Autovedude tollipostis lääneriikidega peetava kaubavahetuse kontrollimisega.

Mingit ettevalmistust tollitöö tegemiseks ei olnud, juhendamine toimus kohapeal ja töö käigus. Hiljem sai mõned korrad käidud ka Tallinnas instrueerimistel või siis kursustel.

Sel ajal tegeles Tartu tolliinspektuur peamiselt kaubakvootide jälgimise ja mootorsõidukite tollivormistusega. Minu esialgseteks töökohustusteks saigi kauba väljaveokvootide jälgimine ja kontroll.

Töötingimused olid selle aja kohta küllaltki rahuldavad. Ruumid olid puhtad ja valged. Tehnilisi vahendeid muidugi ei olnud, kui nendeks mitte pidada joonlauda või pastapliiatsit.

Ei mäleta, et oleks olnud suuri probleeme klientidega kui välja arvata segadus, mida põhjustas see, et paralleelselt töötas kaks tolli. Peale Eesti

iseseisvuse väljakuulutamist ja vene tolli lahkumist läksid asjad paremaks. Inimestele sai teadvustada tolli olemasolu ja vajalikkust. Aegajalt võis tolli tegemiste kohta lugeda üht-teist ka ajakirjandusest, kuid suuremat kõlapinda see ei leidnud.”

Haapsalu tollipunkti peainspektor Arvo Reede:

“Tolliameti palvel tegeles Läänemaa tolliinspektuuri loomisega maavanem Andres Lipstoki astäitja Ain Hanschmidt. Tema algatusel ilmus kuulutus ajalehes “Lääne Elu”. Kuulutuse peale tuli üks avaldus – Silvar Söderholmilt, kes ka tööle võeti. Tema isiklikku sõiduautot kasutati tollitööks. Kuni maikuuni oli

Arvo Reede

esimeseks ametiruumiks juhataja elumaja. Mais lubas majavalitsus tasuta kasutada oma saali ja telefoni. Tööle vormistati mais Arve Surva, juunis Aavo-Heiki Raudver ja juulis Roland Alamets.

Põhilised tollikontrolli objektid olid Risti, Taebla ja Haapsalu raudteejaamad. Esimesed tollitulud laekusid Soomest Eestisse toodud autodelt. Suvel, kui Tolliamet ja Piirivalveamet ühendati, organiseeris uus peadirektor Andrus Öövel tollitöötajatele esimese riviõppuse Remnikul. Pärast augustiputši aktiveeris tollialane elu Läänemaal. Tollile eraldati maavalitsuse majas tsiviilkaitsekabinet koos mööbli ja telefoniga. Septembris saabus Haapsalu jahtklubi sadamasse esimene jaht koos soome jahimeestega. Tollivormistuse tegi inspektuuri juhataja koos Tallinnast kohale toodud NLiidu piirivalve töötajaga.

Kui taasiseseisvunud Eestis oli taas ka oma Tolliamet, mille peadirektoriks kinnitati Mati Jürgens, loodi Läänemaa tolliinspektuuris väljakutsega tollipostid: Dirhami sadam, Rohuküla sadam, Virtsu sadam, Haapsalu jahtklubi ning Risti, Taebla ja Haapsalu raudteejaamad.

1. aprillist 1992 algas veosetollideklaratsioonide vormistamine ning kaubavoogude kontroll arvestuskaartide alusel. Läänemaa esimene suurem ekspordikaup oli mets, mida veeti raudteed mööda läbi Venemaa Soome. Dirhami sadam muutus transiitsadamaks Usbeki šrotile Taani-Eesti firma Jarmi eestvedamisel.

Kui Tolliametit asus 1993. aasta septembris juhtima Rein Talvik, sai Läänemaa tolliinspektor esimese arvuti ja juurde teise tööruumi. Aasta-aastalt võeti juurde uusi töötajaid ning paranesid töötingimused. Enamik Haapsalu tollitöötajaid on pikajalise tollitöökogemusega ning töötanud algusaegadest saadik.

Läänemaa tolliinspektor likvideeriti 1995. aastal üheaegselt Saaremaa ja Hiiumaa inspektoridega. Moodustati Lääne tolliinspektor, kuhu kuuluvad Haapsalu, Kuressaare ja Kärdla tollipunktid.“

Probleemid idapiiril

Kõige problemaatilisem oli olukord Narvas, kus kuidagi ei tahetud leppida ühegi tegevusega Eesti iseseisvumise suunas.

Eesti Vabariigi valitsuse majanduspiiri kehtestamise komisjon arutas oma istungil olukorda Narvas ja kohustas oma otsusega 23. aprillil 1991.

aastal:

1. Narva Tolliinspektoril (Konstantin Mošarov) esitada riigikantselei riigi- ja piirikaitse osakonnale Narva volikogu otsused, Narva linnavalitsuse määrused ja korraldused, mis käsitlevad majanduspiiri Narva linnas.
Tähtaeg 3. mai 1991. aasta
2. Eesti Tolliametil (Tõnis Härm)
 - ❖ töötada välja tollikontrolli kontseptsioon Tallinn-Leningradi liiklusmagistraalil. Tähtaeg 30. aprill 1991
 - ❖ töötada välja koos Balti Raudtee Eesti Raudteekonnaga reisijate kontrollimise kontseptsioon ja esitada see riigikantselei riigi- ja piirikaitse osakonnale. Tähtaeg 1. juuni 1991
3. Piirikaitseametil, Tolliametil ja Politseiametil töötada välja majanduspiiri kontrollpunktide kaitsmise süsteem kuritegelike rünnete vastu.

Komisjoni istungil 7. mail 1991. aastal otsustati pidada otstarbekaks Narva kontrollpunkti rajamist enne Narva linna, eesti tehnika- ja spordiliidu kasutuses olevale maa-alale. Ühtlasi otsustati paluda tehnika-

ja spordiliidul leida võimalus sinna tollipunkti ajutiseks rajamiseks. Tolliametile tehti korraldus kuni lõpliku korra kehtestamiseni piiripunkte kaadriga mitte komplekteerida. Ühtlasi juhiti tähelepanu vajadusele kontrollida kauba komplekteerimist ja plombeerida kaubasaadetised vahetult ettevõtetes.

Riigi- ja piirikaitse osakonnal tuli koos Piirikaitseameti ja Tolliametiga välja töötada omavahelise töökorralduse täpne jaotus piiripunktis.

Samal päeval kirjutas Narva linnavolikogu esimees Vladimir Tšuiкин alla otsusele, mis kohustas Narva tolliinspektuuri juhataja Konstantin Mošarovit:

1. Kontrollida üksnes neid liikuvaid koormaid, mis liiguvad veoautodega ja on vormistatud.
2. Kergesõiduautode haagistel veetavaid koormaid kontrollida valikuliselt.
3. Valitsuse määrus nr. 218 ei kuulu täitmisele kodanike isikliku vara kontrollimisel (kaubad, esemed, materjalid, toiduained jne).
4. Lubada takistamatu läbisõit (lihtsustatud registreerimine) neile koormatele, mis suunduvad Ivangorodi (Jaanlinna) ettevõtetele ja organisatsioonidele.
5. Koormate vormistamise ja üleveoga seotud vaidlused ja ettenägematud küsimused lahendada täitevkomitee esimehe (linnapea), tema asetäitjate või siseasjade osakonna ülema (politsei prefekti) loal.
6. Muuta ära liiklusmärkide ülesseadmine ja tolli käesidemete kasutamine.
7. Otsus kehtib, kuni kontrollipunkti funktsioneerimise kord on kooskõlastatud valitsuse, linnanõukogu ja täitevkomitee vahel.

27. mail saatis Narva linnavolikogu esimees Vladimir Tšuiкин Tolliametile kirja, milles oli öeldud, et Narva linna rahvasaadikute nõukogu (linnavolikogu) ei ole vastu ajutise kontrolliposti rakendamisele laadungite ja veotranspordi kontrolliks sissesõidul linna Tallinna suunalt.

Kirjas öeldi: *“...samam pöörame teie tähelepanu sellele, et selle posti teenindamisel võib kasutada üksnes tolli kauba-litsentsiameti töötajaid, ilma vabariigi piiriteenistuse kaasamiseta.”*

Tolliameti peadirektori vastuses Narva linnavolikogu esimehele on muuhulgas kirjutatud:

- ❖ *tollipunkte likvideerida ei ole linnanõukogu otsusega võimalik*
- ❖ *majanduspiiri kehtestamisel ja tollipunktide loomisel peeti silmas eelkõige kohalikke huve. Nii ka Narva puhul*
- ❖ *Narva tollipunktide sulgemisega likvideeritaks kogu riigi tollistatistika.*

Kirja lõpus tegi Tolliamet ettepaneku:

- ❖ *peatada Linnanõukogu otsus tollipunktide likvideerimise kohta*
- ❖ *tasuda Tolliametile uue tollipunkti rajamiseks tehtud kulud 263 347 rubla*
- ❖ *kutsuda Tolliameti esindaja selles küsimuses läbirääkimistele.*

Kuna aga Narva võimud ei taganenud oma varasematest otsustest ja ei lubanud tollil tegutseda linna piirides, siis viidi kontrollpunkti tegevus ajutiselt Narva-Jõesuu teeristile.

15. juulil otsustas valitsus anda Narva tolliinspektorile kuni Eesti Vabariigi majanduspiiri taastamiseni õiguse peatada autosid ning kontrollida üle majanduspiiri veetavaid kaupu.

Olukord Narvas pingestus iga päevaga.

Ida-Virumaa tolliinspektuuri toonane juhataja

Leonard Kolatsk meenutab:

“Väga suureks takistuseks Narva linnas tollikontrolli täitmisel oli linnanõukogu, eesotsas Vladimir Tšuikiniga. See linnaelu reguleeriv organ oli 1991.

aasta kevadel nii tagurlik, et Ida-Virumaa tollitöötajad Tallinna-Narva-Leningradi maanteel kontrolliteostamiseks olid sunnitud tegema tööd niinimetatud liikuvates kontrollpunktides.

Leonard Kolatsk

Narvas läksid probleemid lõpuks nii keeruliseks, et 14. juunil olid Edgar Savisaare juures vastuvõtul Tšuikin, Mizui, Mošarov, Härm ja Öövel. Selle kohtumise tulemuseks pidi olema kokkulepe, et linnaesisel parkimisplatsil alustab tööd veoautode kontrollpunkt.

Oma abi pakkusid teised maakonnad. Pärnu mehed olid nõus toetama Ida-Virumaad paarikümne mehega juba 12. juunil, sest 9. juuni hilisõhtul rünnati Sõpruse sillal piiri- ja tollikontrollipunkti. Kallaletungijate eest põgenemisel sai üks liikluspolitseinik vigi, teine politseinik sündmustesse ei sekkunud. Ründajad võtsid vangiks kaks tollitöötajat, aga tänu politsei kiirele tegutsemisele peeti kallaletungijad kinni. Linnanõukogu esimees ja politseiprefekt noomisid vapraid mehi liiga karme tegutsemise pärast. Juuli esimestel nädalatel otsustas Narva linnavolikogu lõpetada tollikontrolli linnaesisel parkimisplatsil, kontrolli jätkas Narva-Jõesuu teeristile loodud tollipost.

13. juuli hommikul blokeeris umbes 15-meheline salk tollitöö, käskides tollitöötajatel ja politseil lõpetada tollikontroll ning istuda autodes.”

Ajaleht “Rahva Hää” kirjutas 16. juuli kohta artiklis “Vastasseis Narva tollipiiril jätkub”:

Tänaõhtuse seisuga Narva tollipunkt ei tegutse, ehki vastavalt Tallinnast tulnud korraldusele on tollimehed taas pidevalt postil. Nende ülesannete täitmist segavad töölismalevlast. Kohalviibivad politseinikud keelduvad tollikontrolliks autosid peatamast. Niipea kui tollimehed seda ise teha üritavad, lähenevad neile ähvardavalt kumminuiadega töölismalevlast. Tollimeestel on käsk füüsiliste kokkupõrgete ohu korral taanduda. Tolliinspektor Rein Vassiljev ütles ETA korrespondendile, et tolli töö niisugustes tingimustes on täiesti võimatu. Narva tollimehed ootavad Eesti vabariigi valitsuse otsust.

Ajaleht andis samuti teada, et Narva volikogu seisukohta – lõpetada viivitamatult tollitegevus Narvas ja likvideerida kontrollpunkt – otsustas toetada ka Sillamäe volikogu.

Narva-Jõesuu ja Laagna teeristile saabusid kodukaitsjad. Töölissalklastele tuli omakorda abi Narvast ja Sillamäelt. Olukord läks sedavõrd teravaks, et kopteriga saabusid kohale peaminister Edgar Savisaar ja siseminister Olev Laanjärv. Vaatamata läbirääkimistele vastasseis jätkus. Kodukaitsesele saabus järgmistel päevadel märkimisväärsel hulgal abiväge. Tänu sellele taastati tollikontroll maanteel ning mõni aeg hiljem ka Narva sillal.

Olukord teistes tollipunktides

19. mai varahommikul kell 5.40 ründasid kaks relvastatud kurjategijat Eesti majanduspiiri Luhamaa alalist kontrollpunkti. Ajaleht "Võru teataja" kirjutas 21. mail 1991:

Kell 5.50 kurjategijad lahkuvad Venemaa poole. Enne seda on nad professionaalsel viisil peksnud ja mõnitanud piirikaitse noormehi, lõhkunud sisustust, läbi löiganud juhtmed, purustanud telefoni ning kaasa viinud raadiojaama, arvuti, kumminuiad, plommitangid ja ühe piiriväelase mütsi. Seinal klaasi all olev president Pätsi pilt saab kirvega just sellise löögi, nagu tahetaks teda tegelikult tappa.

21. mail keskpäeva paiku toimus kallaletung Murati piiripunktile. Nii kirjutas paar päeva hiljem taas "Võru teataja":

... Peksti läbi politseikordnik ja piirikaitsja, võeti ära automaat ja püstol, raadiosaatja, pitsat ning tollidokumente. Ruum rüüstati ning viidi rivist välja elektrisüsteem. Kuna side Läti piirikaitsejatega oli häiritud, suudeti takistamatult Lätimaa poole jalga lasta. Kurjategijateks olid samad mehed sama autoga, kes kaks päeva varem olid rüüsnud Luhamaa piiripunkti.

14. juunil tungisid tundmatud isikud järjekordselt kallale kontrollpostile. Seekord Pärnu maakonnas Iklas. Varahommikul ründasid kaksteist nõukogude armee laigulises välivormis meest Ikla piiripunkti. Kohale saabuti hallis sõiduautos "Volga" ja kaitsevärvi villisel. Mehed hüppasid autodest välja ja alustasid tulistamist automaatrelvadest ja kergekuulipildujast. Õnneks tulistati vaid õhku. Süütepommide abil pandi põlema

kaks soojakut ja piiripunkti hoone. Valveteenistuses olnud politseinike püstolitest võeti ära padrunipidemed, nende ametiautot tulistati automaadivalanguga ning purustati raadiosaatja. Kõik toimus vähem kui kümne minuti jooksul. Peksmise tagajärjel said vigastusi kolm piiripunkti teenistajat.

Valgas on olukord rahulikum. Sealseid probleeme kirjeldab Valga tolliinspektuuri juhataja Enn Simsoni kiri Tolliameti peadirektorile: *“Valga Tolliinspektuuris töötab koos minuga 8 töötajat välja arvatud abitöötaja. Töö on jagatud järgmiselt: neli töötajat käivad vahetuses kontrollpunktis Valga I ja tegelevad kaupade vabariigist väljaviimise kontrollimisega. Kaks töötajat tegelevad raudteed mööda väljasaadetavate kaupade kontrollimisega, samuti käivad suuremates asutustes kauba- saadetiste kontrolliga tegelemas. Üks töötaja on inspektuurityödel (masinakiri, kirjad ja kõik paberitööd) ning juhataja.*

Edaspidiste ülesannetena näen, et on vaja Valga I tollipunktis panna vahetusse kaks töötajat, et oleks võimalik tolli kätte võtta kõik kaupade sisse- ja väljavedu. Peale selle pole meil veel (panin kuulutuse kohalikku ajalehte) postikontrolli inspektorit ega arvutitöötajat. Kui hakkame ka reisirongisid kontrollima, leian, et selleks otstarbeks vajame ka 8 töötajat (vähemalt). Momendil see võimalik tööloik on võõras ja ei tea me veel selle töö tehnoloogiat (kas kõik rongid lähevad kontrolli alla või ainult vabariigist lahkuvad).”

Kõneka ülevaate olukorrast 1991. aasta esimesel poolel annab 19. mail toimunud Tolliameti ja Piiriteenistuse juhtivametnike ühisarutelu.

Ligi kaks tundi kestis äge mõttevahetus teemal, kas piiril on ikka tolliametnikke vaja või saavad tolli ülesannetega hakkama piiriteenistujad.

Tolliameti juriidilise osakonna juhataja Juhan Russi küsimusele: “Kas olete vastu, et piiripunktides oleksid tollitöötajad?” vastas tolelaegne

Piiriteenistuse peadirektor Andrus Öövel: “See on liigne luksus.” Henn

Karits pakkus kompromissina, et neljas piiripunktis (Iklas, Narvas, Luhamaal ja Valgas) peaks olema tolli esindaja.

Samal ajal jätkas Eesti toll kindlameelselt oma tööd. Tolliameti tellimisel valmis Teaduste Akadeemia majandusinstituudi ajutise teaduskollektiivi poolt 1991. aasta jaanuarist kuni aprillini koostatud tolliseadustiku eelnõu. See koosnes 10 peatükist, mis sisaldasid 87 paragrahvi. Eelnõu ettevalmistamisel peeti kaks ühisistungit ka Tolliametiga ning võeti arvesse seal tehtud märkusi, soovitusi ja ettepanekuid.

Eelnõu autorite kommentaaris öeldi:

“...Eelnõus on sätestatud tollikorralduse alused, kauba, muu ainelise vara, valuuta ja väärtpaberite deklareerimise, tollikontrolli, tollimise, tollikontrolli vormistamise ning üle tollipiiri lubamise kord, tollisoodustuste andmise ja tollieeskirjade rikkumise ning salakaubaveo tõkestamise meetmed. Seadustik võimaldab kavandada abinõusid Eesti siseturu (kohalike tarbijate ja kohalike tootjate) kaitseks ning rahvusvahelise majanduskoostöö ajakohaste vormide (välisosalusega ühissetevõtluse, piirikaubanduse, tollivabade tsoonide) arendamiseks, soodustada sise- ja välisturgude integratsiooni ning osavõttu rahvusvahelistest tollikonventsioonidest, sealhulgas ühinemist Üldise Tolli- ja Kaubanduskokkuleppe (GATT) süsteemiga.”

Kommentaaris oli kirjas ka see, et Eesti Vabariigi tolliseadustikku saab täies ulatuses rakendada alles pärast riigi täielikku iseseisvumist.

Eelnõule oli alla kirjutanud ajutise teaduskollektiivi juht, majanduskandidaat Ants Kala.

15. juulil 1991. aastal võttis valitsus vastu määruse “Muudatused riigivalitsemisorganite süsteemis”.

Selle määruse alusel liideti Tolliamet ja Piirikaitseamet riigiministri valitsemisalas töötavaks Tolli- ja Piirikaitseametiks, mida määrati juhtima senine Piirikaitseameti peadirektor Andrus Öövel. Tolliameti peadirektor Tõnis Härm vabastati ametist.

Sellest valitsuse määrusest tulenesid muutused terves Tolliametis. Kõik tolliametnikud vabastati ametist ning neile maksti välja vallandustoetus (ühe kuu töötasu). Samal ajal pidas uus peadirektor Andrus Öövel individuaalvestlusi ning valis välja inimesed, kellele tehti ettepanek tööd jätkata.

Juuli lõpupäeval kinnitas valitsus üle piiri veetavate kaupade ja deklareerimise ajutise juhendi. Eesmärgiks seati Eesti huvide järgimine kauba ja vara veol üle majanduspiiri. Samuti siseturu kaitseks tervikliku süsteemi loomine, tollistatistika pidamine ja tollilõivude rakendamine. Nähti ette kõigi tolliprotseduuride vastavusse viimine rahvusvahelise praktikaga. See oli kirjas juhendi üldosas.

Septembri lõpus otsustati ühendada Tallinna ja Harju tolliinspektorid alates 1. oktoobrist 1991. Ühtse Tallinna ja Harju Tolliinspektuuri juhatajaks määrati Illar Vaks.

Eesti tolli taasmoodustamine peale Eesti taasiseseisvumist

1991. aastal

20. augusti 1991. aasta ajaleht "Rahva Häääl", mille peatähelepanu oli pööratud Moskvast alanud sõjaväelisele riigipöördekatsele, avaldas intervjuu Tolli- ja Piirikaitseameti peadirektori Andrus Ööveliga. Intervjuu ilmus Ilmar Vananurme artiklis, mis kandis pealkirja "Kõhe kaitsetu olla küll".

Väljavõte intervjuust:

Andrus Öövel: *"Kahe ametkonna liitmine tähendab Eesti majanduspiiril selgema määratlusega tööd. See ühildamine on tulenenud praegustest üleminekuaja raskustest. Hiljem muidugi tuleb nii nagu normaalsetes riikides. Meil oleks pidanud need ametkonnad juba algusest peale koos olema.*

Vastuolusid on tekitanud seegi, et piirikaitse oma meestega ehitas välja piiripunktid, kuhu siis toll "kaasüüriliseks" tuli. Meil ei ole riigipiiri. Muidu

oleks täiesti selge, mida teeb piirikaitse ja mida toll. Meil tegelevad mõlemad ühise asjaga – kauba kontrollimisega.

Kolmveerand aastat kontrolli Eesti majanduspiiril on näidanud väga selgelt: kvoteerimise süsteem on Eestis täielikult paigast ära. Meil pole täna ettekujutust, kui suured need kvoodid võiksid olla ja peaksid olema. Piirikaitse on näidanud, et mitte mingisugust põhjendatud litsentside ja lubade süsteemi praegu ei ole. Väljaveokvoodid on lihtsalt laest võetud.”

Ilmar Vananurm: *“Ka tollitöötajate väljaõpe on kehv. Eelettevalmistuses on tolliinspektoritele loenguid pidanud diletandid, kellel endal pole tegelikust tollitööst erilist aimu. Üksainus inimene Tolliameti kantseleist on käinud tutvumas Soome tolli tegevusega. Ei ole professionaale.*

Tollitöötajad peavad 1. oktoobriks kirjutama uue avalduse, kui nad tollis edasi töötada soovivad. Eesti toll on majanduspiiril tegutsenud küllalt tõhusalt, eriti tema noorust arvestades. Kahjuks on samas üks suur AGA... Nimelt: aga kas te ei arva, et kaubavahetuse sildi all viiakse Eestimaalt välja kõike, mis võimalik? Kõige lihtsam on toorme vedu – puit, paas, töötlemata nahad. Ja eriti puit, sest ei maakonnad ega kohalikud omavalitsused saa midagi selle eest, et meie mets sadade tuhandete kantmeetrite kaupa välja voolab. See pole salakaubavedu, vaid avalik röövimine.”

Eesti Vabariigi taasiseseisvumine 1991. aasta augustis muutis põhimõtteliselt olukorda riigis. Sellest tulenevalt vajas muutusi ka tollialane tegevus. Nagu kõigil riigiasutustel, seisis ka tollil ees tõeline taassünd. See oli sama keerukas protsess, kui eelnev tolli taastamine 1990. aasta jaanuaris ning töö kuni ajaloolise pöördepunktini 20. augustil 1991.

Samas andis eelduse tolli kiireks arenguks see, et oli juba loodud tolliasutuste üleriigiline võrk ning tollis töötavatel inimestel olid olemas tollitöö algteadmised ja ka praktiline töökogemus. Selline olukord ilmselt võimaldaski valitsusel mitte kiirustada taasiseseisvunud Eesti Vabariigi

tolli formaaljuriidilise loomisega, kuigi see oli praktikas olemas ja tegutses ka augustis ja septembris segaduste ja pausideta.

28. augustil võttis Ülemnõukogu vastu otsuse “Ühtse tollisüsteemi rakendamisest Eesti Vabariigis”. Selles otsustati:

1. Lahutada Eesti Vabariiklik Tolliamet NSV Liidu tollisüsteemist ja liita Eesti Vabariigi Tolli- ja Piirikaitseametiga.
2. Kuni Eesti Vabariigi tolliseadusandluse kehtestamiseni juhendada Eesti Vabariigi läänepiiril tollikontrolli teostamisel seni kehtinud normatiivaktidest.
3. Eesti Vabariigi valitsusel tagada ühtse tollisüsteemi rakendamisega seotud õiguslike, majanduslike ja organisatsiooniliste küsimuste lahendamine.

29. augustil võttis valitsus vastu määruse “Eesti ühiskondliku julgeoleku regulaarreservi moodustamine”. Selles otsustati Tolli- ja Piirikaitseamet reorganiseerida Riigi- ja Piirikaitseametiks.

Uuel ametil tuli jätkata tolliteenistuse korraldamist, kuni luuakse rahandusministri valitsemisalas Riiklik Tolliamet.

Määrus andis seadusliku aluse tollitegevuse jätkumisele muutunud tingimustes – taasiseseisvunud Eestis.

9. septembril moodustas valitsus oma korraldusega komisjoni, kes korraldaks piirikaitse ja tolli Eesti Vabariigi võimudele allutamist ning jätkaks läbirääkimisi NSV Liidu piirivalvevägede juhtkonna ja NSV Liidu Tollikomiteega. Komisjoni esimeheks määrati Andrus Öövel. Korralduses öeldi, et komisjoni liikmed kuuluvad riigiministri korraldusel segakomisjonidesse, mis luuakse piiri- ja tolliküsimuste lahendamiseks vastavalt NSV Liidu võimkondadega sõlmitud lepingutele.

30. septembril andis valitsus välja määruse “Eesti Vabariigi Riikliku Tolliameti moodustamine”, mille esimeses punktis on määratletud ka kuupäev. Seega võib tolli taasloomise päevaks lugeda 1. oktoobrit 1991. aastal.

Komisjonile tehti ülesandeks töötada 1. oktoobriks välja ettepanekud tollimajandusliku koostöö korraldamiseks NSV Liiduga. Samuti oodati komisjonilt lahendusi NSV Liidu piirivalvevägede ja tollikomitee süsteemis töötavate inimeste sotsiaalse ja majandusliku kaitse tagamiseks.

Septembris võttis valitsus vastu määruse tollikorralduse kohta Eesti Vabariigis:

- ❖ moodustada tolli- ja tollitariifide alaste küsimuste läbivaatamiseks Tolli- ja Tollitariifi Nõukogu.
- ❖ kehtestada, et Eesti Vabariigi tollipunktides rakendatakse reisijatele alates 1. oktoobrist 1991.a. niinimetatud punase ja roheline koridori süsteemi, kusjuures ei nõuta tollideklaratsiooni esitamist.
- ❖ eraisikute poolt sõiduautode Eesti Vabariiki sissetoomisel võetakse 500 rubla tollimaksu. Sissetoodav sõiduauto ei või üldjuhul olla üle 10 aasta vana.
- ❖ kinnitada rahvusvaheliste postisaadetiste vormistamise ajutine kord ning kehtestada see 1. oktoobrist 1991.
- ❖ moodustataval Eesti Vabariigi Tolliametil koos Eesti Vabariigi Riikliku Statistikaametiga tagada 1. oktoobrist 1991 sisse- ja väljaveetavate kaupade pidev statistiline arvestus.
- ❖ Rahandusministeeriumil ning Riigi- ja Piirikaitseametil tagada alates 15. septembrist 1991. aastal Tolliameti arvele laekuvate summade (nii rublades kui välisvaluutas) ülekandmine riigieelarvesse.
- ❖ Rahandusministeeriumil koos Riigi- ja Piirikaitseametiga esitada kolme nädala jooksul valitsusele loodava Eesti Vabariigi Riikliku Tolliameti põhimääruse projekt.

- ❖ NSV Liidu tollialase seadusandluse normid kuuluvad Eesti Vabariigi territooriumil kohaldamisele niivõrd, kuivõrd üksikud tollialased küsimused ei ole reguleeritud Eesti Vabariigi seadusandlike aktidega.

Eesti valitsus saavutas NSV Liidu Tollikomiteega kokkuleppe, mille tulemusena NSVL Tollikomitee andis 16. septembril 1991. aastal välja käskkirja likvideerida endale alluv Eesti Vabariiklik Tolliamet 1. oktoobrist 1991. aastal. Kaks nädalat hiljem lükati see kuupäev aga edasi 4. novembrile.

Likvideeritava Eesti Vabariikliku Tolliameti ja piirivalve mõned ametnikud ei tahtnud esialgu kuidagi leppida sellega, et neil tuleb loovutada oma positsioonid ja keeldusid koostööst Eesti Vabariigi tolliametnikega. Sellisest olukorrast kirjutas Saaremaa Tolliinspektuuri juhataja Mart Kiisa oma ettekandes Tolliameti peadirektorile 7. oktoobril: “...*Äraütlemine (kapten Petrov) oli väga järsk ja solvavas toonis.*”

Huvitav on märkida, et kuigi septembris ei olnud formaal-juriidiliselt Eesti Vabariigi Riiklik Tolliamet veel moodustatud, saabusid dokumendid ja kirjad adresseerituna Eesti Vabariigi Riiklikule Tolliametile. Veel olematule asutusele adresseeris oma kirju isegi Rahandusministeerium. Nii näiteks saatis Rahandusministeerium 13. septembril viiel erineval aadressil, sealhulgas Riiklikule Tolliametile, “Balti Tolliliidu moodustamise lepingu” projekti.

18. septembril kirjutas peaminister Edgar Savisaar alla valitsuse korraldusele anda Tallinnas endises EKP Keskkomitee hoones, Lenini puiestee 9, asuvad ruumid kasutada Välisministeeriumile, Välismajandusametile, valitsuse pressikeskusele ning moodustatavale Riiklikule Tolliametile.

Eesti Vabariigi Riikliku Tolliameti peadirektoriks kinnitati alates 25. septembrist senine Kaubalitsentsiameti peadirektor Mati Jürgens. Otsuse tegemisel arvestati seda, et Mati Jürgens oli kursis Eesti majanduspiiril toimuvaga, sest palju ametkondade ühisnõupidamisi oli toimunud tema juhtimisel Kaubalitsentsiametis.

Mati Jürgens

30. septembril 1991. aastal otsustas Eesti Vabariigi Valitsus:

1. Moodustada 1. oktoobrist 1991. aastal Eesti Vabariigi rahandusministri valitsemisalas Eesti Vabariigi Riiklik Tolliamet.
2. Eesti Vabariigi Riigi- ja Piirikaitseametil anda 10 päeva jooksul Eesti Vabariigi Riiklikule Tolliametile üle tolliteenistuse korraldamiseks vajalik dokumentatsioon ja vahendid.
3. Eesti Vabariigi Riiklikul Tolliametil viia 1. novembriks 1991. aastal lõpule NSVL Tollikomitee Eesti Vabariiklikult Tolliametilt nende poolt tolliteenistuse korraldamiseks kasutatud dokumentatsiooni ja vahendite ülevõtmine.
4. Lubada Eesti Vabariigi Riiklikul Tolliametil kuni uue põhimääruse kinnitamiseni juhendada Eesti Vabariigi Valitsuse 19. septembri 1990. aasta määrusega kinnitatud põhimäärusest.

Vastmääratud peadirektor Mati Jürgens jättis tolliinspektuuride arvuks 14. Ka nende asukohad jäid endiseks. Harju tolliinspektuur liideti küll Tallinna omaga, kuid juurde loodi Järva tolliinspektuur.

Alates 1. oktoobrist vormistati taasalustavas tollisüsteemis tööle kokku 151 ametnikku. Suurem osa neist oli ka seni töötanud tollis. Oktoobrikuu jooksul lisandus täiendavalt 23 ametnikku, peaaegu pooled neist asusid tööle Tolliameti keskaparaadis.

Koosseis 31. oktoobril 1991

Tolliameti keskaparaat	17	Pärnu TI	16
Võru TI	19	Viljandi TI	17
Põlva TI	18	Valga TI	10

Järva TI	1	Hiumaa TI	1
Ida-Virumaa TI	7	Läänemaa TI	4
		Tartu TI	7
Narva TI	22	Tallinna TI	33
Lääne-Virumaa TI	2	Kokku	174
Saaremaa TI	2		

Paide tollipunkti juhataja Enn Metsaots meenutab:

“1991. aasta suvel kohtusin Paide linnas tolleaegse Järva maavanema Arvo Sarapuuga, kes ilma pikema sissejuhatuseta tegi mulle ettepaneku hakata organiseerima Järvamaale tolliasutust. Ei maavanemal ega minul ei olnud täpsemat ülevaadet, millega selline asutus peaks Järvamaal tegelema, millised oleksid selle asutuse ülesanded jne.

Enn Metsaots

Ettepanek oli ootamatu ja jäi esialgu ainult ettepanekuks. Kuna olin aga äsja lõpetanud töö põllumajandusettevõtte juhina ning oli tarvis leida uus töökoht, hakkasin 1991. aasta septembris taas huvi tundma, mida maavanema ettepanek endast täpselt kujutab.

...1. oktoobril 1991. aastal vormistati mind tööle Tolliametis vaneminspektorina. Arvatavasti tuleb seda kuupäeva lugeda ka praeguse Paide tollipunkti moodustamise algpunktiks. Sel ajal oli algul ainult minust koosneva tolliasutuse nimetuseks Paide tolliinspektor, vahetevahel Järvamaa tolliinspektor, põhiliselt kuni ühinemiseni Viljandi tolliinspektuuriga siiski viimane variant. Esmane ülesanne oli selgeks saada, millega tuleb tegeleda, millised on momendil kehtivad seadusandlikud aktid, milline on kaupade vormistamise kord jne. Et ennast tollialase tegevusega kurssi viia, käisin oma algatusel Võru ja Põlva tolliinspektuurides, millised olid juba varem moodustatud ja omasid teatud kogemusi tollitöös.

Paralleelselt teadmiste omandamisele tuli ka leida võimalused, kus võiks loodav asutus asuda, leida tööks vajalikud ruumid, laud, tool ja telefon. ... Esimeseks asukohaks sai lõpuks üks tuba Järvamaa Metsamajandi hoones Paides, Pärnu tn. 75. Tänu Metsamajandi juhtkonnale sai lahendatud ka

hädavajaliku mööbli probleemid. Lisaks puht organisatorsetele küsimustele tuli hakata üha enam tegelema kaupade tollivormistusega. Kaubadeklaratsioonid veel ei kasutatud, kaupadega koosliikuvateks dokumentideks olid põhiliselt mitmesugused saatelehed. Olid olemas nn ekspeditsioonifirmad, kellele anti õigus toimetada välisvedusid, täita nõutavaid dokumente jne.

Omapärane oli see, et olid kehtestatud limiidid kaupade väljaveoks ja seda pidi jälgima, et neid ei ületataks.... Peaaegu kohe peale tolliasutuse avamist tuli hakata tegelema ka üksikisikutega, kes põhiliselt vormistasid üle piiri sissetoodud kasutatud autosid.

Nii kujunes Paides 1991. aasta kolm viimast kuud nii minul kui tolliasutuse ainukesel töötajal väga huvitavaks, aga ka küllaltki kiireks ja pingeliseks. Aasta lõpuks võis aga lugeda tollaegne Järva Tollinspektuur (kui asutus) looduks ning järgnevatel aastatel tolliasutuse areng jätkus.”

5. oktoobril Tolliametis toimunud nõupidamisel kohustati tollinspektuuride juhatajaid esitama tollikontrolli organiseerimise osakonnale täielik ülevaade olemasolevast tööjõust ja taotlused, kui palju ametnikke oleks juurde vaja.

Oktoobri keskel kehtestas valitsuse kaubavahetuse korraldamise komitee kaupade väljaveokvoodid 1991. aastaks. Kvootidealuseid kaupu oli nimekirjas 89. Neist kümnele kehtestati senisest kuni 50 protsenti madalam väljaveokvoot.

Nõukogude Liidu süsteemist lahkulöömine

Samal ajal jätkusid läbirääkimised Nõukogude Liidu süsteemist täielikuks lahkulöömiseks. Augusti lõpupäeval Tallinnas peetud läbirääkimised Eesti valitsuse ja NSVL Tollikomitee kooskõlastuskomisjonide vahel lõppesid ühisprotokolliga, millele kirjutasid alla Eesti Vabariigi riigiminister Raivo Vare ja NSVL Tollikomitee esindaja Leonid Lozbenko. Protokolliga vormistatud kokkulepete realiseerimiseks praktikas oli vaja täiendavad läbirääkimisi ja pikemat üleminekuperioodi.

Sellest tulenevalt saatis NSVL Tollikomitee Eesti Tolliametile kutse täpsustavateks läbirääkimisteks ekspertide tasemel Moskvas 15.-16. oktoobril. Eesti poolt oodati Moskvasse delegatsiooni eesotsas Tolliameti peadirektoriga, kellel on Eesti valitsuselt saadud volitused.

Arutusele tulevate küsimustena pakuti välja:

1. Üleliiduline omand, mis asus Eesti Vabariigi territooriumil ja oli NSVL Tollikomitee operatiivsel juhtimisel.
2. Tollimaksud, mis olid määratud 26. augustini 1991. aastal.
3. Sotsiaalsed garantiid Eesti Vabariigi territooriumil asunud endiste NSV Liidu tollide töötajatele.
4. NSV Liidu ja Eesti Vabariigi tollieeskirjade rakendamise korra kinnitamine üleminekuperioodiks.
5. Arhiivimaterjalid.

Läbirääkimiste esimene kohtumine toimuski Moskvas 15. oktoobril.

Järgmine peeti Tallinnas 29. oktoobril. Kohtumistel arutatud küsimusi:

- ❖ NSVL Tollikomitee ajutisest esindusest Eesti Vabariigis
- ❖ tollialase koostöö võimalikest vormidest
- ❖ NSVL Tollikomitee operatiivsel juhtimisel olevast Eesti Vabariigi territooriumil asuvast varustusest
- ❖ tollimaksudest, mis on laekunud NSVL Tollikomitee Eesti Vabariikliku Tolliameti arvele
- ❖ NSVL Tollikomitee Eesti Vabariikliku Tolliameti arhiivi materjalid
- ❖ ajutised tollieeskirjad, mis reguleerivad kaupade, esemete, valuuta ja kodanike väärisasjade, samuti rahvusvaheliste postisaadetiste läbilaskmisest Eesti Vabariigi ja NSV Liidu vahel
- ❖ NSVL Tollikomitee süsteemi töötajate tööhõivest ja sotsiaalsest kaitsest Eesti Vabariigi territooriumil.

Protokolli lõpus oli öeldud, et läbirääkimiste käigus teavitasid pooled teineteist vastastikku oma tegevusest: tolliorganite loomise käigust Eestis ja tema naaberrajoonides Vene NFSV Leningradi ja Pihkva oblastis.

Otsustati luua ühine töögrupp, kes töötab välja ettepanekud NSV Liidu, Vene NFSV ja Eesti Vabariigi valitsusele Eesti ja Venemaa vaheliste läbilaskepunktide ja nende töörežiimi kohta. Koostati ja kirjutati alla ajutised tollieeskirjad kaupade, kodanike isiklike asjade ja postisaadetiste liikumisel Eesti Vabariigi ja NSV Liidu vahel.

Eesti Tolliametit informeeriti ka, et 28. oktoobril 1991. aastal moodustati Vene NFSV Riiklik Tollikomitee ja selle esimeheks kinnitati Anatoli Kruglov.

5. novembril algas likvideeritud liidulise alluvusega Tolliameti ametnike ümbervormistamine Eesti Riiklikus Tolliametis. Neid, kes avaldasid soovi asuda teenistusse Eesti Tolliametis, oli ligi 130 inimest. Ja kõik nad olid Tallinna tolliinspektuuri personaliala peainspektori Ester Prückeli kinnitusel saanud teatud erialase ettevalmistuse. Käesoleva kogumiku koostamise ajal oli nendest endiselt ametis üle kolmekümne ametniku.

NSV Liidu Tollikomitee ülem Nikolai Jermakov ütles, et Balti riikidest Venemaale ja Valgevenesse veetavatelt kaupadelt esialgu tolli ei nõuta. Samas märkis ta, et valmistatakse ette viiekümne tollipunkti sisseseadmist Balti riikide piiridel, mis hakkavad tööle vastavalt Venemaa tollieeskirjadele. ("Postimees", 13. november 1991)

Oli selge, et nii loodavatesse kui ka juba tegutsevatesse Vene Föderatsiooni tollipunktidesse pakkus end tööle hulk endisi tolliametnikke kõigist kolmest Balti riigist.

Eesti Tolliameti koosseisu võeti pidevalt uusi töötajaid. Tolliameti peadirektori asetäitja ametikohal asusid tööle Rein Velling 1. novembrist ja Igor Kristopovitš 5. novembrist 1991. aastal.

Rahva seas tekitas palju poleemikat ja rahulolematust valitsuse 12. septembri määruse "Tollikorraldus Eesti Vabariigis" punkt, mis keelas eraisikutel tuua Eestisse üle kümne aasta vanuseid autosid. Paljude

inimeste arvates oli see nõue läbimõtlematu ja absurdne. Sel perioodil töid eraisikud Tallinna sadama kaudu välismaalt keskmiselt kümnekond vana masinat päevas. Tolliamet, kes oli küll kohustatud valitsuse määrust täitma, otsustas siiski määrust rikkunud inimeste autosid mitte arestida. Nii lubas toll üle kümne aasta vanused autod sadamast välja tagavaraosadeks vormistatuna. Kokkulepe oli selline, et neid autosid registrikeskuses ei registreerita ning nendega ei sõideta. Tolliamet pidi esitama valitsusele 10. novembriks üksikisiku tollieeskirjade projekti. Selles tehti ka ettepanekud autode sissevedu reguleeriva määruse muutmiseks.

Valitsuses kinnitatud “Üksikisikute tollieeskirjad” hakkasid kehtima alates 15. detsembrist. Määruses oli öeldud, et nende eeskirjade järgi tuleb Eesti Vabariigi majanduspiiril tegutsema hakata hiljemalt 15. jaanuarist 1992. aastal.

Määrus muutis osaliselt eelmist, septembrikuist määrust tollikorralduse kohta Eesti Vabariigis. Ära oli muudetud ka palju rahulolematust tekitanud punkt, mis piiras sisetoodava auto vanust. Kehtestati, et alates 15. detsembrist 1991. aastal on sõiduautode sisetoomine ja väljaviimine tollimaksuvaba, välja arvatud antikvaarse väärtusega sõiduautode (väljalaskeaasta kuni 1950) väljaviimine. Üksikisikute poolt Eestisse toodavaid sõiduautosid maksustatakse valitsuse poolt kehtestatavas korras.

Tollieeskirjad üksikisikutele määratlesid isiku õigused ja kohustused kauba, vara, valuuta ja valuutaväärtuste sisetoomisel ja väljaviimisel üle Eesti piiri.

On huvitav meenutada, et septembris, kui üksikisiku tollieeskirjade projekt oli saadetud ministriumidele ja ametitele tutvumiseks ning kooskõlastamiseks, laekus Välisministeeriumist välisminister Lennart Meri allkirjaga arvamus:

“Projektist ei selgu tollikontrolli erinevus Eesti põhja- ja läänepiiril ning ida- ja lõunapiiril. Ka pole sõlmitud naaberriikidega tollialaseid lepinguid, mis kinnitaksid sellise korra.

Esineb ebamääraseid mõisteid. Üksikisiku alla mahuvad kõik Eesti Vabariigi tollipiiri ületavad füüsilised isikud, nii kodakondsusega kui ka kodakondsuseta. Praegusel juhul on võrdsustatud kõik Eesti Vabariigi tollipiiri ja -kontrolli läbijad, olenemata nende alalisest elamisest Eesti Vabariigis.

Piisava selgituseta on kaubakogus, mis ületab isikliku tarbimise normi; seadusandlikult määratlemata on pornograafia. Käsitledes neid lahtiste mõistetena, anname tolliametnikule suvalise tõlgendamise võimaluse.

Väljaviidavate kaupade piirang – 300 rbl. – on ilmselt liiga väike. Lahjade jookide kraade ületavate alkoholsete jookide ostjale tuleks vanuse alammääraks kehtestada kaksikümmend üks aastat, nagu on ka kaubanduseeskirjades.

Ebakorrektne on viidata NSV Liidu aktidele. Iseseisva riigi tollieeskirjades tuleks sellest hoiduda ning mõned lõigud ümber sõnastada, kus on sellised viited tehtud.”

Eeskirjade projekti läbitöötamisel arutati kõiki arvamusi ja mõnda neist sai parandatud ja täpsustatud tollieeskirjades kasutada.

“Eesti Vabariigi Riikliku Tolliameti põhimääruse” kehtestas valitsus 6. detsembril 1991.

Põhimäärus sätestas, et Riiklik Tolliamet on valitsusele alluv riigivalitsemisorgan, kes teostab Eesti Vabariigi tollipoliitikat ning tegutseb rahandusministri valitsemisalas.

Põhimäärus fikseeris Tolliameti põhifunktsioonid, õigused, juhtimise korralduse, aruandluse ja tegevuse lõpetamise korra. Põhimäärus andis peadirektorile õiguse kinnitada Tolliameti struktuur, töötajate koosseis ja palgamäärad valitsuse poolt kindlaksmääratud töötasufondi piires ning lähtudes ametipalkade skeemist.

III. TOLLI ÜLESANDED JA TEGEVUS TAASISESEISVUNUD EESTI VABARIIGIS

Tolliamet on Rahandusministeeriumi valitsemisalas tegutsev valitsusasutus. Ameti ülesanded on valitsuse kaubanduspoliitika elluviimine, tollitulude laekumise tagamine, seadusliku kaubanduse hõlbustamine ning ühiskonna kaitsmine, tõkestades salakaubandust ja tollipettusi. Oma tegevuses juhindub Tolliamet Eesti Vabariigi seadustest, valitsuse määrustest ja teistest õigusaktidest.

Eesti Vabariigi tollipoliitika

Taasiseseisvunud Eesti Vabariik võttis selge kursi välismajandustegevuse liberaliseerimise suunas. Seadusandluse korrastamiseks täiendati 1990. aasta algul kinnitatud “Kauba sisse- ja väljaveo registreerimise, kvootide ja litsentside kehtestamise (väljaandmise) muutmise ja tühistamise kord” sättega, et vabalt konverteeritava valuuta eest toimub kaupade väljavedu kvoodi- ja litsentsivabalt, kui valitsuse otsustes ei ole ette nähtud teisiti. Määrus kehtestas, et maavarade, nende mehaanilise töötlemise saaduste ja rikastatud kontsentraatide ning määruse lisas loetletud kaupade väljavedu toimub kinnitatud kvootide alusel. Need kaubad olid:

- ❖ metsa- ja saematerjal
- ❖ tsement
- ❖ toornahad ja karusnahad
- ❖ liha ja lihatooted
- ❖ piim ja piimatooted
- ❖ kartul
- ❖ teravili
- ❖ viin ja viinatooted
- ❖ tubakatooted
- ❖ mineraalvesi
- ❖ kala ja kalatooted.

Majandusministeeriumi ja Materiaalsete Ressursside Ministeeriumi tähelepanu juhiti vajadusele arvestada valitsustevaheliste majanduskoostöölepingute sõlmimisel ka vastastikuste tollimaksuvabade transiitvedude sisseseadmise võimalust.

Määruses rõhutati, et Eestis ei rakendata ekspordi- ja impordimaksu.

Ühtlasi tunnistati kehtetuks seni välismajandustegevust reguleerinud Eesti NSV valitsuse 11 määrust (perioodist oktoober 1986 – juuli 1989).

Rääkides tollipoliitikast, tuleks meenutada ka valitsuse määruse “Tollikorraldus Eesti Vabariigis” (12.09.91.) kümnendat punkti, milles oli öeldud, et NSV Liidu tollialase seadusandluse normid kuuluvad Eesti Vabariigi territooriumil kohaldamisele juhul, kui üksikud tollialased küsimused ei ole reguleeritud Eesti Vabariigi vastavate seadusandlike aktidega.

Tolliamet oli oma tegevuse algusest saadik seisukohal, et tollipoliitika on osa riigi majanduspoliitikast ning selle väljatöötamine ei ole tolli ülesanne. See ühtis ka välisekspertide arvamusega. Samas aga rõhutati, et toll peab selles protsessis aktiivselt osalema, kuna majanduspoliitilised otsused peavad olema ka tollisüsteemis rakendatavad.

Toll riigi ja ühiskonna kaitsel

Toll kaitseb ühiskonda, tõkestades ohtlike kaupade (narkootikumid, radioaktiivsed ained, relvad, lõhkeained, strateegilised kaubad, veterinaar- ja fütosanitaarkontrollile alluvad kaubad, ravimid, mürgid jne) ebaseaduslikku sisse- ja väljavedu. Ka on tolli ülesanne ära hoida maksupettusi, et kindlustada tollitulude laekumine.

Salakaubavedajate “nupid”

Levinumad salakaubanduse meetodid olid Eestis 90-ndate aastate esimesel poolel:

- ❖ transiidi “kadumine” või transiididokumentide fiktiivne vormistamine
- ❖ dokumentide vahetamine piiril
- ❖ kauba impordil müügi enneaegne vormistamine “heausksele” ostjale.

Transiidi “kadumine” oli esialgselt kõige levinum salakauba sissetoomise viis. Selle vastu rakendati mitmeid meetmeid, sealhulgas maaklereid, kes pidid rahaliselt tagama maksud kadunud veose eest.

Kõige raskem oli võidelda korrupsiooni vastu transiidi või ekspordi vormistamisel ning sellest tuleneva maksupettusega. Aktsiisiseadusesse lülitati punkt, mis nägi ette, et vajaduse korral tuli piiriületamise fakt tõestada ka naaberriigi dokumentide alusel.

Dokumentide ümbervahetamine, eriti merel, oli üsna levinud võte. See oli võimalik seetõttu, et üldjuhul laeva laadungi dokumentidesse (cargo manifest) kirjapandut ei kontrollitud. Dokumentide vahetamist raskendas peatselt toimima hakanud operatiivne faksiside Tallinna ja Helsingi ning Tallinna ja Stockholmi vahel. Ning kuna lahkumisel riigist või Euroopa Liidust nõuti aktsiisikaupade eriti täpset deklareerimist, muutus dokumentide vahetamine praktiliselt võimatuks – muidugi eeldusel, et toll töötab eeskujulikult.

Süsteem toimib rakenduslepingutes nimetatud linnade tolliüksuste vahel. Samu põhimõtteid sisaldavad ka riikidevahelised tollikoostöölepingud, kuid neis puudub täpne tegevuskava.

Tänu rakendatud meetmetele ja tõhusale koostööle teiste riikide tolliteenistustega saavutati juba 1995. aastal märkimisväärseid tulemusi alkoholi ja tubaka salakaubandusevastases võitluses. Konfiskeeriti 9,8 miljonit sigaretti ning ligi 600 tuhat liitrit alkoholi.

Kümnendi teisel poolel hakkasid salakaubavedajad kasutama uut teed. Kaup viidi Euroopa Liidu piirest välja Saksamaal, kellega Eestil lepingut ei olnud.

Tolli “vastumürk”

Ebaseadusliku alkoholi, tubakatoodete ja kütuse sisseveo tõkestamiseks rakendas Tolliamet 1995. aastal järgmisi meetmeid:

- ❖ legaalselt Eestisse toodavate alkoholi ja tubakatoodete üle peeti erikontrolli kuni kauba vabasse ringlusesse deklareerimiseni või kuni kauba Läti tollile üleandmiseni Eesti tolliametniku poolt (vormistus vastaval dokumendil) või Vene tolli informeerimiseni
- ❖ ebaseadusliku alkoholi ja tubakatoodete avastamiseks hakati tegema tihedat koostööd Soome, Rootsi ja Läti tolliga, vastavalt valitsustevahelistele tolliabi lepingutele. Venemaaga taoline leping polnud jõustunud, kuid koostöö siiski toimus. Hollandi tolliga oli koostöö loomisel
- ❖ ebaseadusliku alkoholi ja tubakatoodete avastamiseks piiril anti tolliinspektuuride juhatajate poolt korraldused kõigi veokite lastiruumide ja konteinerite avamiseks ja tehniliste võimaluste piires kontrollimiseks
- ❖ kütuse koguste määramiseks tellis Tolliamet raudteekaalud. Raha selleks eraldas valitsus ning kaalud paigaldas RE “Eesti Raudtee” Narvas ja Valgas 1996. aasta kevadel
- ❖ ahjukütuse eristamiseks diislikütusest oli toll esitanud oma ettepanekud Rahandusministeeriumile
- ❖ alkoholiaktsiisi ja kütuseaktsiisi seaduse eelnõu täiendati sättega, mis raskendas oluliselt fiktiivse väljaveo vormistamist ning võimaldas esitada maksunõude, kui sihtriigis pole vastav kaup deklareeritud
- ❖ kinni peeti kümnendi esimese poole suurim viinakogus 16 800 liitrit ja sigarettide kogus 2 050 000 tk. Sigaretid erikonfiskeeriti. Süüdlasele

**Tolliametnikud
kaupa kontrollimas**

määrati 500 000 krooni trahvi. Info kontrollimisel avastas toll 18 144 liitri salapiirituse sisseveo Lätist. Selle kohta algatati juurdlus

- ❖ 1995. aastal valmistati ette ja alates 1996. aasta algusest käivitati täies mahus tollitransiidi protseduur, mis sisaldas tagatise nõude tollijärelevalve alla kuuluvate kaupade transiitveol.

Ilmseks oli saanud salakaubanduse seos organiseeritud kuritegevusega. Leidis kinnitust, et alkoholi ja sigarettide salakaubandusega tegelesid madalama intellektuaalse tasemega grupid ja tegevus oli grupisiseselt jaotatud. Mootorikütust töid makse maksmata riiki sisse aga grupeeringud, mille koosseisus oli rohkem “valgekraesid” ja kellel oli vajalikke sidemeid eri tasanditel.

Ekspordi tagasimaksude väljapetmisega tegelesid kuritegelikud ning tihti ainult selleks loodud firmad.

On kindlaks tehtud ka see, et Eestis toimuv kuritegevus on seotud teiste riikide kodanike ja vahel ka firmadega.

Seadused vajavad täiendamist

1996. aastal asuti täiendama seadusandlikku baasi.

Ettevalmistamisel olid Rahandusministeeriumi ja valitsuse määrused, mis sisaldasid tolliprotseduuride “lõplik eksport” ja “taasväljavedu” rakendamise eeskirja ning tollivormistuse korda, sealhulgas ka tagatise nõuet. Tolliseaduse alusel hakkas Tolliamet alates 1. aprillist 1996 nõudma tagatist kauba lõplikul ekspordil ja taasväljaveol, peale tolliladustamise protseduuri.

Tolliseadusele olid ette valmistatud täiendused, mille vastuvõtmine andis tollile õiguse salakaubaveol kasutatud veoki erikonfiskeerimiseks.

Seaduse muudatused laiendasid tolliametnike volitusi rahatrahvide määramisel ja lubasid salakaubaveol tabatud sõidukit ühe aasta vältel kinni pidada.

Selleks, et tolli töö muutuks tõhusamaks, taotles Tolliamet enda lülitamist järelevõetavate ametkondade loetelusse. Selleks töötati välja eelnõu “Järelevõetavuse seaduse” muutmiseks.

Eesmärgiks seati kokkuleppe saavutamise Vene tolliga piiriületusandmete regulaarseks võrdlemiseks.

Tollijärelevalve

Selleks, et 1996. aastal tollikontrolli tõhustada, kavandas Tolliamet tugevdada tolliinspektorite tollijärelevalve osakondi. Põhiprobleemiks osutus aga sobilike inimeste leidmine. Tallinnas oli takistuseks ka ruumipuudus. 1995. aastal töötas tollijärelevalve üksustes vaid 4,4 protsenti tolliametnikest. Võrdluseks lääneriigid, kus tollijärelevalves töötab 20 kuni 30 protsenti tolliametnikest.

Tolliameti järelevalveosakonna peaspetsialist Kalju Sipp:

“...Järelevalveosakond loodi 1992. aasta novembris ja koosnes algul neljast inimesest. Osakonnajuhataja oli Vello Valm. Samaaegselt jätkas tegevust kolmeliikmeline salakauba vastase võitluse osakond, mida juhtis Tolliameti peadirektori asetäitja Igor

Kristopovitš. See osakond tegutses kuni Kristopovitši lahkumiseni 1993. aasta mais. Osakonna kaks

töötajat viidi üle tollijärelevalve osakonna koosseisu,

mille ametnike arv jäi mitmeks aastaks alla kümne ja seda ruumipuuduse tõttu. Sel perioodil asus Tolliamet Välisministeeriumi hoones.

Olgugi, et inimesed olid jagatud sektoritesse, tuli tegelikult kõigil osakonna ametnikel täita väga erinevaid ülesandeid.

Tunda andis politsei (miilitsa-) kogemustega inimeste puudus, sest töötajate taust oli kõike muud, kui töö nõukogude jõustruktuurides.

...Tegelemaks piiril tollieeskirjade ja muude õigusrikkumiste avastamisega loodi Eesti tolli suurimas struktuuriüksuses – Tallinna Tolliinspektoris – operatiivosakond. Selle koosseis komplekteeriti 1993. aasta detsembris

Kalju Sipp

teiste osakondade baasil. Enamikul ametnikest puudus operatiivtöö kogemus ning algusest peale ei õnnestunud osakonda komplekteerida juurdlejatega.

...Samaaegselt tegutses tollikorralduse osakond Ülo Järve juhtimisel kuni aastani 1996, mil liitumisel maksude osakonnaga läksid mitmed funktsioonid, nagu tollipunktide infrastruktuur ja seadmed, üle järelevalve osakonnale. Osakonnas hakkasid käima praktiliselt Riigikaitse Akadeemia tollieriala kadetid (üliõpilased). Juba esimesest lennust 1996. aastal asus mitu lõpetanud noort tööle Tolliametisse, neist kaks tollijärelevalve osakonda.

...Esimesed uimastikoerad võeti Eesti tollis kasutusele 1994. aastal ja aastal 2001 on neid 9. Välja arvatud Tartu, on koerad kõigis tolliinspektuurides.”

Riigi turumajandusele üleminekuperioodil oli salakaubandus suhteliselt tagasihoidlik, sest selleks puudus algkapital. Tööpuudus alles hakkas kasvama. Nõukogude inimene ei saanud nii kiiresti lahti hirmust riigi ees. Veel olid Eestis tekkimata kuritegeliku maailma liidrid ning jagamata mõjusfäärid. Tagantjärele võib arvata, et valdav oli väikesemahuline esmatarbekaupade salakaubandus, sest nendest ei olnud turg küllastunud ning kõik läks kaubaks.

Nüüd, aastaid hiljem, mil turul on äge konkurents, püütakse riiki petta fiktiivse ekspordiga või dokumente võltsides. Aktsiisiga maksustatud kaupadega teostatud maksupettused on muutunud väga tasuvaks, kuna aktsiisi tase läheneb Euroopa Liidu tasemele.

Trend on uimastite salakaubandus, eriti Eestis valmistatud stimulaatorite eksport. Et sellega edukalt võidelda, on vaja head, seda võitlust igati soosivat seadusandlust, staažikat, koolitatud ja motiveeritud tollipersonali. Tolliametnikud ei saa maha jääda nende meetodite

tundmaõppimises, mida kasutavad järjest kavalamaks muutuvad tollialaste seaduserikkumistega seotud inimesed.

Alates 1. jaanuarist 2001 on tollile pandud ka alkoholi aktsiisimaksu halduri kohustused. See tähendab, et tuleb kontrollida kõiki alkoholivalmistajaid ja alkoholiladusid ning samuti seda, et maksuvaba piiritust kasutatakse sihipäraselt meditsiini-, teadus- ja õppeasutustes.

Edaspidi on plaanis hakata kontrollima ka veokite teljekoormust ning tehnilist seisukorda.

Kaubaliikluseks avatud maapiiripunktide väljaehitamine koos kõigi infrastruktuuri elementide, sealhulgas videosüsteemi, kaalude, läbivalgustusseadmete, kontrollihallide, tõstukite ja kiirusmonitoridega lõpetati 1999. aastal. Kõik need seadmed puudusid siis vaid Läti riigi poolt ehitatud Veclaicene/Murati ühispiiripunktis.

Künoloog Viktor Serebrjakov koos Juka (vasakul) ja Ekaga

Tehnilise varustuse ja arvutiseerimise poolest on Eesti toll eurotasandiga võrreldes hästi varustatud.

Uue struktuuri rakendamine inspektuurides 2000. aasta algusest mõjus tolli järelevalve töö korraldusele ja tulemuslikkusele soodsalt. Ametnike jagamine teenindajateks ja kontrollitöötajateks ning ASYCUDA tarkvara kasutuselevõtmine 1. novembril 1999. aastal on tõstnud tollikontrolli efektiivsust. Kontrollitöötajate hulgas on käivitatud tulemuslikkuse aruandlus.

Võitlus narkoäri

Tolli tööd narkokontrolli valdkonnas reguleerib narkootiliste ja psühhotroopsete ainete kohta käiv seadus, samuti järgmiste seaduste mõningad sätted: maksukorralduse seaduse, haldusõigusrikkumiste seadustiku ja kriminaalmenetluse koodeksi narkootikume puudutavad sätted, valitsuse määrused, samuti konventsioonid ning lepingud.

Eesti on ühinenud ÜRO 1961. aasta narkootiliste ainete konventsiooniga ja 1971. aasta pühhotroopsete ainete konventsiooniga.

Ajaleht "Postimees" avaldas 22. oktoobril 1992. aastal uudisteagentuuri BNS sõnumi, mis kandis pealkirja "Suurbritannia abi Eesti tollile". Selles oli öeldud:

Suurbritannia on valmis Eesti tolli abistama uimastiäri vastu võitlemisel. Nii kinnitas Suurbritannia Tolliameti treeninguteenistuse ülema asetäitja Hugh Ryan kohtumisel Eesti Tolliameti juhtkonnaga. Ryan tutvus kahe päeva jooksul Eesti tolli tööga. Siin nähtust teeb ta ettekande Suurbritannia Tolliametile.

Hugh Ryan tutvustas Eesti tollitöötajatele salakaubaveoga ja selle vastase võitlusega seotud muutusi maailma riikides.

"Eesti olukord Ryani eriti ei ehmatanud, mõne nüansiga meie töös jäi ta isegi rahule," väitis BNS-ile Tolliameti peadirektori asetäitja Igor Kristopovitš.

Politsei andmetel olid aastatel 1993-1994 narkootilistest ainetest Eestis liikvel põhiliselt moonipuru ja kanepitooted. Neid toodi Balti riikidesse, sealhulgas ka Eestisse, endise Nõukogude Liidu Kesk-Aasia osast. Vedu toimus reeglina läbi Venemaa või Ukraina. Märkimisväärset transiiti läbi Eesti tollal ei olnud. Paari järgneva aasta jooksul lisandusid kanalid Kesk- ja Lääne-Euroopast – Poolast, Saksamaalt ning Hollandist. Põhja-Aafrikast ja Lõuna-Ameerikast pärit narkootikumid jõuavad Eestisse läbi Hispaania, kus siinsetel narkokaupmeestel on hulgaliselt

sidemeid. Suur enamus neist narkootikumidest läbis Eestit kas Peterburi või siis Soome ja Rootsi suunas. Soomes ja Rootsis tabatud uimastitest oli 5-10% Eesti kaudu toodud.

Aasias, Bangoki lennujaamas tabati suure koguse uimastitega neli eestlast, kes siiani viibivad vangistuses Tai vanglas.

Uimastipoliitikaga tegelevale ministrite komisjonile 1998. aasta aprillis esitatud Tolliameti aruandes “Narkootiliste ja psühhotroopsete ainetega seotud olukorrast” öeldi:

“ÜRO Uimastiprogrammi (UNDCP) välisekspertide hinnangus Eesti Tolliameti tegevusele narkootiliste ja psühhotroopsete ainete (uimastite) leviku tõkestamisel on nimetatud probleemidena madalad palgad, motivatsiooni puudus, koolituse ja kogemuste vähesus tööstaaži lühiajalisuse tõttu ning uimastitele spetsialiseerunud tolliametnike arvu vähesus. Vastava riikliku andmeside võrgu ja informatsiooni puudumine on Eesti tolli arvates olnud oluliseks põhjuseks selles, et on avastatud vaid üksikuid uimastisaadetisi. Tollil on 8 uimastikoera ja koerajuhti. Nende arvu on kavas suurendada. Politseiga sõlmiti hiljuti spetsiaalne infovahetust puudutav kokkulepe, infovahetus välismaa kolleegidega tiheneb.

Aasta lõpuks valmib Tolliameti uimastivastase võitluse strateegia aastani 2002.”

Äärmiselt oluline on aruandes nimetatud infovahetus ja koostöö teiste riikide ning ametkondadega. 1999. aasta märtsis “The Baltic Times’is” ilmunud artiklis ütles Jan Sand Sorensen (ÜRO Arengu Programmi arendaja Riias):

...Kahandamaks uimastite tarbimist, nende salakaubandust ja tootmist Baltimaades, peavad nad võitlema rohkem üheskoos. ...Minevikus lähtus uimastite vastane võitlus aspektist, et mõnes riigis toodeti uimasteid, mõnes toimus vedu ja mõnes riigis turustati neid. Nüüdseks on igal maal arenemas välja kõik nimetatud kolm valdkonda.

“Eesti Päevaleht” püstitas 31. oktoobril 2000. aastal oma juhtkirjas küsimuse, kas Eesti on narkoõrimal. Juhtkiri väidab, et Eesti nimi on hakanud üha enam rahvusvahelises pressis kõlama seoses narkotransiidiga, mis on riigi mainele väga kahjulik. Politsei andmetel jääb aastas suurema koguse narkootikumide vedamisega vahele 20 kuni 30 eestlast.

Tegelik uimastikaupmeeste arv on muidugi võrratult suurem. Näiteks aastatel 1997-1998 tabati Tallinn-Helsingi laevaliinidel 125 eesti narkokullerit. Olukorra tõsidusest ja massilisest iseloomust räägib see, et politsei hinnangul tabatakse vaid iga kümnes.

Juhtkiri väidab, et:

...Juba täna kannavad aga eestlased narkokuritegude eest vanglakaristust Soomes, Rootsis, Norras, Taanis, Saksamaal, Hollandis, Belgias, Prantsusmaal, Inglismaal, Iirimaa, Hispaanias, Venetsueelas ja Tais. See viitab laiale rahvusvahelisele narkovõrgustikule, milles ka eestlased on osalised.

Sama kuupäeva “Äripäev” kirjutab oma ülevaaterubriigis:

...Narkomaania levib. Selle aasta esimese üheksa kuuga registreeriti narkokuritegude viiekordne kasv. Narkomaanide rohkus suurendab ohtu langeda varguste ja röövide ohvriks avalikus kohas.

Tolli narkokontrolli strateegia aastateks 1999-2003 püstitab eesmärgi – tõkestada narkootiliste ja psühhotropsete ainete ning lähteainete ebaseaduslikku sisse- ja väljavedu ning transiiti. Eesmärgi saavutamiseks on vaja kasutada kõiki ressursse narkokontrolli teostamiseks efektiivselt. See tähendab olemasolevate narkokontrollivahendite maksimaalset ja sihipärast kasutamist ning väljaõppe andmist tolliametnikele. Tähtis on luua hea koostöö piirivalve, politsei ja välispartneritega.

Võltsitud ja piraatkaup

Viimastel aastatel on süvenenud tolli töö intellektuaalse omandi kaitsel. 1998. aasta alguses jõustus uus tolliseadus, mille järgi oli võltsitud ja piraatkauba sisse- ning väljavedu keelatud. Keelatud kauba sisse- ja väljavedu sai tolli tõkestada ainult kohtu kaudu.

Alates tolliseaduse muudatustest 1999. aastal saab toll keelatud kauba vedajat halduskorras iseseisvalt karistada.

Tolliseaduse järgi rikub võltsitud kaup kaubamärgiomaniku või geograafilise tähise õiguspärase kasutaja õigusi, piraatkaup aga tööstusdisainilahenduse omaniku- ning autoriõigusi. Võltsitud kaup ja piraatkaup kuuluvad kohustuslikule konfiskeerimisele ning hävitamisele.

Tollil on õigus kahtlane kaup kinni pidada kuni rikkumise asjas tehtud otsuse jõustumiseni. Õiguste valdaja annab kinni peetud kaubale hinnangu, mille alusel tolli trahvib õiguserikkujat ning konfiskeerib kauba. Kui esinevad kuriteo tunnused, siis on tollil kohtueelse uurimise õigus, kuid sisulise otsuse teeb kohus.

2000. aastal hakati Rahandusministeeriumis ette valmistama intellektuaalset omandit rikkuva kauba sisse- ja väljaveo tõkestamise seadust. See seadus tugineb Euroopa Nõukogu 1994. aasta määrusele nr 3295 ja Maailma Kaubandusorganisatsiooni asutamislepingu lisale 1C "Intellektuaalse omandi kaubandusaspektide lepingule" (nn TRIPS leping). Seadus kavandati jõustuma 1. maist 2001. aastal.

1999. aastal oli kokku 169 juhtumit, võltsitud või piraatkaupa avastati kokku 84 175 ühikut. 2000. aastal oli juhtumeid 262 ja ühikuid 66 842. Peamised lähteriigid olid Tai, Hiina, Venemaa, Türgi ja Leedu.

Nagu selgub statistikast, on juhtumite arv üsna suur, samas ei ole kauba kogus märkimisväärne. Selle põhjus on, et peamiselt toovad piraat- ja võltskaupa sisse füüsilised isikud, et seda turul müüa. Tavaliselt tulevad nad kaubabussidega Venemaalt ja Leedust. Ühel inimesel on kaasas 10 kuni 100 ühikut kaupa, mille hulgas võib olla 3 kuni 10 erinevat

kaubamärki. Iga piraat- või võltsitud kauba vedaja tähendab tollile ühte haldus- või kriminaalasja.

Ajakirjandus on piraat- ja võltsitud kauba temaatikat väga palju käsitletud. Luubi all on olnud Kadaka turg ja teised piraatkauba müügikohad. Samuti on palju kõneldud piraatkauba hävitamisest. Sageli on tolliametnikelt küsitud, miks ei eemaldata rõivastelt ja jalanõudelt võltsitud kaubamärke ning ei jagata kaupa sotsiaalabi korras laiali. Seda aga ei võimalda kehtiv õigus.

“Äripäev” kirjutab 14. märtsil 2001. aastal:

...Tolliameti peadirektori asetäitja Rein Vellingu sõnul võiksid tolliinspektuurid sadu inimesi pealaest jalatallani riidesse panna, kui seda ei takistaks seadus, mis käsib salakaubitsejatelt ära võetud riided ja jalanõud hävitada. Kuigi väga palju on arutatud võimalust riideid vaesematele jagada, pole siiani meie seadusandlik kogu suutnud vastu võtta seaduseparandust, mis lubaks hävitamisele määratud riided ja jalanõud jagada lastekodudele või paljulapselistele peredele, nentis Velling...Enim piraatluse all kannatava spordirõivaid tootva firma Adidase esindaja advokaadibüroo Heta vandeadvokaat Andres Aaviku sõnul reageerivad firmad kaubamärgi võltsimisele valuliselt ning on seisukohal, et firmamärgiga piraattooted tuleb hävitada. Aaviku sõnul on kõikidel toodetel kaubamärk peale tikitud, mistõttu on võimatu seda sealt nii kõrvaldada, et ka kaubamärgi omanik rahul oleks. Samuti ei ole reguleeritud, kes peaks kaubamärgi eemaldama, kas kaubamärgi omanik, kes seda nagunii ei taha teha, või riik. Kui seda teeb riik, siis tekib küsimus, milliste vahendite eest seda tehakse, kust raha võetakse ja kus märgid eemaldatakse, kas tollitsoonis või lastakse Eestisse sisse tuua jne. “Kuna sellega tekib nii palju küsimusi, on kergem kogu kaup kuskilt veskist läbi lasta või sellega ahju kütta,” ütleb Aavik. Samas lisab Aavik, et kui riik suudaks kõik need küsimused reguleerida ja garanteeriks, et kaup jõuaks oma sihtpunkti lastekodusse, mitte hoopis tagasi turule, poleks tal riiete lastekodudele jagamise vastu midagi.

Tollis avastatud õiguserikkumised 1994 – 2000

Tolliasutus	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Tolliamet	0	0	24	8	12	9	17
Tallinna TI	849	583	978	1108	1460	1864	1706
Edela TI	353	215	456	457	553	661	602
Kirde TI	138	252	1226	742	482	1067	1417
Kagu TI	148	288	304	196	109	326	585
Tartu TI	148	539	105	99	159	204	278
Lääne TI	21	287	185	116	114	82	
Lääne-Viru TI	15	30	33	20	22	42	
Valga TI	121	70	258	160	71	53	
Kokku:	1793	2264	3569	2906	2982	4308	4630

Tolliseaduse rikkumiste arv 1994 – 2000

Tolliasutus	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Tallinna TI	849	578	812	2017	1449	1857	1695
Edela TI	349	202	441	390	532	660	597
Kirde TI	138	252	1226	741	481	1056	1411
Kagu TI	147	276	289	186	102	324	580
Tartu TI	148	414	53	48	111	193	278
Lääne TI	11	111	114	63	101	72	
Lääne-Viru TI	15	29	33	20	22	41	
Valga TI	120	70	258	160	64	44	
Kokku:	1777	1932	3226	3625	2862	4247	4562

Tollieeskirjade rikkumiste arv 1994 – 2000

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Tolliseaduse alusel	1777	1932	3230	3624	2862	4213	4562
Maksukorralduse seaduse alusel	16	331	320	351	107	52	14
Kriminaalkoodeksi alusel	0	1	20	12	13	9	54
Kokku	1793	2264	3570	3987	2982	4274	4630

Märkus: 1994–1996 andmete hulgas ei ole arvestatud Tallinna tolliinspektuuri haldusalas toimepandud tolliseaduse rikkumisi, mille korral määrati ja nõuti sisse rahatrahv kuni 300 krooni eeskirjade rikkumise kohas.

Tolliseaduse §65 (1997 §57) rikkumiste arv 1997 – 2000

	1997	1998	1999	2000
TS § 65 lg 2 – tollirežiimi nõuete eiramine	713	1080	1035	698
TS § 65 lg 3 – tollirežiimi nõuete raske eiramine	906	1086	1497	1230
TS § 65 lg 4 – kauba ebaseaduslik toimetamine üle tollipiiri või tolli järelevalve all oleva kaubaga tehingute tegemine tolli loata	924	688	1759	2634

Märkus: 1997. aasta andmete hulgas ei ole arvestatud Tallinna TI haldusalas toimepandud tolliseaduse rikkumisi, mille korral määrati ja nõuti sisse rahatrahv kuni 300 krooni tollieeskirjade rikkumise kohas.

Juriidiliste ja füüsiliste isikute tolliseaduse rikkumised 1997 – 2000

Juriidilised isikud

	Eesti	Soome	Rootsi	Vene- maa	Läti	Leedu	Muu	Kokku
1997	1128	1	1	5	5	1	0	1141
1998	1915	2	0	3	2	6	1	1929
1999	2645	1	0	3	4	3	4	2660
2000	2377	3	0	5	8	7	6	2406

Füüsilised isikud

	Eesti	Soome	Rootsi	Vene- maa	Läti	Leedu	Muu	Kokku
1997	1121	28	5	69	39	23	70	1355
1998	770	13	2	78	22	22	18	925
1999	1044	33	3	470	42	12	31	1635
2000	1245	16	8	752	89	19	27	2156

Märkus: 1997. aasta andmete hulgas ei ole arvestatud Tallinna TI haldusalas toimepandud tolliseaduse rikkumisi, mille korral määrati ja nõuti sisse rahatrahv kuni 300 krooni tollieeskirjade rikkumise toimepanemise kohas.

Kinnipeetud aktsiisikaupade kogus 1994 – 2000

	Alkohol (liitrid)	Sigaretid (tk)	Kütus (tonnid)
1994	136 756	75 020	0
1995	125 804	2 527 120	0
1996	682 447	15 776 770	12 490
1997	278 591	3 325 952	0
1998	123 306	6 080 265	0
1999	91 661	1 056 790	486
2000	61 047	15 398 352	1297

Konfiskeeritud relvade arv 1994 – 2000

	Tulirelvad	Külmrelvad
1994	2	194
1995	1	127
1996	1601	34
1997	1000	1
1998	3	4
1999	0	2
2000	1	1

Laekunud trahvide summa (EEK) 1994 – 2000

1994	3 319 847
1995	4 714 216
1996	8 412 153
1997	4 215 935
1998	3 936 948
1999	6 246 702
2000	7 166 770

Raha kogumine riigikassasse

Riigieelarve tulud sätestab "Riigieelarve seadus". Üle poole tuludest moodustavad tollis kogutavad maksud. Nii maksuseadustest tulenevad riiklikud maksud kui ka lõivud, trahvid ja muud tulud.

Rahandusministri määruse kohaselt korraldavad riigieelarve tulude kassalist täitmist Maksuamet ja Tolliamet. Tolliamet kannab igapäevaselt sularahas kogutud maksud ja riigieelarve muud tulud kontsernikonto koosseisus olevatele arvelduskontodele.

1992. aasta veebruaris kinnitas valitsus tollimaksuga maksustamise korra:

1. Tollimaksuga maksustatakse (lisades 1 ja 2 loetletud) kaupu ja vara Eesti Vabariiki sissetoomisel ja Eesti Vabariigist väljaviimisel.
 2. Juriidilised isikud ja üksikisikud maksavad tollimaksu samade maksumäärade alusel.
 3. Üksikisikud maksavad tollimaksu sissetoodavate kaupade koguselt, mis ületab neile tollieeskirjadega kehtestatud koguselisi piirnorme.
-kokku 15 punkti...

Määruse lisades 1 ja 2 olid tollimaksumäärad protsentides kauba ostuhinnast:

sissetoomisel: õlu 80–90 %; alkohol 20–100%; tubakas ja tubakatooted 40–70%; karusnahk ja karusnahatooted 10–16%;
väljaviimisel: rapsiõli 100%; kultuuriväärtused 100%;

Tolliamet viis sisse korra, mille kohaselt aktsiisimaksu alla kuuluvad sissetoodavad kaubad lubati tollist läbi ainult siis, kui eelnevalt oli ettevõtte täitnud tollideklaratsiooni. See kutsus esile küll firmade pahameele, kuid toll ei näinud muud võimalust firmade identifitseerimiseks ja maksude laekumise kindlustamiseks.

Tolliametile jäi arusaamatuks Kaubandusministeeriumi tegevus ja põhimõtted, millistel alustel anti välja litsentse alkoholi sisseveoks. Neid litsentse omavaid firmasid oli selleks ajaks juba üle saja ning seega oli alkoholi sissevedu praktiliselt väljunud riigi monopoli mõiste ja kontrolli alt. Järelepärimises tõi Tolliamet näitena juhtumi, kui alkoholi litsentsi omavale firmale AS KTP (Tallinn, Punane 3-137) saadetud kiri tuli Tolliametile tagasi märkusega, et sellist maja ei ole olemas.

Maksude laekumine

1994. aasta

Aasta jooksul riigieelarvesse kantud 3,573 miljardit krooni oli üle kahe korra suurem summast, mis laekus 1993. aastal.

Jagunemine (mln kroonides):

Impordi käibemaks	3 035, 325
sh - ettemaks	83, 111
- aktsiisimaks	337, 611
- tollioperatsioonide tasu	159, 432
- tollimaks	33, 965
Tolliteenused ja muu	6, 937
Kokku	3 573, 270

85% tulust moodustas impordi käibemaks. Võrreldes 1993. aastaga oli aktsiisimaksude laekumine suurenenud 2,8 korda ja käibemaksu laekumine 2,3 korda.

Tolliameti kaudu laekunud summa moodustas 1994. aasta riigieelarvesse kavandatud laekumistest 50%. Käibemaksu oli eelarvesse planeeritud 3,2 miljardit krooni. Samas kogunes Tolliameti kaudu ainuüksi impordi käibemaksult üle 3 miljardi krooni.

Imporditud alkoholilt kavandati aktsiisimaksu 42,4 miljonit krooni, kuid tegelikult laekus üle kahe korra rohkem – 94 miljonit krooni.

Imporditud tubakatoodetelt planeeriti eelarvesse aktsiisi 2,5 miljonit krooni, tegelikult laekus 18 miljonit krooni ehk üheksa korda rohkem.

Mootorikütuse aktsiisi nähti ette 194 miljoni krooni ulatuses, laekus aga 225 miljonit krooni.

Aasta jooksul koostati tollieeskirjade rikkumise eest 1330 protokollit ja trahvidena laekus Tolliameti arvele 3,174 miljonit krooni.

1995. aasta

Aasta jooksul laekus Tolliameti arvele 1,3 korda suurem summa kui eelneval, 1994. aastal. Kokku 4 704,6 miljonit krooni.

Kogu laekumise moodustasid (mln kroonides):

Impordi- ja ekspordimaksud kokku	4 630, 419
sh - tollioperatsioonitasu	35, 948
- tollimaks	5, 227
- aktsiisid	601, 758
- impordi käibemaks	3 987, 486
Riigilõiv	66, 612
Tolliteenused ja muud laekumised	7, 557
Kokku	4 704, 588

Laekumistes moodustas impordi käibemaks 84,7 %, aktsiisid 12,8%, tollioperatsioonitasu 0,8%, riigilõiv 1,4%, tollimaks 0,1% ning muud laekumised 0,2%.

Aktsiiside laekumisest moodustas mootorikütuse aktsiis 42,4%, piirituse aktsiis 14,4%, veini aktsiis 10,3%, õlle aktsiis 3,6%, tubaka aktsiis 16,0% ning mootorsõidukiaktsiis 13,3%.

Trahve laekus Tolliameti arvele 4 670 tuhat krooni. Tähtajaks tasumata maksusummadelt nõuti aasta jooksul ettekirjutuste alusel intresse 20 422 tuhat krooni.

Tolliametnikud tabasid aasta jooksul üle 0,5 miljoni liitri salapiiritust ja salaviina, 22 000 liitrit šampust ja suures koguses muid alkoholseid jooke ning 10 miljonit sigaretti. Piraatalkohol anti valitsuse vastava määruse alusel RAS Livikole.

Tollieeskirjade rikkumise eest koostati kokku 1680 protokollid.

1996. aasta

Aasta vältel laekus Tolliametile (mln kroonides):

Impordi- ja ekspordimaksud ning intressid kokku	6 181,0
sh - ettemaks	90, 954
- tollimaks	0,5
- aktsiisid	1 068,2
- impordi käibemaks	5 112,3
Riigilõiv (sh tollioperatsioonitasu)	89,2
Tolliteenused ja muud laekumised	19,3
Kokku	6 289,5

Tolliametile laekunud kogulaekumiste summa oli võrreldes eelmise aasta laekumiste summaga kasvanud peaaegu 30%.

Aktsiiside laekumisest moodustas mootorikütuse aktsiis 48%, alkoholi-aktsiis 23%, tubaka ja tubakatoodete aktsiis 19% ja mootorsõidukite aktsiis 10%.

Tollieeskirjade rikkumiste eest laekus aasta jooksul trahve kogusummas 7,6 miljonit krooni. Tähtajaks tasumata maksusummadelt nõuti sisse intresse 12,1 miljonit krooni.

Erikonfiskeeriti 1 602 tulirelva ja 11 külmrelva, 418 262 liitrit alkoholi, 13,5 miljonit sigaretti ja 12 490 tonni kütust. Erikonfiskeeritud kauba müügist laekus 8,2 miljonit krooni.

1997. aasta

Laekumine kasvas võrreldes eelmise, 1996. aastaga, ligikaudu poolteist korda. Tolli kaudu riigieelarvesse ülekantud kogusumma oli 9,3 miljardit krooni. Laekunud summad (mln kroonides):

Impordi- ja ekspordimaksud ning intressid kokku	9 160,2
sh - impordi käibemaks	7 349,0
- tollimaks	0,7
- aktsiisid	1 810,5
Riigilõiv	105,8
Muud laekumised (tolliteenused, trahvid ja erikonfiskeeritud kauba müük)	10,7
Kokku	9 276,7

Sellest 79,2% moodustas käibemaks, 19,5% aktsiisid ning 1,1% riigilõiv. Aktsiiside laekumisest moodustas mootorikütuse aktsiis 48,0%, tubakatoodete aktsiis 27,0%, alkoholi aktsiis 19,2 %, mootorsõidukite aktsiis 5,6 % ja pakendiaktsiis 0,2 %.

Tolliteenuste eest laekus Tolliametile 4,2 miljonit krooni. Trahve tolliseaduse rikkumise eest laekus 4,1 ja maksukorralduse seaduse rikkumise eest 0,1 miljonit krooni. Erikonfiskeeritud kauba müügist saadi 2,3 miljonit. Tähtajaks tasumata maksusummadelt nõuti maksukorralduse seaduse alusel sisse intresse 8,4 miljonit.

1998. aasta

Tolli kaudu laekumine riigieelarvesse ületas esmakordselt kümne miljardi krooni piiri.

Summad jagunesid (mln kroonides):

Impordi- ja ekspordimaksud kokku	10 335,0
sh - impordi käibemaks	8 055,6
- aktsiisid	2 279,3
- tollimaks	0,1
Riigilõiv	114,3
Muud laekumised (tolliteenuste tasu, trahvid ja erikonfiskeeritud kauba müük)	8,7
Kokku	10 458,0

Võrreldes 1997. aastaga laekus tollitulu 1,1 korda rohkem. Impordi käibemaks moodustab kogusummast 77%, aktsiisid 21,8 %, tollimaks 0,001%, riigilõiv 1% ja muud laekumised 0,1%.

Aktsiiside laekumisest moodustas kütuseaktsiis 53,5%, tubakaaktsiis 23,6%, alkoholiaktsiis 18,8%, mootorsõidukiaktsiis 4,0 % ja pakendiaktsiis 0,1%.

Tasu tolliteenuste eest laekus 4,77 miljonit krooni. Trahve tolliseaduse rikkumise eest laekus 3,85 ja maksukorralduse seaduse rikkumise eest 0,08 miljonit krooni. Erikonfiskeeritud kauba müügist saadi 0,05 miljonit krooni.

1999. aasta

Sel aastal laekus tolli kaudu riigieelarvesse kokku 9,3 miljardit krooni. Riigieelarve seadusega kavandatud tulu oli kokku 18,4 miljardit krooni. Sellest tulenevalt oli tolli osatähtsus riigi tulude kogumise osas jätkuvalt äärmiselt suur (üle 50%).

Laekumine (mln kroonides):

Impordi- ja ekspordimaksud kokku	9 179,9
sh impordi käibemaks	6 999,8
- aktsiisid	2 180,1
Riigilõiv	111,7
Muud laekumised (tolliteenuste tasu, trahvid ja erikonfiskeeritud kauba müük)	10,1
Kokku	9 334,7

Laekumistest moodustab impordi käibemaks 75,0%, aktsiisid 23,4%, riigilõiv 1,2% ja muud laekumised 0,1%.

Aktsiiside laekumisest moodustas kütuseaktsiis 52,7%, tubakaaktsiis 26,3%, alkoholiaktsiis 16,0% ja pakendiaktsiis 0,05%.

Tasu tolliteenuse eest laekus 3,64 miljonit krooni. Trahve tolliseaduse rikkumise eest laekus 6,11 ja maksukorralduse seaduse rikkumise eest 0,14 miljonit krooni. Erikonfiskeeritud kauba müügist laekus 0,17 miljonit krooni.

2000. aasta

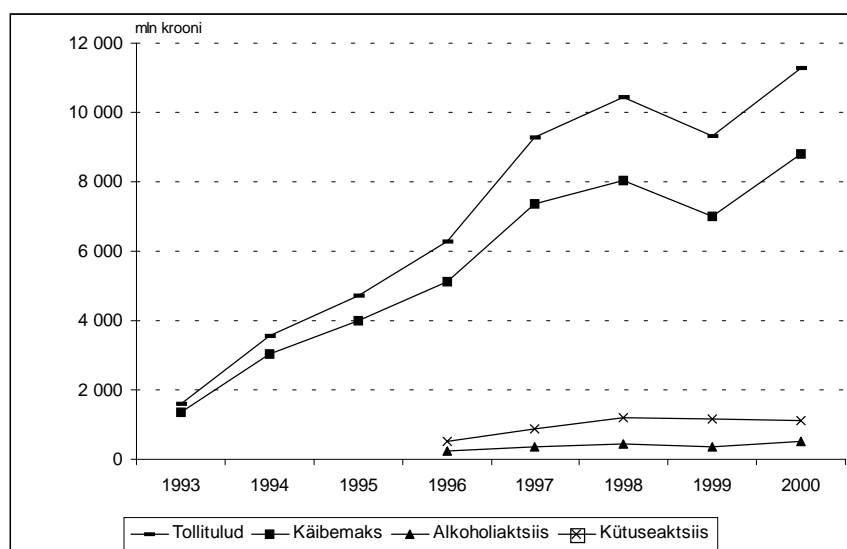
Riigieelarvesse laekus 2000. aastal tolli kaudu kokku 11,3 miljardit krooni ehk 21 protsenti enam kui 1999. aastal.

Laekumine (mln kroonides):

Impordi- ja ekspordimaks kokku	11 144,1
sh - impordi käibemaks	8 801,5
- aktsiisid	2 307,3
- tollimaks	35,3
Riigilõiv	134,4
Segatulud (tolliteenuste tasud, trahvid)	7,9
Laekumine tuleva perioodi kohustuste katteks või eelneval perioodil laekunud summa kasutamine	-5,6
Kokku	11 280,8

Aktsiiside laekumisest moodustas kütuseaktsiis 48,7%, tubakaaktsiis 23,5%, alkoholiaktsiis 21,7%, mootorsõidukiaktsiis 6,0% ja pakendiaktsiis 0,1%. Eelmise aastaga võrreldes kasvas kõige enam piirituse ja muu kange alkoholi aktsiisi laekumine.

Tollitulude laekumine riigieelarvesse 1993. – 2000.a. (mln krooni)

IV. TOLLITEGEVUSE SEADUSLIK BAAS JA SELLE KUJUNDAMINE EESTIS

Toll puudutab tolliametnike tegutsemise kaudu nii oma riigi kui ka paljude välisriikide kodanikke, olgu nad siis reisijad, kaubavedajad, ärimehed, turistid või diplomaadid.

Oma praktilise tegevusega osalevad tolliametnikud:

- ❖ Eesti riigi maine kujundamisel nii siseriiklikus kui ka rahvusvahelises ulatuses
- ❖ Eesti riigi maksupoliitika elluviimisel, kogudes riigikassasse makse
- ❖ Eesti riiki ja riigist illegaalsel teel veetavate keelatud, kahjulike ja eriluba nõudvate kaupade transportimise takistamisel
- ❖ meetmete ja sanktsioonide rakendamisel, mis seavad piiranguid isiku varale või isikule enesele

Oma ametiülesannete täitmisel on tolliametnikud kohustatud teostama erinevaid tolliformaalsusi. Need on toimingud, mida tuleb teha selleks, et täita tolliseadust ja teisi õigusakte, mille täitmise eest toll vastutab.

Tollialaste õigusaktide eelnõude ja nende rakendamiseks vajalike dokumentide koostamist alustati niipea, kui Eesti toll moodustati.

Nende hulgas oli ka Eesti Vabariigi Tolliseadustik, mille eelnõu koostas juba 1991. aasta esimeses kvartalis Tolliameti tellimusel Eesti Teaduste Akadeemia Majanduse Instituudi ajutine teaduskollektiiv. Seda projekti ei antud aga valitsusele üle seetõttu, et 1992. aasta veebruaris tekkis reaalne võimalus Euroopa Ühenduse ja EFTA maadelt abi saamiseks, muu hulgas ka seadusloome alal. Selle tulemusena läbisid tolliseaduse projekt ja tolliväärtuse seaduse eelnõu välisriikide (Belgia, Holland jt) ekspertiisi.

Keele ja Kirjanduse Instituudi abiga töötati läbi rahvusvaheline tolliterminite loetelu koos selgitustega, et lähtuda võimalikult samadest tollitöö alustest, mis toimus mujal maailmas.

Tolliameti peadirektori asetäitja Rein Velling meenutab:

Rein Velling

“Tolliamet esitas Eesti Teaduste Akadeemia Majanduse Instituudi ajutise teaduskollektiivi koostatud tolliseaduse eelnõu 1991. aasta oktoobris ministeeriumidele ja teistele ametkondadele. Märkusi arvestati teksti redaktsioonis ja eelnõu saadeti Eurotollu ekspertiisi. Ekspertiisi tulemusel toimus 1992. aasta juunis Tolliametis paarinädalane seaduseelnõu arutelu Belgia tolli ekspertidega. Tollitehnoloogilistele ja õiguslikele probleemidele lisaks tekkis vajadus ühtlustada eelnõus kasutatavate mõistete sisu rahvusvaheliselt kasutatava tolliterminoloogiaga. Seaduseelnõu välja töötaval tööühmal tekkis arutelus pidevaid arusaamatusi, sest mõisteid ei tõlgendatud ühtmoodi. Sageli tuli mõne probleemi käsitlemist alustada otsast peale, kuna tööühma liikmed rääkisid pikka aega üksteisest mööda. Terminoloogiaalaste küsimuste lahendamisel oli palju abi Eesti vastuvõtmisest Tollikoostöö Nõukogu (hilisem Tolli Maailmaorganisatsioon) 115. liikmesriigiks 1992. aasta 18. juunil. Selle tulemusena oli võimalik saada palju tarvilikku dokumentatsiooni, millele polnud varem ligipääsu. Keele ja Kirjanduse Instituut tõlkis ära Tollikoostöö Nõukogu koostatud ingliskeelse rahvusvahelise tollitermineid selgitava sõnastiku, millega viidi tolliseaduse eelnõu ka vastavusse. Eurotollu korraldusel toimus Tallinnas 1992. aasta oktoobris eelnõu järjekordne arutelu Hollandi tolli eksperdi Louis de Hollanderiga. Temaga koos arutati tekst uuesti läbi 1993. aasta veebruaris. Terminoloogia ühtlustamisel tuli olla kindel, et arutelus üksteisest üheselt aru saadakse. Pealegi polnud toona meie keeleoskus tänasega võrreldav. Seetõttu kasutati kõnelustel väliseksperdiga tõlgi abi, mis muutis niigi pingelise ja suurt täpsust nõudva töö veel pingelisemaks ja üsna aeganõudvaks. Kuid tegu oli tõesti tulusalt kasutatud ajaga.”

Eesti toll tegutses 3 aastat ilma eriseaduseta

Tollitegevust reguleerisid esialgu põhiliselt valitsuse ja rahandusministri määrused ning Tolliameti peadirektori kinnitatud juhendid.

Taasiseseisvunud Eesti "Tolliseadus" võeti Riigikogus vastu 15. septembril 1993. aastal.

Seadus kehtestas üldise korra kauba Eesti tollialale ja sealt väljaveoks ning transiidiks läbi tolliterritooriumi. Tolliseadus määras kindlaks ka kaupa üle tollipiiri toimetava isiku, tolliasutuse ja tolliametniku õigused ning kohustused.

Tösisist tähelepanu seaduses osutati tollieeskirjade võimalikele rikkimistele ja sellest tulenevale vastutusele. Tolliseaduse mõningaseks eripäraks võis pidada karistuste osa täielikku lahtikirjutamist.

See seadus kehtis veidi üle nelja aasta. Neljal korral viidi selle üksikutesse sätetesse sisse muudatusi ja täpsustusi. Võib öelda, et see seadus lõi juriidilise aluse tollisüsteemi ja tollitegevuse edasiseks arendamiseks.

Lisaks seadusele reguleerivad Eesti tolli tööd valitsuse määrused, rahandusministri määrused ning Tolliameti peadirektori käskkirjad. Tollialaste õigusaktide koostamisel püüti tugineda Euroopa Ühenduse tollikoodeksile ja selle rakendussätetele, samuti mitmele Euroopa Ühenduse poolt kinnitatud konventsioonile.

“Tolliseaduse muutmise seaduse eelnõu” esitas Tolliamet rahandusministrile augustis 1996. Eelnõu kaaskirjas oli öeldud, et muudatus- ja täiendusettepanekud tulenevad vajadusest kõrvaldada kaks ja pool aastat kehtinud tolliseadusest puudujäägid, mis takistavad tolli töö efektiivsemat korraldamist.

Muudetud Tolliseadust kirjeldas “Eesti välismajanduse teatajas” Rahandusministeeriumi maksupoliitika osakonna tolli- ja aktsiisitalituse juhataja Marek Uusküla:

“Seni oli tolliseadust muudetud neljal korral, kuid need muudatused olid seotud väga üksikute sätetega, mis tollikorraldust tervikuna ei puudutanud. Tolliseadusest lähtudes on kehtestatud 43 madalama astme õigusakti.

Uus redaktsioon oli vaja vastu võtta selleks, et:

- 1) muuta seadust tulenevalt praktikas ette tulnud küsimustest, rakendades rohkem kui nelja aasta jooksul omandatud teadmisi ja kogemusi;*
- 2) täpsustada seadusest lähtuvaid volitusnorme valitsusele ja ministritele õigusaktide (määruste) kehtestamiseks;*
- 3) parandada seadust redaktsiooniliselt ning ühtlustada kasutatavaid mõisteid ja terminoloogiat;*
- 4) täiendada seadust sätetega, mida 1993. aastal vastu võetud tolliseadusesse ei kirjutatud või mille puudumine oli osutunud probleemiks.*

Tolliseaduse muutmisel olid aluseks Euroopa Nõukogu 12.10.1992 määrusega kehtestatud ühenduse tollikoodeks ja Kyoto rahvusvaheline tolliprotseduuride lihtsustamise ja harmoniseerimise konventsioon. ...”.

Tolliameti peadirektori asetäitaja Rein Vellingu seisukoht oli, et tegu ei ole uue seadusega, vaid vana seaduse parandusega, millele on lisatud 9 uut paragrahvi ning mõned paragrahvid on saanud korrigeeringu.

Tolliseaduse võib tinglikult jagada kaheks osaks:

- ❖ § 1 – 64 kirjeldatakse tollikorraldust ja tolliprotseduure
- ❖ § 65 – 79 käsitlevad riiklikku sundi tolli ees kohustuste täitmatajätmise korral.

19. jaanuaril 1998. aastal jõustus Tolliseadus uues, täiendatud redaktsioonis.

Tolliamet selgitas ka piirkondlikele inspektoritele, et uus seadus ei ole kvalitatiivselt uus, vaid varem kehtinud seaduse kaasajastatud ja täpsustatud variant. Terviktekstina anti seadus uuesti välja loetavuse hõlbustamiseks ning vigade vältimiseks.

Uuest tolliseadusest tulenevalt vajasid parandamist vähemalt 41 õigusakti ning muutmist kõik maksuseadused. Sellest tekkisid omakorda mitmed vastuolud uue tolliseaduse mõne sätte ning seni kehtinud alamastme õigusaktide vahel.

Et ära hoida asjatuid kohtuvaidlusi alamastme õigusaktide puudumise või nende vastuolulisuse tõttu uue tolliseaduse sätetega, ei rakendatud neid uue seaduse sätteid, millel puudus rakendusjuhend.

Täies ulatuses kuulusid rakendamisele need seaduse sätted, mis soodustavad kaupade kiiremat üle tollipiiri liikumist, lihtsustavad tollivormistust, annavad usaldatavatele klientidele soodustusi ja ei kitsenda klientide senikehtinud õigusi ning mida oli võimalik rakendada kehtivate õigusaktide piires.

“Tolliseaduse” § 12 sätestab tolli koostöö riigivõimu teiste asutustega. Piirivalve- ja politseiametnikud on kohustatud oma pädevuse piires abistama tolliametnikke tööülesannete täitmisel. Ettenähtud juhtudel võib tolliläbivaatuse teostada piirivalveametnik.

Seadusandja on viinud “Tolliseadusesse” 1999. aastal sisse muudatuse, mille kohaselt on Piirivalveamet kohustatud valitsuse poolt määratud juhtudel läbi viima tolliformaalsusi ja tõkestama kauba ebaseaduslikku liikumist tollipunktide vahelisel tollipiiril ja territoriaalvetes.

* Tulenevalt valitsuse määrusest (“Eesti sadamates toimuva tollivormistuse kord”) tuleb sadamas, kus tolliasutus puudub, laeva tollivormistuseks kutsuda välja tolliametnik. Lõbusõidulaeva, mida kommertsveokina ei kasutata ja mille pardal ei ole deklareeritavat kaupa, tollivormistuse võib teha piirivalveametnik. See kord ühendab põhimõtteliselt piirivalveametniku ja tolliametniku mõisted. Samastatud on kahe erineva ametkonna tegevus.

* Valitsuse määrus (“Tolliprotseduuri “import vabaks ringluseks” rakendamise eeskiri”) lubab õhusõiduki tollivormistuse lennuväljal teha

ka piirivalveametnikul. Seda juhul, kui õhusõiduki pardal ei ole deklareeritavat kaupa.

Samuti on tolliametnikud kohustatud oma pädevuse piires kaasa aitama füüsiliste isikute ebaseaduslike piiriületuskatsete tõkestamisel. Seega on ka tollile delegeeritud teatavad õigused teise ametkonna mõjusfääris. Tolliametnike väitel näitab aga praktika, et selline kord, mille puhul mõlema ametkonna kohustused kattuvad, võib põhjustada konflikte. On väidetud, et praktikas ei lähe tolliametnik “oma pädevuse piires kaasa aitama isikute ebaseaduslike piiriületuskatsete tõkestamisele”.

Tolliameti kehtiv põhimäärus kinnitati rahandusministri poolt novembris 1997. See oli arvult juba neljas põhimäärus:

- ❖ esimene 19. september 1990
- ❖ teine 6. detsember 1991 (taasiseseisvunud Eesti Riikliku Tolliameti põhimäärus)
- ❖ kolmas 14. märts 1994 (tulenes Tolliseaduse rakendumisest 1993.aasta lõpul).

Seda põhimäärust on ka mõningal määral täiendatud vastavalt toimunud muudatustele. Viimased muudatused hakkasid kehtima 1. jaanuaril 2001. aastal, rahandusministri määruse alusel.

2001. aasta jaanuari lõpus avaldas infoagentuur BNS teate “Valitsus üritab tollikorralduse viia nõutud tasemele”. Selle sisu baseerus rahandusminister Siim Kallase valitsuse istungil tehtud ettekandel. Sel istungil kinnitas valitsus 2001. aasta tegevuskava ühinemiseks Euroopa Liiduga. Selles oli öeldud, et liitumisläbirääkimistel on tollikorraldus kujunenud üheks kuumemaks valdkonnaks.

Praegu on Rahandusministeeriumis ettevalmistatud ning euronõuetele vastav tolliseadustiku eelnõu kooskõlastusringil. Lisaks tuleb vastu võtta 60 rakendusakti.

Tulevase tolliseadustiku põhisisu on kogu tollikorraldusele kvalitatiivselt uue, maksustamisel põhineva õigusliku aluse loomine. Eesti tollikorraldust reguleeriva seadusandluse võib tinglikult jagada kahte ossa: otseselt tolli ja tollikorraldust reguleerivad seadused ning kaudselt neid puudutavad või mõjutavad seadused.

Tolliseadustiku eelnõu näol on tegu esimese väga kaaluka õigusaktiga, millega luuakse Euroopa Liidu nõuetele vastav õiguslik baas tolli valdkonnas.

Kauba deklareerimine

Eesti tolliseadus kohustab kauba toimetamisel tolliterritooriumile või sealt välja seda vastavalt kehivale korrale tollis deklareerima.

Tollideklaratsioon tuleb esitada tollile kirjalikult või automaatse andmetöötuse süsteemi sidevahendite kaudu.

Juriidiliste isikute ja ettevõtlusega tegelevate füüsiliste isikute kaup tuleb deklareerida kauba toimetamisel Eesti tolliterritooriumile või sealt välja, kui kauba maksumus ületab 1000 krooni. Kaubadeklaratsioonile piiripunktis tehtud mäрге piiriületuse kohta tõendab ekspordi või impordi toimumist.

Juba veebruaris 1991. aastal moodustati Tolliametis töögrupp, mida juhtis peadirektori asetäitja Vello Rannamäe ja mille ülesandeks oli kavandada ühe nädala jooksul abinõude plaan üle majanduspiiri toimetatava kauba ja vara deklareerimise korra juurutamiseks. See nägi ette toodete kirjeldamise ja kodeerimise harmoniseeritud süsteemi rakendamist, mis oli kasutusel rahvusvahelises kaubanduses.

Juulikuu lõpul kinnitas valitsus üle majanduspiiri veetavate kaupade ja vara deklareerimise ajutise juhendi. Selle eesmärk oli tagada Eesti riiklike huvide järgimine kaupade ja vara vedamisel üle majanduspiiri, siseturu kaitse tervikliku süsteemi loomine, tollistatistika pidamine, tollilõivude rakendamine ning tolliprotseduuride vastavusse viimine rahvusvahelise praktikaga.

Peale üldsätete ja kasutatavate mõistete selgitamise oli juhendis sätestatud:

- ❖ kaupade läbilaskmise kord
- ❖ vara läbilaskmise kord
- ❖ transiitveo korras läbi Eesti veetavate kaupade läbilaskmise kord
- ❖ kaupade ja vara deklareerimise kord
- ❖ kaupade ja vara deklareerimine lepingu alusel
- ❖ tolliprotseduuride eest tasu võtmise kord

Algselt võeti kasutusele NSV Liidus kasutusel olnud tollideklaratsiooni blanketid ning harmoniseeritud süsteemi raamatud.

Tolliameti käskkiri “Kaupade deklareerimine” kinnitas üle Eesti majanduspiiri liikuvate kaupade ja vara deklareerimise alguseks 1992. aasta 17. veebruari.

Veidi hiljem kinnitati ka Eesti Vabariiki sisseveetavate kaupade ja vara deklareerimise ajutine kord. Seda täiendati 1992. aasta oktoobris täpsustatud nõuetega, kuidas toimida kaubadeklaratsioonide täitmisel ja kontrollimisel, välissularaha deklareerimisel ning praagiks või kasutamiskõlbmatuks tunnistatud kauba deklareerimisel. Veosetollideklaratsioon nimetati ümber kaubadeklaratsiooniks.

Aasta lõpul valmistasid Tolliamet ja Statistikaamet ette valitsuse määruse projekti ühtse kaubanomenklatuuri kasutuselevõtmiseks.

Tollikorralduse osakonna tollane juhataja Ülo Järv meenutab:

“Taasvabanenud Eestisse algas mereturismi “invasioon”, aga meil ei olnud väikesadamate jaoks ei sobilikke deklaratsioone ega polnud neis ka tolliametnikke.

Esimene abiline selle probleemi lahendamisel oli väljastpoolt tolli, pr. Helle Hallika Mereturismi Assotsiatsioonist, kes hankis Läänemere-äärsete riikide vastavad näidised. Nende alusel koostati Eesti

Ülo Järv

tingimustele sobiv deklaratsiooni vorm, mis kooskõlastati nii Piirivalveameti kui ka mereturismi organisatsioonidega. Peale selle viimistlemist osakonnas oli deklaratsioon, selle täitmise ja liikumise juhend ka, aga väikesadamates ametnikke ikka ei olnud. Katsejäneseks sai Dirhami sadam, mille piirivalvuritele õpetati asi selgeks ja kuhu anti ka üks tolli isiklik numbriline pitsat. Koostöö läks käima ja tollikontroll merepiiril arvati Piirivalvekooli õppeainete hulka. 1994.a. maikuus laiendati koostööd piirivalvega veel reale väikesadamatele, s.h. Ruhnu saarele. See vormistati Tolliameti/Piirivalveameti ühiskäskkirjaga "Piiri- ja tollikontrolli korraldusest mõnes sadamas ja Ruhnu saarel". Selle käskkirjaga otsustati:

1. Panna lõbusõidulaevade tolliprotseduuride täitmine Dirhami, Kuivastu, Narva-Jõesuu, Ruhnu, Veere ja Vergi sadamates piirivalvetöötajatele
2. Panna Ruhnu saarel maanduvate välisriikide ja Ruhnu saarelt välisreise tegevate Eesti õhusõidukite tolliprotseduuride täitmine Ruhnu saarel asuvale piirivalvetöötajale
3. Piirivalveameti teenistusosakonnal määrata nimeliselt piirivalvetöötajad, keda volitatakse täitma punktides 1 ja 2 nimetatud kohtades tolliprotseduure ning teatada need nimed vastavalt Läänemaa, Saaremaa, Lääne-Virumaa ja Kirde tolliinspektoritele
4. Läänemaa, Saaremaa, Lääne-Virumaa ja Kirde tolliinspektoride juhatajatel kinnistada üks tolliametniku isiklik numbriline pitsat igale punktis 1 nimetatud sadamale ja Ruhnu saarele lõbusõidulaevade ja õhusõidukite tollivormistamiseks piirivalvetöötajate poolt. Sisse seada pitsati vahetuselt vahetusele nimelise üleandmise raamat. Piirivalvetöötajatele üle antud pitsatite numbrid teatada kehtivas korras Tolliameti tollijärelevalve osakonnale. Korraldada piirivalvetöötajate instrueerimine ja valikuline kontroll nende poolt tehtavate tollivormistuste õigsuse üle
5. Kontroll käskkirja täitmise üle panna Piirivalveameti teenistusosakonnale ja Tolliameti tollikontrolli osakonnale.

Tegevus kestis ühe aasta, kuni õiguskantsler tunnistas selle kehtestamise seaduste sätteid rikkuvateks. Väikesadamatesse jäi ainult piirivalvepoolne

piiriületuse vormistus, tollieeskirjade rikkumise avastamisel tuli toll välja kutsuda.

“Revolutsiooni” tollitökendite alal hakkas tollikorralduse osakond koos tollijärelevalve osakonnaga ette valmistama 1993. aastal. Tollis olid kasutusel matriitsidega plommitangid ja tinaplommid, mille puhul võltsimiskindlus praktiliselt puudus. Mitmes riigis kasutati sel ajal juba unikaalse täht- ja numberkombinatsiooniga lihtplomme, mis meie tollimeestele tundusid esialgu mitteusaldatavatena (äkki saab kergesti lahti võtta). Katsetati mitme firma tooteid, pidama jäädi Tyden Seals metall-lintplommide juurde, mida kasutas ka Soome toll. Hiljem lisandusid neile ka trossplommid. Kui lihtplomme kuritegelikel eesmärkidel püüti läbi lõigata ja uuesti sulgeda, selgus, et plommide rikkumised on väga hõlpsasti avastatavad. Uued plommid juurdusid valutult ja koormate tökendamiseks täna vaevalt keegi tinaplomme kasutab.

Vahemikus 1993–95 inspekteerisid piiritollipunkte maksude osakonna ja tollikorralduse osakonna töötajad. See oli mõlemapoolselt kasulik tegevus, sest tolliametnikud piiril said vahetult suhelda eeskirjade koostajatega, viimased kogesid aga piiril toimuvat tegelikku tööd.”

Omamoodi kogemuseks kujunes Ikla piiritollipunktis 1995.-96. aastal tekkinud olukord, kui seal avastati tollieeskirjade ja maksuseaduste rikkumised ning punkt jäi ilma juhatajata. Tolliamet saatis sinna paarinädalase lähetusega tollikorralduse osakonna juhataja Ülo Järve. Seejärel juhtisid Iklas tööd paari kuu kaupa Enn Hõbemäe, Kalle Linnumäe ja Ago Tein ning Asser Karja ja Pirje Puur. Nende sealviibimise ajal tugevdati nõudlikkust ja korrastati asjaajamist. Parandati ka tolliametnike töötingimusi nii palju, kui see toleaegetes tingimustes võimalik oli.

Eesti kaupade nomenklatuur

1992. aasta 15. aprillist käivitus rahvusvahelistele nõuetele vastavate tollideklaratsioonide baasil Eesti Vabariigi tollistatistika. Sel perioodil kuulusid deklareerimisele kõik kaubad, mille väärtus oli vähemalt sada Eesti krooni. Kogu informatsioon töödeldi arvutitega tolliinspektuurides või keskusel. Kokkuvõtted tehti iga kuu ja esitati need valitsusele. Tollideklaratsioonide andmed edastati Eesti Statistikaametile magnetkandjatel.

1993. aasta märtsis võttis valitsus vastu määruse kaupade ühtse nomenklatuuri kasutuselevõtmiseks. Eesti kaupade nomenklatuur (EKN) on tollile oluline töövahend toetamaks arvutisüsteemi loomist. Samuti oli EKN-i loomise eesmärk majandusstatistika korrastamine ja Euroopa Ühenduse statistikasüsteemiga vastavusse viimine.

Määrus nägi ette ühinemise Tollikoostöö Nõukogu liikmesriikide vahel sõlmitud konventsiooniga "Kaupade kirjeldamise ja kodeerimise harmoniseeritud süsteem". Tolliametit ja Statistikaametit kohustati võtma kasutusele sellele konventsioonile tuginev Eesti kaupade nomenklatuur. Selle haldamine, etaloneksemplari hoidmine ja levitamine tehti ülesandeks Tolliametile. Tolliamet oli kohustatud osalema ka tollitariifide väljatöötamisel ja kehtestamisel.

Kuna Euroopa Liiduga ühinemise kava tingib kogu Eesti seadusandluse ühtlustamise ja euronõuetega vastavusse viimise, ei ole erandiks ka toll.

V ORGANISATSIOONI STRUKTUURI ARENDAMINE JA REFORMIMINE

Tolliameti struktuuri täiustamine

Tolliameti keskuses töötas 1991. aasta lõpus:

- ❖ juhtkond: peadirektor, kaks peadirektori asetäitjat, nõunik , peaspetsialist-jurist, kaks peaspetsialisti, sekretär
- ❖ asjadevalitsus: juhataja, juhataja asetäitja, peaspetsialist
- ❖ personaliosakond: peaspetsialist, vaneminspektor
- ❖ maksete ja ökonoomika osakond: juhataja, kaks vanemspetsialisti
- ❖ tollikontrolli organiseerimise osakond: juhataja, juhataja asetäitja, vanemspetsialist, kaks spetsialisti
- ❖ raamatupidamine: pearaamatupidaja, raamatupidaja-kassier, raamatupidaja.

1992. aasta esimesel poolel täiendati struktuuri. Lisandusid:

- ❖ statistika osakond: juhataja, peaspetsialist, spetsialist,
- ❖ koolitussektor: juhataja, spetsialist.

28. jaanuaril 1993. aastal anti välja käskkiri, millega kaotati Tolliameti peadirektori asetäitjate ametikohad. Moodustati seitse osakonda:

Administratiivosakond	8
Infotöötlemise osakond	8
Tollikorralduse osakond	6
Tollitariifide ja finantsosakond	13
Tollijärelevalve osakond	5
Arendusosakond	10
Narko- ja salakauba tõkestamise osakond	1
Kokku:	52

1993. aasta septembri algul peadirektorina tööd alustanud Rein Talvik muutis juba oktoobris Tolliameti struktuuri. Taasloodi peadirektori asetäitja ning abi ametikohad. Reformi tegid läbi ka osakonnad.

Rein Talvik

Tolliameti keskparaadi struktuuri kujundamine

<u>1991</u> oktoober	<u>1993</u> jaanuar	<u>1993</u> oktoober	<u>1997</u>	<u>2001</u>
Raamatupidamise osakond	Administratiiv-osakond	Haldusosakond Finantsosakond	Finants-haldusosakond	Finants-haldusosakond
Maksude ja tariifide osakond	Tollitariifide ja finantsosakond Tollikorralduse osakond	Maksude osakond Tollikorralduse osakond	Tolliosakond	Tolliosakond
Tollijärelevalve osakond	Tollijärelevalve osakond	Tollijärelevalve osakond	Tollijärelevalve osakond	Tollijärelevalve osakond
Tollikontrolli organiseerimise osakond	Narko- ja sala-kauba tõkestamise osakond			
Üld- ja info-töötlemise osakond	Infotöötlemise osakond	Infotöötlemise osakond	Infotehnoloogia osakond	Infotehnoloogia osakond
Juriidiline osakond		Õigussektor Personali-osakond		Juriidiline osakond
	Arendusosakond	Koolitus-osakond Välissuhete osakond	Arendusosakond	Arendusosakond
				Sisekontrolli osakond

Tolliameti koosseisu dünaamika viie esimese aasta jooksul:

Struktuuriüksus	31.10.91	27.03.92	30.03.93	18.01.94	01.11.95
Tolliameti keskus	17	47	65	100	93
Võru TI	19	53	59	66	Kagu TI
Põlva TI	18	48	57	6	120
Viljandi TI	17	35	35	Edela TI	
Pärnu TI	16	55	71	122	128
Narva TI	22	87	97	Kirde TI	
Ida-Virumaa TI	7	22	16	131,5	107
Lääne-Virumaa TI	2	15	12,5	25	26
Tartu TI	7	23	31	34	41
Läänemaa TI	4	16	9	9,5	Lääne TI
Saaremaa TI	2	15	7,5	9,5	29
Hiiumaa TI	1	11	7	7,5	
Tallinna TI	33	314	420	500	494
Tolliametis kokku:	176	790	931	1120	1088*

* -1995.aasta koosseisunimekirjas oli planeeritud teenistujate arvuks 1200

1995. aasta suvel kirjutas tollikorralduse osakonna juhataja Ülo Järv artiklis "Eesti Toll muutuste teel":

"...Eesti Tolliameti kogu riigi territooriumit haarav struktuur kujunes välja 1992. aastaks. Põhiliseks lüliks kujunesid 14 piirkondlikku tolliinspektuuri, mis asusid Tallinnas ja maakondades, v.a. Harju, Rapla ja Jõgeva maakonnad.

Tekkisid ka kurioossed olukorrad - Tartu tolliinspektuuri kahe töötajaga Jõgeva tollipost ajas Jõgeva maakonna tolliasjad kenasti korda, samal ajal Paides oli Järvamaa jaoks mõne töötajaga iseseisev inspektuur.

Tollivormistuse ja -kontrolli tase sõltus suuresti inspektuuride töötajate omaõpitud oskustest ja initsiatiivist. 1993. aasta lõpuks olid Tolliameti tollijärelevalve, koolituse, infotöötuse süsteemid sedavõrd arenenud, et võis alustada tolliasutuste struktuuri korrastamist. ... Tolliinspektuure jäi endise 14 asemel 8. Seejuures on igas maakonnas tollipunkt, milles on võimalik kõik kauba tollivormistusega seotud dokumendid korda teha nii, et tolliasutuses käimise maa ja aeg ei pikenenud.

Paranes ja ühtlustus tollipostide metoodiline juhtimine.

Osutus võimalikuks hakata tegema operatiivosakondi inspektoridesse, mis pisikese inspektuuri juures ei tulnud kõne allagi. Ka on inspektorid saanud esimesed narkokoerad, kes varem olid ainult Tallinnas.

Tollieeskirjade rikkujate otsingud lihtsustused, kuna sama inspektuuri pädevusse kuulub nüüd suurem maa-ala ja sellel asuvate ettevõtete tollijärelevalve.

Kuna ka Piirivalveameti allüksused haaravad enamvähem sama suure ala kui liidetud tolliinspektorid, siis lihtsustus ja paranes koostöö piirivalve kohalike esindajatega.

Tollinspektorite liitmine lihtsustas ka kontakte naaberriikide kohalike tollivõimudega: näiteks Petseri toll haldab nii Koidula kui Luhamaa ja Saatse tollipostide vastas olevaid Vene Föderatsiooni tolliasutusi, Edela Tollinspektor on ühtlustanud infovahetuse Limbaži ja Valmiera tollidega jne.

Vaatamata uutele funktsioonidele, mis lisandusid tollinspektoritele, ei ole toimunud selle arvel koosseisude suurenemist. Töö tehakse ära tööjõu ratsionaalsema kasutamise arvel. Koosseisude kasv on tulenenud loomulikust töömahu kasvust ja operatiivse tollijärelevalve tõhustamisest.

Peale inspektorite liitmise ja suurendamise on tolli struktuuris toimunud teisigi, vähemmärgatavaid muudatusi. Käesolevaks ajaks on moodustatud 36 avalikku tolliladu ja -terminaali ning 9 privaattolliladu. Vastavalt kaubakäibele on ühendatud (Aseri, Kiviõli, Püssi) või vastupidi, moodustatud eraldiasuvaid (Põltsamaa) tolliposte”.

1996. aasta juulis nimetati Tartu tollinspektuuri Jõgeva tollipost ümber Jõgeva tollipunktiks.

1997. aasta jaanuaris suleti Edela tollinspektuuri Mõisaküla ja Lilli piiritollipostid ning Edela tollinspektuuri keskus üle Viljandist Pärnusse. Alates veebruarist suleti Kagu tollinspektuuri Vastse - Roosa ja Saatse piiritollipostid.

Tolliameti juhtimise ja organisatsiooni struktuuri kujundamise kohta on peadirektori asetäitja Rein Velling kirjutanud muuhulgas nii:

” Juhtimise ümberkorraldamine Tolliametis algas 1996. aasta suvel, kui tehti esimesed ettepanekud Tolliameti osakondade struktuuri muutmiseks ja räägiti vajadusest hakata kasutama tulemusjuhtimist. Uuendatud struktuuriga alustas Tolliamet tööd 1997.a. novembris. Samal ajal algas ettevalmistus piirkondlike tolliinspektorite töö ümberkorraldamiseks. Arendusosakonna töörühm koostas loendi funktsioonidest ja töödest, mis reformi tulemusel antakse üle tolliinspektoritele. Lähtuvalt välis-eksperptide ettepanekutest analüüsiti tolliinspektorite ja nende koosseisu kuuluvate üksuste ülesandeid ning võrreldi Eesti tolli töökorraldust Soome ja Rootsi tollide praktikaga. Võttes arvesse ka uue tollideklaratsioonide töötlemise süsteemi ASYCUDA võimalusi, tegi töörühm ettepaneku jagada kauba tollivormistuse käigus läbiviidavad tolliformaalsused tolliteenuseks ja tollikontrolliks. Paljude arutelude tulemusel valmis töörühmas 1999. aasta juunis tolli töökorraldust tolliinspektoris üldiselt kirjeldav dokument. Selle dokumendi alusel töötati inspektorites välja juba konkreetsed tehnoloogilised kirjeldused oma tarbeks, et valmistuda üleminekuks uuele töökorraldusele.”

Aastal 2000 vähendati piirkondlike tolliinspektorite arvu kaheksalt viiele. Lakkasid olemast Valga, Lääne ja Lääne-Virumaa tolliinspektorid. Järelejäänud viie inspektuuri tööpiirkonnad jagunesid:

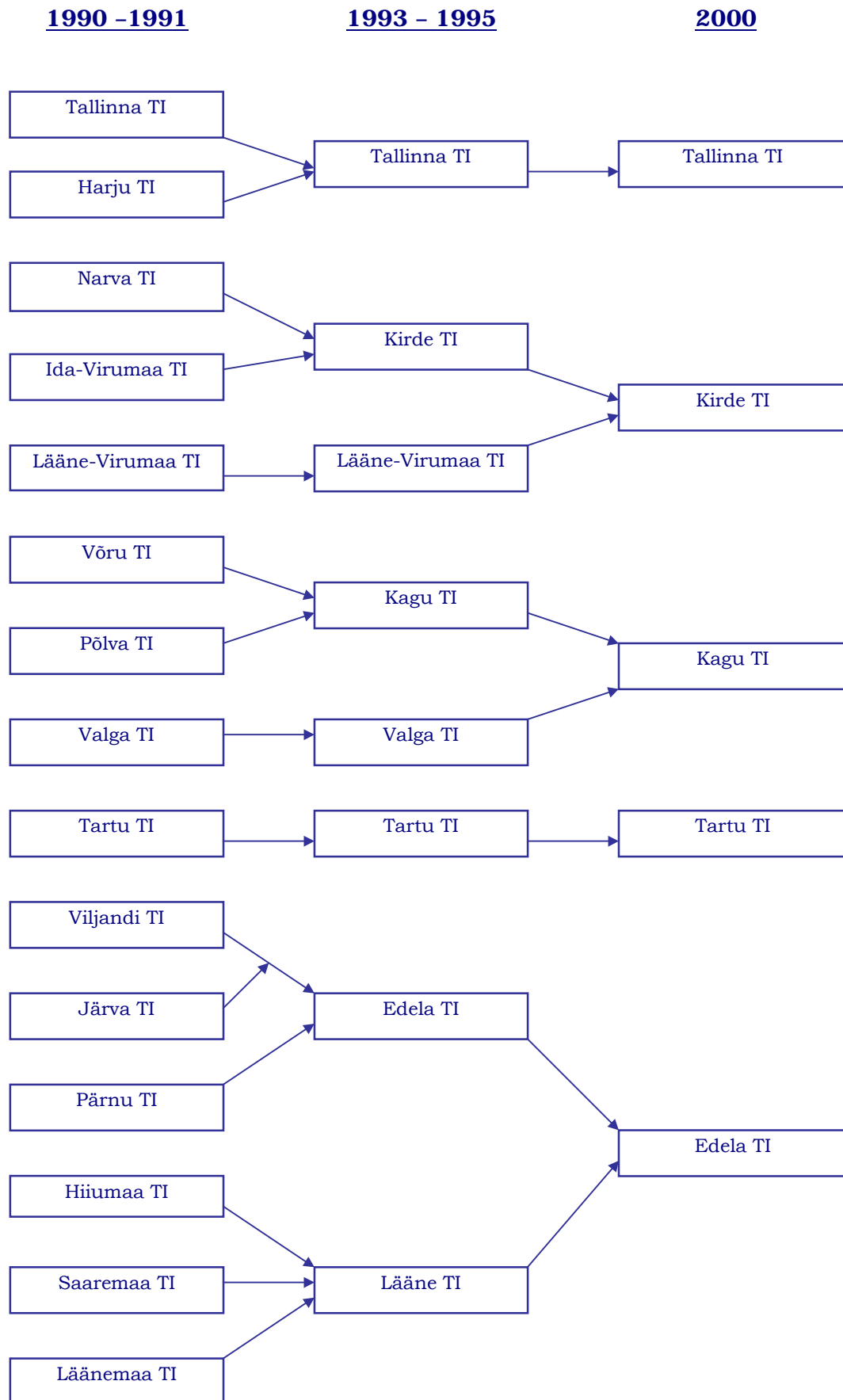
- ❖ Tallinna TI asukohaga Tallinnas (Tallinn, Harjumaa ja Raplamaa)
- ❖ Kirde TI asukohaga Narvas (Narva, Ida-Virumaa ja Lääne-Virumaa)
- ❖ Kagu TI asukohaga Võrus (Põlva-, Võru- ja Valgamaa)
- ❖ Tartu TI asukohaga Tartus (Tartu-, Viljandi-, Järva- ja Jõgevamaa)
- ❖ Edela TI asukohaga Pärnus (Pärnu-, Saare-, Hiiu- ja Läänemaa)

Regionaalreform oli sisse kodeeritud Tolliameti strateegilisse plaani aastani 2002. Eesmärk oli muuta toll äritegevuse vaba arengut takistavast kontrollorganist ausa ettevõtja partneriks. Sooviti saavutada

olukord, kus klient jääks rahule tolliteenuse kvaliteediga ning samaaegselt töötaks toll rikkumiste avastamisel tulemuslikumalt.

Piirkondlike tolliinspektuuride arvu optimeerimisega ühtlustati inspektuuride töömahtusid ning kavandati mitmete tööülesannete delegeerimist Tolliameti osakondadelt inspektuuridele. Samal ajal vähendati juhtimistasandeid ja jagati tolli töö kolmeks protsessiks, mida juhitakse eraldi. Need on tolliteenuse osutamine, tolliläbivaatus ja kohtueelne uurimine.

Piirkondlike tolliinspektorite kujundamine

Nagu skeemil näha, oli tolliinspektuuride arv suurim 1991. aastal. 1. oktoobril 1991 liideti Harju tolliinspektuur Tallinna tolliinspektuuri koosseisu. Siis jäi inspektuuride arvuks 14 ja seda kuni juulini 1993, mil liideti Viljandi ja Järva tolliinspektuurid. Eraldi tollipunktid loodi seejuures Paidesse ja Viljandisse.

Viljandi tolliinspektuuri tollane juhataja Aksel Saar on seda struktuuri-muudatust meenutades seisukohal, et sellest ajast alates hakati ilmselt nii sisuliselt kui ka struktuuriliselt selgemini eristama piiri- ja sisetolli.

1. detsembril 1993. aastal moodustati Edela ja Kirde tolliinspektuurid ning selle tulemusel vähenes tolliinspektuuride arv üheteistkümneni. Kolm aastat oli Edela tolliinspektuuri keskus Viljandis, alates jaanuarist 1997— Pärnus.

Märtsis 1994 moodustatud Kagu tolliinspektuur vähendas inspektuuride arvu kümneni. Kui veebruaris 1995 loodi Lääne tolliinspektuur, jäi inspektuure veel kaheksa. See arv jäi püsima viieks aastaks. Struktuuri-muutuste seni viimase etapi teostamise tulemusel on piirkondlikke tolliinspektuure praegu viis.

Sajandivahetus

Aastat 2000 hindavad tolliinspektuuride juhatajad 1999 aastal läbiviidud regionaalreformi tulemusel töömahukaks, kuid samas ka edukaks.

Tallinna tolliinspektuuri toonane juhataja Toomas Udu kirjutab tolliameti aastaraamatus:

“Ümmargusi numbreid kipuvad inimesed ikka võrdlusaluseks võtma.

Ilmselt võrreldakse järgmistel aastakümnetel 2000. aastaga

kaubavahetuse kasvu või kahanemist, töötajate arvu muutumist,

seaduserikkumiste avastamise paranemist või halvenemist. Seega jäävad

2000. aasta tulemused pikaks ajaks võrdlemise aluseks.

Milline ta siis oli, see aasta 2000. Ühised märksõnad kõigile inspektoritele olid peale regionaalreformi veel tulemuslikkus ja selle kontrollimine, koolitus ja planeerimissüsteem, uued ruumid ja uus andmetöötlussüsteem ASYCUDA.

Tallinna tolliinspektuuri juhataja Toomas Udu

(lahkus ametist 2000 aasta lõpus):

“Regionaalreform oli selle aasta tähtsündmus. Reformi peamine mõte — kontrolli ja tolliteenuste eraldamine on meie vastus üha keerukamaks muutuvale maailmale, kus üks isik ei saa olla universaalsete oskustega kõigetegija, vaid igal alal peavad töötama oma kitsamat valdkonda põhjalikult tundvad spetsialistid. Mitmeid valdkondi hõlmava töö tegemiseks moodustavad spetsialistid meeskonna....

...Planeerimisest. Möödunud sajandi viimasel dekaadil on planeerimine siin maanurgas olnud üsna ebapopulaarne tegevus, kuna nõukogulik plaanimajandus on paljudel liiga värskelt meeles. Viimasel ajal on hakanud taas kostma arglikke hääli planeerimise kaitseks. Seekord aga käib jutt uuest, hoopis teistsugusest planeerimisest, mis aitab juhtida suurt hulka omaette tegutsevaid spetsialiste, kellel peab olema ühine eesmärk, mille poole püüelda.

Toomas Udu

...Miks on vaja hinnata töö tulemust? Võiks arvata, et seda tuleb teha tööst kõrvaleviilijate avastamiseks. On olulisemaid põhjusi. Töö tulemuslikkuse hindamine aitab avastada üksiktoiminguid, mida hoolikalt tehakse, kuid mis eesmärgi saavutamisele kaasa ei aita, või mis koguni selle vastu töötavad.

...Elektrooniline andmevahetussüsteem EDI. See kuulub valdkonda, kus toimub tormiline areng. Hetke olukorda kajastab tõsiasi, et umbes 90% deklaratsioonidest tuuakse meile lisaks paberile ka disketil. Aasta lõpus käivitasime Tallinnas koostöös valitud maakleritega katseliselt ASYCUDA

mooduli MODBRK, mis võimaldab maakleril arvutivõrgu vahendusel suunata deklaratsioone kinnitamisele. Projekti õnnestumisel on meie käsutuses esimene elektroonilist tolliteenust võimaldav vahend.

See aitab parandada tolliteenust, mis hakkab olema kättesaadav 24 tundi päevas ja 7 päeva nädalas.”

2000. aastal oli Tallinna tolliinspektuuris 593 töötajat ja tehti 1,5 miljonit tollivormistust.

Edela tolliinspektuuri juhataja Marek Helm:

“Regionaalreform tõi kaasa suured muutused ka Edela tolliinspektuuri jaoks. Reformi käigus eraldati inspektuuri koosseisust Viljandi ja Paide tollipunkt ning Edela tolliinspektuurile liideti juurde endine Lääne tolliinspektuur, mille alla kuulusid Haapsalu, Kuresaare ja Kärdla tollipunktid. Seega sai inspektuuri tööprofiil uue suuna — töö väikesadamates.

Marek Helm

Ka tõi regionaalreform kaasa uuendused inspektuuri juhtimises. Tekkis nn keskaparaat osakondade ja talituste näol, kelle peaülesandeks sai töösuundade väljatöötamine tollipunktide jaoks. See andis võimaluse uue suuna arenguks tollisüsteemis, tegelemiseks tollitehnoloogiaga, mis on eelkõige suunatud koostöö arendamisele ettevõtetega.

...Töö tulemuslikkuse hindamisele mõeldi 2000. aastal Edela tolliinspektuuris väga tõsiselt. Esimesed selles valdkonnas olid kontrolliosakonna ametnikud. Aasta lõpuks suudeti juba hinnata kontrollgruppide ajakasutuse efektiivsust ja töö tulemusi. See tekitas ühtlasi konkurentsi parema tulemuse saavutamiseks. 2001.aastal jätkame töötulemuste hindamise süsteemi arendamist. Tulemuste põhjal arendame edasi motivatsioonisüsteemi, et ergutada ametnikke eesmärkide saavutamisel.

...Ka Edela tolliinspektuuril on alates 2000. aasta augustist oma Intraneti kodulehekülg. Eesmärk on teha vajalik info kõigile ametnikele kiiresti kättesaadavaks ja parandada omavahelist infovahetust, mis omakorda tagab inspektuurile pandud ülesannete parema ja kiirema täitmise. Tuleb rõhutada, et igasuguste tulemuste taga on meeskonnatöö — koostöö nii üksuste kui ametnike vahel.”

Aastal 2000 töötas Edela tolliinspektuuris 165 töötajat ja aastas tehti 150 000 tollivormistust.

Kagu tolliinspektuuri juhataja Johannes Männiste:

“Kagu tolliinspektuuriga liideti regionaalreformi käigus endine Valga inspektor, mille koosseisu kuulus kolm tollipunkti: Valga sisemaa tollipunkt, Valga maantee piiritollipunkt ja Valga raudtee piiritollipunkt.

Regionaalreformi üheks põhimõtteks oli spetsialiseerumine — inspektorite jagunemine kontrollijateks ja teenindajateks. Kagu tolli-

inspektuuris toimus spetsialiseerumine Koidula, Luhamaa ja Valga maantee piiritollipunktis. Ainsana ei õigustanud spetsialiseerumispõhimõte end Koidula tollipunktis ja seal tuleb teenus ja kontroll taas ühendada.

...Kuna harjumuspärasest on raske loobuda, on igasugused struktuurimuutused alati keerukad.

...Paari aasta jooksul on Kagu tolliinspektuuri haldusalas valminud mitmed kaasaegsed, Euroopa tingimustega võrreldavad piirirajatised. Luhamaa, Murati ja Koidula tolliinspektorid pääsesid kauaaegsest soojakutes töötamisest ja 2000. aastal valmis ka Valga maantee uus ühispiiripunkt. Aasta lõpus algasid renoveerimistööd Kagu tolliinspektuuri keskses ja peatselt on kõigil selle piirkonna tolliametnikel võimalik töötada kaasaegsetes oludes.

...Kagu tolliinspektuuri omapäraks võib lugeda seda, et üle poole inspektuuri koosseisust töötab maantee tollipunktides, mida näitab tollivormistuste jaotumine. Kaadrivoolavus on väike ja töötajad tublid. Seda oli näha Tolliameti poolt korraldatud vastuvõtul kümme aastat tollis töötanud ametnikele. Autasustatuid oli kokku 18, nendest 11 töötavad Kagu tolliinspektuuris.

...2001. aastal on Kagu tolliinspektuuris viia lõpule muutused töökorralduses ning arendada edasi motivatsioonisüsteemi, et ergutada töötajaid täitma oma kohustusi ausalt, viisakalt ja professionaalselt.”
Aastal 2000 oli Kagu tolliinspektuuris 174 töötajat ning tehti 160 000 tollivormistust.

Johannes Männiste

Kirde tolliinspektuuri juhataja Lauri Pastak:

“Kirde tolliinspektuuri koosseisu liideti regionaalreformiga Lääne-Viru ja Ida-Viru maakondade tolliasutused. Juhtimisstruktuuri tõhustamiseks moodustati Narvas paiknevas tolliinspektuuris neli osakonda: tolliosakond, kontrollosakond, järelkontrolli- ja uurimisosakond ning administratiivosakond.

Lauri Pastak

...Vaatomata aasta alguses tekkinud tõrgetele, mille põhjustajateks olid nii uus andmetöötlussüsteem ASYCUDA kui uute tollieeskirjade rohkusest tekkinud pingelolukord, suutsid Kirde tolliinspektuuri tollipunktid osutada tolliteenust enamasti õigeaegselt. Tõrgete korral oli aga meeldiv tajuda ettevõtete-deklarantide mõistvat suhtumist.

...“SUUR PAUK”. 2000.aastal tegeldi aktiivselt erikonfiskeeritud kaupade hävitamisega. Erinevate ametkondade esindajatest koosneva komisjoni silme all põletati ümberkaudsetes katlamajades 110 365 sigaretipakki ja teisi tubakatooteid ning 210 liitrit alkoholi.

Odavat ja küllaltki originaalset moodust kasutati aga erikonfiskeeritud pürotehniliste toodete (1383 ühikut), ligi kuue tuhande sigaretisüütaja ja 55 liitri mootorikütuse hävitamiseks. Kõik tooted hävitati Aidu põlevkivi-karjääris õhkimise teel ühe pauguga. Selle “suure paugu” korraldasid Jõhvi üksiku päästekompanii spetsialistid-demineerijad. Ohutustehnika nõudeid järgiti rangelt: peale lõhkelaengute paigaldamist eemaldus komisjon ohutusse kaugusesse. Kostus kõmakas, taevasse ilmus suitsusammas — pärast haigutas õhkimiskohal korralik auk.

...Oluliselt paranesid aastal 2000 Narva raudtee tolliametnike töötingimused. 45 ruutmeetri suurusest soojakust koliti uutesse ruumidesse vastvalminud Narva raudteejaama teenindushoones. Nüüd on tollipunktil kasutada kaasaegsed töö- ja olmeruumid, arhiiviruum ja laoruum kinnipeetud kaupade hoidmiseks.”

Aastal 2000 oli Kirde tolliinspektuuris 142 töötajat ja tollipunktides tehti 740 000 tollivormistust.

Tartu tolliinspektuuri juhataja kt Enn Raidla

(lahkus ametist 2001 aasta veebruaris)

“Vaadates 2000. aastale tagasi võib ilma liialdusteta öelda, et see oli Tartu tolliinspektuurile töörohke ja suurte muutuste aasta. Regionaalreformi käivitumisega muutus väga palju. Kaks korda suurenes Tartu tolliinspektuuri hallatav territoorium:

Enn Raidla

Tartu ja Jõgeva maakonnale lisandus Viljandi ja Järva maakond koos Paide ja Viljandi linnas asuvate tollipunktidega. Suurenes töömaht ja töötajate arv, täielikult muutus juhtimisstruktuur. Tarvis oli leida oma ala tundvaid inimesi loodavate osakondade ja talituse juhatajate ametikohtadele. Osakonnad ja talitused tuli moodustada olemasoleva töötajaskonna baasil. Samal ajal ei tohtinud kannatada põhitöö — kaubadeklaratsioonide vormistus ja kontroll, maksude kogumine jne. ...Üldjoontes on tolliinspektuuride tööülesanded sarnased. Erinevusi võib esineda sõltuvalt asukohast, on siis tegu mere- või maismaapiiriga või puudub välispiir hoopis. Tartu tolliinspektuuril puuduvad maanteepiiritollipunktid ja füüsiliste isikute kontrolli meie inspektuuris ei toimu. Küll aga toimub kaupade kontroll, mida tehakse põhiliselt tolliterminaalides, hoiukohtades ja tolliladudes. Pisteliselt kontrollitakse kaupa ka meie ainsas piiritollipunktis — Tartu raudtee kaubajaama piiritollipunktis, mida läbivad arvestatavad kaubaveod Eesti ja Venemaa suunas.

Sisemaal asuvad tolliterminaalid ja tollilaod, kuhu saab välisriigist saabunud kaupa paigutada ja sellega nendelt impordimaksude maksmist edasi lükata. Samuti tehakse sisemaa tollipunktides transiidijärgset tollivormistust. Sisemaa tollipunktidega on tegemist inimestel, kes on ostnud või kellele on saadetud välisriigist mootorsõiduk.

...Kuidagi ei saa jätta mainimata meie kroonilist ruumikitsikust. Eriti teravalt kerkis see päevakorda osakondade, talituste ja Tartu tollipunkti töötajate ümberpaigutamisel. Sageli tuli erineva tööprofiiliga inimestel ruumipuudusel kolida ühte tuppa, kus näiteks 15 ruutmeetrile pidi ära mahtuma neli inimest koos oma töölaudade, kappide ja arvutitega.

Niisugustes tingimustes töötamine tekitab stressi ja kruvis üles pingeid. Olukord laheneb 2001. aastal, kui Tartu tolliinspektor kolib uude hoonesse, siis vajuvad minevikku ka kõik tööruumide kitsikusega seotud mured.”

Aastal 2000 oli Tartu tolliinspektuuris 95 töötajat ja aastast tehti 572 897 tollivormistust.

Tollipunktide väljaehitamise piiril

1994. aasta juunis võttis valitsus vastu piiripunktide väljaehitamist puudutava otsuse. Tellija funktsioonid pandi Tolliametile.

Tolliameti koostatud piiripunktide arengukava 1995—1998 nägi ette alljärgneva finants skeemi (mln kroonides):

Riigi investering	1995	1996	1997	1998	PHARE	PHARE prognoos	Plaani- tud maksu- mus	Lõplik maksu- mus
Ikla	10,0	15,0	17,92	-	14,6	4,46	61,98	73,99
Koidula	5,0	-	16,83	8,3	-	20,4	50,53	69,84
Luhamaa	-	3,3	6,0	19,9	-	23,36	52,56	84,84
Valga	-	-	15,88	25,0	-	7,3	48,18	74,3
Narva	-	10,0	24,7	-	14,6	-	49,3	64,39

PHARE raha Ikla ja Narva piiripunktide väljaehitamiseks otsustas Rahandusministeerium eraldada 1994. aasta lõpul.

Olukorrast piiripunktides Eesti taasiseseisvuse neljandal aastal kirjutas ajakirjanik Valve Raudnask:

“Kas me üldse mäletame, kuidas me riigipiiri kinni tahtsime saada? Et kui piir kinni, siis võime siin kasvõi paradiisiaia teha.

Olen igal aastal Narva piiril käinud. Jaa, seda küll, et lausa lageda taeva all meie piiripoisid enam ei ole. Aga praegune putka, ma väga vabandan, võiks olla mitte riigipiiril, vaid farmiväras.

Jaa, Narva ehitatakse uut piiripunkti...Eesti riik peaks suutma panna

püsti niigi korraliku putka, mida suudab iga Tallinna hamburgeri- või nännimüüja.

Meil millegipärast arvatakse, et Eesti head nime tuleb luua Strasbourhis ja Washingtonis, mitte eelkõige Eestis endas...”

Narva

Narva piiril oli probleemiks Narva sild, mille ületamiseks on mõlemas suunas vaid üks sõidurada. Täielikult puudus seadistus veoautode tollikontrolliks. See projekteeritakse piiripunkti teises järgus. Narva piiripunkti II järgu ehitusprojekt valmis 1996. aasta jaanuaris ning siis kuulutati välja rahvusvaheline konkurss piiripunkti väljaehitamiseks. 1996. aastaks planeeriti investeeringuid koos Phare rahaga kokku ligemale 25 miljoni krooni ulatuses. Sinnani oli käiku antud jalakäijate ja sõiduautode piirikontrolli paviljon ning katusealune veoautodele ja autobussidele. Autokaubavedude tollikontrolli osas oli see ajutiseks lahenduseks kuni parkimisplatside ja tollikontrollirajatistega seotud probleemide lahendamiseni ja nende kapitaalse väljaehitamiseni. Väljaehitamise lõpp oli kavandatud aastal 1997.

Sellest suudeti ka kinni pidada. Piiripunkt valmis 1997. aasta detsembris. Piiripunkti maksumus oli 64,39 miljonit krooni. Sellest PHARE raha 15,13 miljonit krooni ja Eesti riigieelarvest 49,3 miljonit krooni.

Piiripunkti läbib ööpäevas keskmiselt 100 veokit, neist 50 % kaubaga, lisaks 800 sõiduautot ning 25 bussi. Narva piiripunkti kaudu liigub ööpäevas keskmiselt 5900 reisijat.

Ikla

Arvesse võttes, et Ikla piiripunkt asub tulevasel VIA-BALTICA magistraalil ja et 1994. aastal oli Tolliametile eraldatud kaks miljonit krooni Ikla piiripunkti arendamiseks, alustati Ikla piiripunkti projekteerimist Euroopa Ühenduse nõuetele vastaval tasemel. Selleks ajaks oli Ikla piiripunkti ehitamiseks kulutatud ligemale 15 miljonit krooni. Tänu

sellele olid seal tunduvalt paranenud nii tolli- ja piirivalveteenistujate töötingimused kui ka transpordi kontroll. Valminud oli Ikla piiripunkti lõplik projektdokumentatsioon. 1995. aasta detsembris kuulutati välja rahvusvaheline konkurss piiripunkti väljaehitamiseks. Anti käiku Ikla piiritolliposti ehituse I ehitusjärjekord: katusealune Eestisse sisenevate sõidukite vormistamise alale, viihall transpordivahendite ja kauba tollikontrolliks, tolliametnike olmehoone. Kommunikatsioonid olid paigaldatud ja territoorium asfalteeritud. Ikla piiritolliposti väljaehitamine oli kavas lõpetada 1996. aastal.

Ikla piiripunkt sai lõplikult valmis 1998. aasta juulis ning läks kokku maksma 73,99 miljonit krooni. Sellest 20,33 miljonit krooni PHARE-lt ja 53,66 miljonit krooni Eesti riigieelarvest.

Ikla piiripunkti läbib ööpäevas keskmiselt 560 veokit, neist 68 % kaubaga. Lisaks 600 sõiduautot ja 44 bussi. Reisijaid liigub Ikla piiripunkti kaudu ööpäevas umbes 3140.

Koidula

Koidula piiripunkti projekt valmis 1996. aasta jaanuaris. Peatselt hakati ka tegema ettevalmistustöid: veeti täitepinnast, rajati puurkaev ja sideliinid. Piiripunkti ehitamine jätkus vastavalt rahaeraldistele. Plaanipäraselt valmistati territooriumi ette Koidula piiritolliposti ehituseks, samuti püüti kiirendada Luhamaa piiritolliposti rajatiste aluse maaeralduse vormistamist.

Projekti koostamiseks ja mõningateks ettevalmistustöödeks eraldati esialgu 3,3 miljonit krooni.

Koidula piiripunkt valmis 1999. aasta juulis ning läks maksma 69,84 miljonit krooni. Sellest moodustas PHARE raha 23,61 miljonit krooni ning riigieelarvest eraldati kokku 46,23 miljonit krooni.

Koidula piiripunkti läbib ööpäevas umbes 70 veokit, neist 65 % kaubaga, lisaks 350 sõiduautot ja 2 kuni 3 bussi. Reisijaid liigub Koidula piiripunkti kaudu ööpäevas keskmiselt 675 inimest.

Luhamaa

Luhamaa piiritolliposti kohta öeldi Tolliameti lühiiseloostuses 1996. aasta juulis, et Luhamaa piiripunkt on kaubaliikluses Kagu-Eesti olulisim piiritollipost Eesti ja Venemaa piiril. Samuti paikneks Luhamaa piiripunkt eeldatavalt tulevasel Euroopa Liidu idapiiril.

1996. aastal eraldati võimalikult ajutise kontrolljoone lähedale rajatava piiripunkti tarbeks 8,3 miljonit krooni. Koostati ehitustööde dokumentatsioon. Maa-ala eraldus oli tarvis kooskõlastada Võru maakonna kõigis vajalikes instantsides ja Riigi Maaametis.

Luhamaa piiripunkt enne...

Luhamaa—Murati teelõiku kasutatakse Riia—Pihkva maanteel Eestit läbiva transiidina ka Venemaa ja Läti vaheliseks kaubaveoks. Vene Föderatsiooni Šumilkino piiripunkti ehitamise ajal oli Luhamaa kaubaliikluseks üle aasta suletud.

Luhamaa piiripunkt valmis 1998. aasta oktoobris ning läks maksma 84,84 miljonit krooni. Sellest PHARE raha 31,19 miljonit krooni ja riigieelarvest 53,65 miljonit krooni.

... ja nüüd

Luhamaa piiripunkti läbib ööpäevas keskmiselt 105 veokit, neist 60 % kaubaga, 475 sõiduautot ja 2 bussi. Reisijaid liigub läbi Luhamaa piiripunkti ööpäevas keskmiselt 950 inimest.

Murati—Veclaicene

Luhamaa—Murati 26 kilomeetri pikkuse teelõigu Läti-poolses otsas oleva Murati piiripunkti väljaehitamine jäeti lätlaste hooleks. Läti Vabariigi ehitatud Veclaicene piiripunkt töötab ühispiiritollipunktina alates 1998.aasta septembrist.

Piiripunkti läbib ööpäevas keskmiselt 45 veokit, neist 85 % kaubaga, lisaks 60 sõiduautot ja 2 kuni 3 bussi. Reisijate hulk läbi Murati—Veclaicene piiripunkti on keskmiselt 235 inimest ööpäevas.

Valga

Olukorda Valga piiritollipostil 1996. aasta suvel kirjeldab Tolliamet oma kirjas Rahandusministeeriumile nii:

“Eesti ja Läti vahelistest rahvusvaheliseks maanteeliikluseks avatud piiripunktidest on käesoleval ajal kõige halvemate töötingimustega piiripunkt (piiritollipost) Valga-1. Asudes Viljandi maantee ja Valga ümbersõidutee nurgal, on piiripunktil praktiliselt kasutada maanteel ainult sõidutee laius. Puudub territoorium parkla jaoks, kuhu paigutada põhjalikku tolliläbivaatust vajavate või kinni peetud sõidukid. Iga enam aegavõttev tegevus toob kaasa sõiduraja sulgemise ja liiklustakistuse teistele piiriületajatele. Toll on mahutanud punkti territooriumile kauba ja sõidukite tollivormistuse teostamiseks kaks soojakut, neistki üks mõnikümmend sentimeetrit Lätimaal. Ruum kauba tolliläbivaatuseks ning füüsilistele isikutele kuuluva kauba hindamiseks käibemaksu määramise eesmärgil puudub.

Eeltoodud probleemide ajutiseks lahendamiseks palume tõstatada vastavates instantsides küsimus umbes kahe hektari suuruse Läti Vabariigi territooriumil asuva maatüki eraldamisest Eesti Vabariigi piiripunkti käsutusse, kuni piiripunkti väljaehitamiseni Eesti Vabariigi territooriumil. See võimaldaks paigaldada kolmanda tollisoojaku kauba tollikontrolli hõlbustamiseks ning luua elementaarsed tingimused kontrollitavate või kinni peetud sõidukite paigutamiseks. Lahenduse leidmise kiireloomuline vajadus tuleneb Ikla piiritolliposti töö intensiivistamisest, mistõttu osa põhjalikku tolliläbivaatust vältida tahtvaid piiriületajaid on hakanud eelistama Valga kaudu liiklemist”.

Septembris saatis Tolliamet välisministeeriumile kirja, milles oli öeldud:

“Tuginedes 30. augustil 1994. aastal sõlmitud Eesti Vabariigi ja Läti Vabariigi valitsuste vahelisele kokkuleppele ühise piirikontrolli organiseerimisest ning 12.juulil 1996.aastal alla kirjutatud Eesti ja Läti vahelisele kokkuleppele piiripunktidest, peame võimalikuks ühise piiripunkti ehitamist Valgas/ Valkas, mis säästaks nii maad kui rahalisi vahendeid.

Kui ka kummagi riigi piiril olevate teenistuste töötamine toimuks eraldi, järjekorras toll - piirivalve - piirivalve - toll, võimaldab ühine rajatis transpordivahendi ühekordset peatamist piiril ning põhjaliku läbivaatuse teostamist ühises hallis, samuti dokumentide üleandmist ühe riigi ametnikelt vahetult teise riigi ametnikele.

Seniste kohapealsete uuringute alusel ei ole punkti rajatiste ehitamine piiriga poolitatult võimalik, vaid ilmselt jääks see ühe riigi territooriumile, ehitus- ja eksploatatsioonikulude katmisega kokkulepitavas korras mõlema riigi poolt.”

Valga maantee piiripunkt valmis 2000. aasta jaanuaris ning maksis 74,3 miljonit krooni. Peamine osa, 66,4 miljonit krooni, tuli Eesti riigilt.

PHARE raha eraldati 7,9 miljonit krooni.

Valga piiripunkti läbib ööpäevas keskmiselt 159 sõidukit, neist 60 % kaubaga, lisaks sõidab riiki sisse ligikaudu 95 sõiduautot ja 5 bussi. Piiripunkti läbib ööpäevas keskmiselt 940 reisijat.

Piiripunkte läbib ööpäevas:

	veokid	neist % laadungiga	sõiduautod	bussid	reisijad
Ikla	560	68	600	44	3140
Narva	100	50	800	25	5900
Koidula	70	65	350	2-3	675
Luhamaa	105	60	475	2	950
Murati	45	85	60	2-3	235
Valga	159	60	94	5	940

Tehniline varustatus

Valga/Valka ühispiiripunkti valmimisega 2000.aasta algul on nüüdseks kõigis piiripunktides heal tasemel töö- ja olmetingimused ning vajalik kontrollimisvarustus. Kõik maantee ja raudtee piiriületuskohad on varustatud statsionaarsete seadmetega radiatsiooni kontrollimiseks.

Ühiskontrolli rakendamine piiril

1994. aasta 30. augustil kirjutati Palangas alla Eesti ja Läti valitsuse vaheline kokkulepe ühise piirikontrolli organiseerimiseks. Selle lepingu põhjal sõlmiti Eesti ja Läti tolli ja piirivalve ametkondade vahelised lepingud piiripunktides ühiskontrolli alustamiseks ja töö korraldamiseks.

1998. aasta juuni lõpus oli Ikla-Ainaži piiripunkt tehniliselt valmis ühise piirikontrolli alustamiseks. Ühiskontrolli tehnoloogia hakkas toimima 5. septembril 1998. aastal. Kahe nädala möödudes 19. septembril 1998. aastal jõustus ühiskontrolli kokkulepe ka Veclaicene-Murati piiripunktis. Valga-Valka piiripunktis rakendus ühiskontroll 2000. aasta veebruaril alguses.

Kuna ühiskontrolli tehnoloogia järgi peatub klient piiril üldjuhul üks kord, võimaldab see kokku hoida kliendi aega. Samuti hoiab ühiskontroll kokku tolli ressursi - tollikontrolli teostatakse enamasti siseneval suunal. Dokumentide liikumine kahe riigi tolli vahel käest-kätte välistab nende äravahetamise või võltsimise võimaluse piiril (kahe tolli vahelisel alal).

Poolte tolli ja piirivalve vahelised kontaktid on märgatavalt paranenud, võrreldes ühiskontrolli eelse ajaga.

Personali liikumisest

Enne piiripunktide kaasaegsel tasemel väljaehitamist, oli personali-probleem tollisüsteemis üsna tõsine. 21. septembril 1994. aastal ajalehes "Äripäev" ilmunud artiklis "Tolliametile teeb muret kaadri voolavus", tõeses Tolliameti peadirektori Rein Talvik, et Tolliametil on probleeme tööjõuga.

Mõned väljavõtted sellest intervjuust:

"Kaadri suur voolavus on Tolliametis tõsine probleem ja selle on põhjustanud madal palk. Praegu on tolliinspektori keskmine palk 1000.- krooni, minu arvates peaks palk olema vähemalt kolm korda suurem.

Praegune kaadri voolavus tähendab seda, et Tolliamet koolitab oma vahenditega erafirmadele ekspordi- impordispetsialiste. Käesoleval aastal on Tolliametisse tööle võetud 297 inimest ja lahkunud on 215 töötajat.

Augusti seisuga oli tööl kokku 985 inimest, mis tähendab, et kõik vajalikud töökohad ei ole täidetud, sest Tolliametis on 1200 töökohta.

Peale palga on väga oluline töökeskkond. Seda oleme proovinud oma vahenditega parandada nii palju kui võimalik. Praeguseni on piiril väga halvad töötingimused, tollitöötajatel ei ole korralikke tööruume. Näiteks

piiril töötatakse soojakutes, milles puudub vesi ja mis on talvel külmad. Ma arvan, et lähitulevikus paranevad ka töötingimused. Narva silla tollipostis on korralike tööruumide ehitamise esimene järk lõppenud, Ikla tolliposti väljaehitamise esimene ehitusjärk peaks valmis saama aasta lõpuks."

Küsimusele, kas praeguseks väljatöötatud seadustik on tolli normaalseks tööks piisav, vastas peadirektor Rein Talvik: *"Praeguseks on jõutud välja töötada esimese astme seadustik, töö käib teise astme seadustiku kallal. Seadustes on veel mõningaid auke, kuid jõudumööda neid täidetakse."*

Aasta	Lahkunud	Tulnud	Voolavus	Töötajaid perioodi lõpus
1994	339	456	19,9%	1031
Sh omal soovil	184			
Karistusega	39			
1995	259	336	13,9%	1108
Sh omal soovil	117			
Karistusega	37			
1996	223	292	13,8%	1177
Sh omal soovil	126			
Karistusega	37			
1997	202	366	12,6%	1341
Sh omal soovil	130			
Karistusega	8			
Mittevastav	20			
1998	159	235	9,1%	1417
Sh omal soovil	102			
Karistusega	9			
Mittevastav	14			
1999	146	110	7,3%	1381
Sh omal soovil	70			
Karistusega	23			
Mittevastav	4			
Koondamise tõttu	11			
Tähtaja möödumise tõttu	18			

2000	141	99	6,9%	1338
Sh omal soovil	75			
Karistusega	8			
Muud põhjused	58			

Ametnike koosseis soo ja vanuse järgi seisuga 1. jaanuaril 2000

	21-30	31-40	41-50	51-60	61-65	Vanemad	Kokku
Kõrgemad ametnikud							
Mehed	5	11	12	18	2	2	50
Naised	6	9	6	8			29
KOKKU	11	20	18	26	2	2	79
Vanemametnikud							
Mehed	154	112	97	68	25	1	457
Naised	104	141	149	87	2		483
KOKKU	258	253	246	155	27	1	940
Nooremametnikud							
Mehed	67	30	26	9	4		136
Naised	72	54	46	19			191
KOKKU	139	84	72	28	4		327
Abiteenistujad							
Mehed	2	5	1	5	1	1	15
Naised	5	2	6	5	3	2	23
KOKKU	7	7	7	10	4	3	38
Kõik ametnikud							
Mehed	226	153	135	95	31	3	643
Naised	182	204	201	114			703
KOKKU	408	357	336	209	33	3	1346

VI. TOLLI INFOTEHNOLOOGIA ARENDAMINE

Üks esimesi tunnetatavaid samme, mis lõi eelduse tolli infotehnoloogia arenguks, oli valitsuse korraldus 7. juunil 1991. aastal, mis kohustas Rahandusministeeriumi eraldama valitsuse reservfondist Tolliametile 885 000 rubla automatiseeritud info- ja kontrollsüsteemi arvutustehnika soetamiseks.

Suurem osa sellest summast kulus Tolliameti ja Kaubamaja "Invest" vahel sõlmitud lepingu järgselt teaduslik-tehnilise toodangu hanke kuludeks. Leping nägi ette kaksteist automatiseeritud töökohta arvuti PC/AT 286 baasil.

INFOTOLL

Eesti tolli arvutistamine algas praktiliselt 1992. aastal, mil hakati juurutama rakendustarkvara nimetusega INFOTOLL, mis valmis Tolliameti ja Küberneetika Instituudi infosüsteemide osakonna koostöö tulemusel. INFOTOLL oli mõeldud Eesti impordi ning ekspordi registreerimiseks, deklaratsioonidelt andmete koondamiseks ühtsesse koondandmebaasi ja kehtestatud aruannete genereerimiseks. Rakendustarkvara INFOTOLL kasutati impordi ning ekspordi registreerimiseks, samuti deklaratsioonide andmete koondamiseks ühtsesse andmebaasi.

INFOTOLL jagunes alamsüsteemideks INFOTOLL-K ning PIIRITOLL. Viimasel oli omakorda alamsüsteem ÜKSIKISIK.

INFOTOLL-K põhifunktsioonid olid:

- ❖ kaubadeklaratsioonidelt sisestatud info automatiseeritud kontroll
- ❖ kaupade impordi ja ekspordi kohta käivate andmete kogumine ja säilitamine
- ❖ tollistatistiliste aruannete esitamine
- ❖ tollimaksustamisega seotud andmete kogumine ja säilitamine ning vastavate aruannete genereerimine, arvete ja maksukorralduste automatiseeritud genereerimine, maksude tasumise jälgimine

- ❖ tolliladustamisega seotud andmete kogumine, töötlemine ja vastavate aruannete genereerimine
- ❖ süsteemi andmebaasist vajalike väljavõtete genereerimine ja edastamine teistele ametkondadele (Statistikaamet, Maksuamet).

PIIRITOLL võimaldas tollipiiri ületamiste registreerimist ekspordi ja impordi kaubadeklaratsioonide ja osaliselt täidetud kaubadeklaratsiooni alusel, samuti üksikisikute tollipiiri ületuste registreerimist, riiki läbiva transiidi ja tollieeskirjade rikkumiste registreerimist. Ka andis PIIRITOLL võimaluse kasutada andmebaase, mis enamuses olid samad, mis INFOTOLL-K omad.

Andmebaasi ÜKSIKISIK sisestati andmed reisija deklaratsioonilt.

Peaaegu kõikidesse piiritollipostidesse paigaldati 1994. aastal arvutid. Esimesel poolaastal käivitati ekspordikaupade piiriületamise elektrooniline registreerimine. Transiit- ja importkaupu hakati piiril elektrooniliselt registreerima novembris.

Arvutivõrk saadi valmis Tolliameti peamajas, Tallinna tolliinspektuuris, Tallinna tolliinspektuuri linnasadama piiritollipunktis ning Ikla ja Narva piiritollipostides. Arvutiside loodi Tolliameti keskaparaadi ja Ikla ning Narva piiritollipostidega, Linnasadama piiritollipunktiga, Valga ja samuti Tartu tolliinspektuuriga.

1994. aastal võttis Tolliamet koos Piirivalveameti ja Küberneetika Instituudiga vastu otsuse hakata välja ehitama piirivalve ja tolli ühist andmesidevõrku. Väljaehitatud võrgu haldamiseks ja edasiarendamiseks asutati ühine haldusorganisatsioon ASO.

29. detsembriks, ASO loomise hetkeks, oli üritusega ühinenud ka Politseiamet.

Infosüsteem ASYCUDA

Juba 1995. aastal tuli teha põhimõtteline valik ja otsus: kas jätkata ja arendada edasi kasutuselolevat süsteemi INFOTOLL, alustades uue versiooni projekteerimist või hoopis võtta kasutusele Eesti tollile pakutud

deklaratsioonide töötlemise süsteem ASYCUDA (Automated System For Customs Data and Management), mille oli välja töötanud ÜRO alamorganisatsioon UNCTAD (United Nations Conference on Trade and Development).

Küsimuse lahendamiseks pöördus Tolliamet detsembris Rahandusministeeriumi poole:

“Käesolevaks ajaks on selgunud, et süsteem INFOTOLL vajab üleviimist võimsamale tarkvara platvormile, kuna kasutatavad tarkvaravahendid ei suuda suurenenud andmetehulga ja kommunikatsioonide poolt esitatud nõuetega rahuldavalt toime tulla.

Probleemi lahendamiseks oleme uurinud mitmeid võimalusi, sealhulgas ka uue tarkvara väljatöötamise alustamist ja arvame, et kõige otstarbekam on osta võimaluse korral valmis tarkvara pakett. Maailmas pakutavatest oleks meie tingimustele kõige sobivam UNCTAD'i poolt levitatav tollideklaratsioonide töötlemise süsteem ASYCUDA.

Meie andmetel on ASYCUDA kasutuselevõtmise otsustanud ka Leedu ja Läti tolliadministratsioonid ning nende ühiste läbirääkimiste algus UNCTAD-iga on kavandatud 5. veebruaril 1996. aastal.

ASYCUDA kasutuselevõtmine ka Eestis lihtsustaks läbi Balti riikide liikuvate kaubavoogude jälgimist (ühtne tollitransiidi protseduur) ja elektroonilise infovahetuse rakendamist riikide vahel võitluses tollipettustega.”

Kooskõlastatult Rahandusministeeriumiga, otsustas Tolliamet infosüsteemi ASYCUDA rakendada.

ASYCUDA näol on tegemist tööriistaga, mis olles kasutusel rohkem kui pooltes Maailma Tolliorganisatsiooni liikmesriikides (so enam kui kaheksakümnes riigis), häälestatakse igas konkreetsetes riigis eraldi, arvestades kohalikke vajadusi ja seadusandlust.

Kokkuvõtlikult võiks öelda, et üleminek teisele tolli info- ja kontrollisüsteemile oli vältimatu, kuna seni kasutusel olnud süsteem ei vastanud Euroopa Liidu seadusandluse nõuetele.

INFOTOLL oli ennast ammendanud ka tehniliselt. Selle andmebaasi süsteem oli piiratud ja ei tulnud enam korralikult toime järjest kasvava andmemahuga. Vana süsteemiga töötades oli täielik andmebaas kättesaadav üksnes keskusest ja andmevahetus teiste organisatsioonidega oli puudulik. Puudus võimalus operatiivse järelevalve teostamiseks. Probleeme võis tekkida ka seoses aastatuhande vahetusega. Kui ASYCUDA juurutamine oli põhimõtteliselt otsustatud, siis varasemaid plaane Infotolli põhjalikult täiendada ellu ei viidud.

Tolliameti peadirektor Rein Talvik kirjutas alla käskkirjale käivitada 2. veebruaril 1998. aastal tollitöö automatiseerimise süsteemi projekt "ASYCUDA".

Sellega sai ametliku alguse väga tõsine, tömahukas ja vastutusrikas töö, mille teostamiseks kulus ligi kaks aastat (1998–1999) ja mille ettevalmistusi oli tehtud mitu aastat enne ametlikku käivitamist. ASYCUDA tarkvara saadi tasuta. Kulutusi nõudis aga selle tarkvara kohandamine -tõlkimine eesti keelde, vastavusse viimine seadusandlusega, installeerimiseks ettevalmistamine ja installeerimine, pilootrakenduse läbiviimine ja koolitus.

Infotehnoloogia osakonna juhataja **Lauri Laksberg**:
"1999. aasta oli infotehnoloogia osas murranguline. 30. oktoobri öösel mindi mitmeaastase projekti tulemusena üle uuele deklaratsioonide töötlemise süsteemile ASYCUDA. See tähendas tegelikult üleminekut reaajas toimivale süsteemile, kus kõik operatsioonid tehakse oma töökoha arvutist otse serverile.

Lauri Laksberg

Tehniliselt oli see üleminek täiesti uuele platvormile nii riist- kui ka tarkvaraliselt.

...Kasutaja seisukohast on uue süsteemiga kaasnenud mitmed muutused. On paranenud andmevahetus, mis toimub nüüd automaatselt ja sisemaal

vormistatud deklaratsioonidest jõuab info ka piirile. On lisandunud selektiivsus, mis võimaldab teha valikulist kontrolli süsteemsemalt. Perspektiivis võimaldab ASYCUDA kõigi tollile deklareerimiseks esitatavate andmete saatmist üle laivõrgu ja digitaalse allkirja seaduse jõustumisel saab seda laialdaselt kasutama hakata. See peaks oluliselt vähendama käsitsi tehtavate tööde mahtu ja kaob praktiline vajadus esitada tollile paberdokumente.”

Reaalajas töötav süsteem seadis uued nõudmised ka arvutisidele laivõrgus. Ettevalmistuste käigus vaadati üle kõik Tolliameti arvutitöökohad ja kõigil tollivormistusega tegelevatel töökohtadel loodi võimalus tööks laivõrgus, kas püsiühenduste loomise või modemsidega. Eraldi vaadati aasta jooksul enne süsteemi käiku andmist üle kõik kriitilised punktid ning võimalusel dubleeriti ühendused. See toimus näiteks Tallinna Sadamas, Iklas ja Narvas.

Hoolt kanti ka süsteemi turvalisuse eest. Kõik Tolliameti serverid ja töökohad kaitsti krüpteerivate tulemüüridega või siis toimub ühendus üle turvalise krüpteeritud SSA kanali. Aastal 2000 paigaldati veel üksikud krüptomüürid, asendamaks SSA kanalit. Sellega on sisuliselt tagatud kogu Tolliameti andmevahetuse turvalisus avalikus Internetis.

ASYCUDA rakendamine ei möödunud valutult – esimesel nädalal esines töös suuri häireid, mis kõrvaldati arvutispetsialistide ööpäevaringse töö tulemusel. Eriti keeruline oli olukord Tallinna inspektuuris (mahult suurimas), kus esimesel päeval vormistati vaid ligi veerand tavalisest deklaratsioonide vormistuse mahust.

Nädala jooksul esinenud tõrked ja nende tõttu tekkinud järjekorrad ärritasid kaubavedajaid. Pea iga päev ilmusid päevalehtedes “rindeteated” olukorrast tollis ning kriitilised artiklid ASYCUDA-st.

1. novembri “Äripäeva” juhtkiri:

Pühapäeval kehtima hakanud tolliseaduse muudatus ühes samal päeval tollis kasutusele võetud uue tollimisprogrammiga ASYCUDA on tekitanud Eestis totaalse segaduse: takistatud pole üksnes Eesti toodete eksport, vaid tõsiselt on häiritud kogu kaubavahetus välisriikidega.

Samas “Äripäevas” küsiti ka ettevõtjailt, kuidas muuta toll efektiivselt ja kiiresti toimivaks. Mõned mõtted:

Meelis Arumeel (AS Schenker-BTL tegevdirektor): *“Mida peaks tegema, teavad kõige paremini härrasmehed, kes seda teevad. Kaugelt on küll hea õpetada, aga minu üks nõuanne on mitte segada tolliülemusi.”*

Enn Veskimägi (AS Standard juhatuse esimees): *“Meie eksport on seni sujunud hästi ja ei ole olnud kunagi mingeid probleeme tolliga. Vähemalt minuni ei ole küll mingeid signaale jõudnud.”*

Sirje Potisepp (AS Remedia kommertsdirektor): *“Kuna uue arvutisüsteemi rakendamisest teavitati paar päeva ette, siis Remedia on proovinud vältida neil päevil tolliga toimetamist. Kui oleks meil nüüd olnud eksport, oluks katastroof.”*

4. novembri “Eesti Päevaleht”:

...Andmebaaside ühildusprobleemide tõttu ei saanud ka tolliteenuseid pakkuvad firmad sisestada kaubadeklaratsioone arvutivõrku. “Piltlikult öeldes ei saanud ühtegi kaupa liigutada, sest niikaua kui tollideklaratsioon ei ole kinnitatud, ei tohi me kaupa eksportida ega importida,” ütles tolliladustamisega tegeleva ESTMA Terminaali AS juhataja Tarmo Klaar.

Samas artiklis kinnitab Rein Velling:

Ega need hilinenud vormistused tegemata jää, loodame need hiljemalt nädala lõpuks kõik järele teha. Loodame ettevõtjate mõistvale suhtumisele, et nad ei hakka Eesti riigi vastu kahjunõudeid esitama, sest uue süsteemi tööruutiini kättesaamisel peaksid vormistused kiiremaks muutuma.

5. novembril võib ajalehest "Postimees" lugeda:

Tolliameti kinnitusel said uuele deklaratsioonide töötlemise süsteemile üleminekuga tekkinud ja mitmel päeval palju sekeldusi tekitanud tehnilised vead eileks enam-vähem likvideeritud ja järgmisel nädalal peaks tolli töö taastuma endisel tasemel.... Rahandusministeeriumi nõuniku Daniel Vaariku sõnul on enne uue programmi ASYCUDA kasutuselevõttu teavitatud kõiki suurimaid tolliga kokkupuutuvaid ettevõtteid ja korraldatud infopäevi. "Mingisugust tollis esinenud probleemidega seotud kahju valitsus kinni maksuma ei hakka, küll aga vaatab rahandusministeerium firmade protestid läbi juhul, kui leiab kinnitust, et ettevõtjani pole teated muudatustest tõepoolest jõudnud," märkis Vaarik."

ASYCUDA kasutuselevõtuga tekkinud suurem segadus lõppes umbkaudu nädal ja harvemad häired ligi kuu aega pärast süsteemi rakendumist ning töö tollis sai tagasi tavapärase rütmi.

Elektroonne tollitariifistik

Uue elektroonse tollitariifistiku väljatöötamine käivitus täie hooga 2000. aastal. See kujutab endast ühtset andmebaasi, mis sisaldab Eesti kaupade nomenklatuuri koode ja nimetusi, maksumäärasid, infot sisse- ja väljaveol vajalike erilubade, litsentside, kvootide ja muu taolise kohta. Andmebaas hakkab koondama informatsiooni, mis sisaldub eri ametkondade õigusaktides.

Eesti vajadustele vastav tollitariifistik saab olema võimalikult sarnane Euroopa Liidu tollitariifistikuga ja sellega ühildatav. Valitsuse koostatud ajakava kohaselt peaks tollitariifistiku loomise projekt lõppema 2002. aasta lõpus elektroonilise tariifistiku kasutusele võtmisega.

Kuigi tollitariifistiku loomise põhiraskus langeb Tolliametile ja Rahandusministeeriumile, on töösse kaasatud ka teised ministeeriumid. Kõrvale ei jää ka kaubavedajad, keda see otseselt puudutab. Nende esindajad Kaubandus-Tööstuskoja juures hakkavad kuuluma kvaliteedi hindamise

gruppi, kelle ülesanne on leida Eesti elektroonilisele tollitariifistikule kliendisõbralikum väljund.

Projekti rahastamise põhirõhk on välisabil, milleks valitsus taotles Euroopa Komisjonilt Phare 2000 siseriiklikust programmist ligi 33 miljonit krooni ehk 2,1 miljonit eurot.

Uue tollitariifistiku loomise strateegia sisaldab lisaks seadusloomele ka teavitamise ning koolituse ja töökorralduse aspekte. Eesmärgiks on võrrelda Eesti tollieeskirju ja kaubanduspoliitilisi meetmeid Euroopa Liidu vastavate õigusaktidega, leitud vastuolud lahendada ja reguleerimata valdkondades viia sisse muudatused Eesti õigusaktidesse. Ka peab Eesti tollitariifistik olema vastavuses kõikide asjassepuutuvate rahvusvaheliste kokkulepetega, millega Eesti Vabariik on ühinenud.

VII. VÄLISSUHTED

Taasiseseisvunud Eesti on lähtunud avatud majanduse mudelist ning põhimõttest, et väliskaubandus on majanduse pikaajalist stabiilset kasvu silmas pidades olulise tähtsusega valdkond. Seega on Eesti väliskaubanduspoliitika rajatud liberaalsuse põhimõttele. Välismajandussuhete liberaalsus avaldub kaubavahetuse ja kapitali liikumise piirangute puudumises. Imporditollid on rakendatud ainult põllumajandustoodetele (enamsoodustusrežiimi tollimaks hakkas kehtima 2001. aasta algusest). Eesti väliskaubanduspoliitika üheks põhimõtteks on võimalikult vähene vahelesegamine ettevõtjate väliskaubandustegevusse.

1999. aasta novembris sai Eesti Maailma Kaubandusorganisatsiooni (WTO) täieõiguslikuks liikmeks. Eesti eksportööridele tagab WTO liikmelisus võrdse kohtlemise kõigi liikmesmaade turul.

Eesti liberaalse väliskaubanduspoliitika elujõulisust tõendasid 11. mail 1992. aastal Eesti ja Euroopa Majandusühenduse vahel sõlmitud "Kaubavahetuse ning äri- ja majanduskoostöö leping" ning 18. juulil 1994. aastal Eesti ja Euroopa Ühenduse, Euroopa Aatomienergiaühenduse ning Euroopa Sõe- ja Terasühenduse vahel sõlmitud "Vabakaubandust ja kaubandust puudutavaid küsimusi käsitlev leping". Liberaalsete kaubandussuhete arendamine Lääne-Euroopa riikidega tipnes 12. juunil 1995. aastal sõlmitud Eesti ja Euroopa Ühenduste ning nende liikmesriikide vahelise assotsieerumislepinguga (Euroopa leping), mis jõustudes asendas kaks eelmist lepingut. See leping lõi reaalse eelduse Eesti tähtsaima välispoliitilise eesmärgi – saada Euroopa Liidu liikmesriigiks – saavutamiseks.

Lisaks eelöeldule on Eesti sõlminud vabakaubanduslepingud 11 riigiga, topeltnaksustamise vältimise kokkulepped 21 riigiga ning muid majandust ja kaubandust soodustavaid leppeid 51 riigiga.

Alates Eesti saamisest WCO liikmeks 1992. aastal on Tolliameti spetsialistid aktiivselt osalenud WCO tehniliste komiteede ja töögruppide tegevuses.

Maaailma Tolliorganisatsiooni töös osalemine annab Eesti tollile võimaluse olla pidevalt kursis arengutega, mis toimuvad rahvusvahelises tollikeskkonnas. Saadud teavet ja organisatsiooni poolt väljatöötatud rahvusvahelisi "instrumente" (konventsioonid, soovitusel, käsiraamatud, andmebaasid, erinevate tollitöö suundade ja valdkondade tarbeks koostatud koolitusmoodulid) kasutatakse Eesti tolli praktilises tegevuses.

Koostöö teiste riikide tollidega toimub valitsustevaheliste tollialase koostöö ja vastastikuse abi lepingute alusel. Eestil on sellised lepingud sõlmitud Soome, Rootsi, Taani, Norra, Hollandi, Läti, Leedu, Slovakkia, Türgi ja Ukrainaga. Assotsiatsioonilepingu 5. protokollil alusel toimub taoline koostöö Euroopa Liiduga ning kõigi tema liikmesriikidega, kellega puudub kahepoolne leping.

1994. aastal asus Eestisse Rootsi ja ühtlasi Põhjamaade tolliatašee, kelle vahendusel loodi kiire infovahetus enamiku Euroopa riikidega. Praktikasse on juurdunud andmete vahetamine kaupade deklareerimise õigsuse kontrolliks. On korraldatud ühisoperatsioone lõbusõidulaste liikumise jälgimiseks Läänemerele. Koostööd tehakse salaalkoholi ja uimastite veo tõkestamiseks.

1996. aasta Euroopa tolliametite peadirektorite kohtumine Hollandis

**Balti mere tollikonverents 1997.
Vasakult: Rein Talvik, Normunds Niedols (Läti) ja Alvydas Budrys (Leedu)**

Eesti toll on saanud Rootsi tollilt märkimisväärsed abi töötajate koolituse ja ekspertide näol. Rootslastelt sai Eesti toll algaastail ka materiaalsed abi (seadmed, transpordivahendid, varustus).

Tulevikusuunad

Tolliameti eurointegratsioonialane tegevus on rajatud 1997. aasta juulis Reykjavikis Euroopa Liidu liikmesriikide ja kandidaatriikide tolli-administratsioonide poolt vastu võetud tolli ühinemismeelsele strateegiale. See kinnitati Euroopa Komisjoni dokumendis XXI-831-97. Neis dokumentides sisalduvaid põhimõtteid arvestades kinnitati Eesti Tolliameti strateegia põhisuund aastani 2002.

Selle tähtsamad valdkonnad on:

- ❖ inimressurss
- ❖ infrastruktuur
- ❖ tollitehnoloogia
- ❖ seadusandlus
- ❖ rahvusvaheline koostöö

Strateegia elluviimise eesmärk on Eesti tolli arendamine sellisele tasemele, mis võimaldab täita Euroopa Liiduga ühineda soovijaile esitatud tingimusi ja nõudeid.

Selleks peavad Eesti tollil olema ühemõtteliselt ja selgelt defineeritud kohustused ning nende täitmist tagavad volitused, nii nagu need on Euroopa Liidu liikmesriikide tolliadministratsioonidel.

Tolliorganisatsioonil peab olema kindel struktuur ja progressiivsel meetodikal baseeruv juhtimine ning motiveeritud, kõrge eetikaga ja hästi koolitatud personal. Samuti on nõutav Euroopa Liidu seadusandlusega harmoneeritud seadustik ja efektiivne koostöö Euroopa Liidu liikmesriikide, samuti ka naabermaade tolliteenistustega ning teiste ametkondadega, mis on tollitegevusega seotud.

Phare abiprogrammid ja muu välisabi

Taasiseseisvunud Eesti riiklikud struktuurid ei saanud oma algusaastail läbi välisabita.

Tolliameti kujunemisele kaasaegseks tolliorganisatsiooniks ning tolliametnike teadmiste ja oskuste pidevale täiendamisele andis olulist tuge välisabi programmide raames osutatud finants- ja tehniline abi, mida hakati saama juba 1992. aastal. Põhiline toetus on tulnud Phare programmide kaudu. Tõhus on olnud ka abi, mida saadi Eesti ja Euroopa riikide vahel sõlmitud kahepoolsete lepingute raames.

Phare programm on Euroopa Liidu instrument Kesk- ja Ida-Euroopa kandidaatriikide abistamiseks. Phare programm algas 1989. aastal humanitaarabi programmina, mille raames varustati abistatavaid esmatarbekaupadega (toiduained, ravimid, mitmesugused seadmed). 1991. aastal orienteeriti programm ümber tehnilise abi andmiseks partnerriikidele. Eesti Vabariik sai Phare programmi partneriks 1991. aastal.

Phare alustas Eesti tolli abistamist rahvuslike ja mitmemaa sektorprogrammide raames 1992. aastal ning piirdus alguses peamiselt kontrolliseadmete, transpordi- ja sidevahendite ning arvutitehnika tarnetega. Järgneva kahe aasta jooksul eraldati Eesti tollile selle tarbeks kokku 850 000 eküüd.

17.-18. veebruaril 1992. aastal tulid Eestisse EFTA, Euroopa Majandusühenduse ja Eurotollid esindajad. Visiidi eesmärk oli selgitada välja PHARE abi vajadus, selle valdkonnad ja maht. Kahel töögrupil oli Eestis hulgaliselt töökohtumisi. Meeskonna nõuanne Eesti tollile oli kõigepealt tellida detailsem teostatavusuuring. Komisjoni poolt korraldati hankekonkurss uuringu läbiviijate leidmiseks. Selle võitis konsortsium, mille koosseisus olid Prantsuse toll, Taani toll ning firmad Bull ja Sligos. Teostatavusuuringu nimeks sai BSA. Uuring kestis kaks aastat, uuringu tulemusele toetudes taotles tolliamet PHARE raha arvutistamise tarbeks. See sai aluseks infosüsteemi ASYCUDA rahastamisele.

1995. aastast muutus Phare abi tõhusamaks: rahvusliku programmi raames toetati Tolliameti institutsionaalset arengut ja tarkvara uuendust ning alustati ettevalmistusi tollideklaratsioonide automatiseeritud süsteemi (ASYCUDA) juurutamiseks. See rakendati tööle 31. oktoobril 1999. aastal korraga kõigis Eesti tolliasutustes.

Institutsionaalset arengut ja ASYCUDA juurutamist toetati Phare rahvuslikust programmist kokku 2,6 miljoni eküü ulatuses.

Ajavahemikus 1992-2000 kasutas Tolliamet erinevate mitmepaari programmide kaudu saadud Phare abi peamiselt koostööprojektidesse kaasatud tolliorganisatsioonide omavahelise koostöö tõhustamiseks, tolliprotseduuride parendamiseks, piiriületuste kiirendamiseks, transiidi soodustamiseks ja kaubavahetuse hõlbustamiseks ning koolituseks ja ekspertabiks.

Ajavahemikus 1997-2000 ehitati Phare kaasfinantseerimisel (kokku 5,8 miljonit eküüd) välja kaasaegsed maantee piiripunktid Luhamaal, Koidulas, Iklas ja Narvas.

Edasine Phare abi on suunatud eelkõige Tolliameti infosüsteemidele ning nende ühitamisele Euroopa Liidus kasutusel olevate analoogsete süsteemidega.

Alates 2001. aastast on Tolliametis Phare kaasfinantseerimisel (kavandatud Phare panus on 2,1 miljonit eurot) käivitatud Eesti koondtariifistiku loomise projekt, mille tulemusel kavatakse luua Euroopa Liidu TARIC süsteemiga haakuv Eesti arvutiseeritud koondtariifistiku süsteem.

Eesti kui Euroopa Liidu assotsieerunud liikme jaoks on alates 1996. aastast olnud avatud ka Euroopa Liidu liikmesriikidele mõeldud Matthaeuse koolitusprogramm. Selle raames on Eesti tolliametnikud

saanud osaleda väliskoolitustel ja seminaridel. Programmi raames on teoks saanud ka mitmed ametnike vahetused. Alates 2000. aastast toimib Matthaeuse programm Toll 2002 programmi nime all.

Riikidevaheliste kahepoolsete koostöölepingute alusel on Tolliametile seni märkimisväärselt tagastamatut abi osutanud Rootsi, Soome ja Taani.

Soome ja Taani abi puhul on põhiliselt tegemist tolliametnike väliskoolitusega ning välislektorite osalusel Eestis korraldatud koolituste ja konsultatsioonidega, aga ka ametnike vahetustega.

Alates 2001. aastast käivituvad Tolliametis analoogsete põhimõtete alusel ka Belgia ja Hollandi abiprogrammid.

Välisabist rääkides ei saa mainimata jätta Ameerika Ühendriike, kes oma saatkonna vahendusel on Eesti tollile tarninud hinnalist kontrollitehnikat: röntgenibuss, kiirgusmonitorid radiatsiooni mõõtmiseks, endoskoobid ja palju muud eriotstarbelist varustust. Tagastamatu abi raames on kontrollitehnikat saadud ka ÜRO arenguprogrammi vahendusel.

Kokkuvõttes on välisabiprogrammide raames viimase kümne aasta jooksul Eesti tollile osutatud tehniline abi ja rahaline toetus olnud tõhusaks panuseks Euroopa Liidu tollistruktuuridega integreerumise protsessis.

PHARE rahvuslike programmide raames eraldati Eesti Tolliametile: 1992. aastal 350 000 eküüd, mille eest saadi: 2 röntgeniaparaati, 3 autode teljekaalu, 15 personaalarvutit, 8 sõiduauto, 58 käsiraadiojaama, 2 baasraadiojaama, 11 paljundusaparaati, 1 dokumendianalüsaator, 3 ööbinoklit, 1 videokomplekt, 10 tollikontrollivahendit;

1993. aastal 500 000 eküüd, mille eest saadi: 23 sõiduautot, 45 personaalarvutit, 12 serverit, 13 printerit, 32 raadioside vahendit, 1 röntgeniapaarat;

1995. aastal 1,2 miljonit eküüd, mis jagunes:

- ❖ institutsionaalne areng 0,45 miljonit eküüd
- ❖ tarkvara arendus 0,35 miljonit eküüd
- ❖ ASYCUDA juurutamise põhikomponent 0,4 miljonit eküüd.

1997. aastal Pharelt Eestile suunatud abiprogrammi (1,4 miljonit eküüd) eesmärk oli tollivormistuse kiirendamine, statistika genereerimise protsessi täiustamine ja tolliprotseduuride lihtsustamine kauba-vahetusega tegelejate jaoks.

See programm jagunes allprojektideks:

- ❖ tolliprotseduuride arvutiseerimine (ASYCUDA) ja koolitus
- ❖ regionaalne areng ning ASYCUDA projekti tehniline varustus
- ❖ riist- ja tarkvara hanked
- ❖ tarkvara jaotuse projekt
- ❖ riist- ja tarkvara pilootrakenduste jaoks ning tolli uurimisstruktuuri arendamiseks.

Mitmemaa programmid

1991.–1992. aasta Tolliprogramm koolituse ja tehnilise abi ning tolli arvutiseerimise teostatavuse uuringu jaoks 400 000 eküüd.

1993. aasta Transpordiprogramm Narva piiripunkti ja Kirde tolliinspektuuri haldushoone rekonstrueerimine – 1,0 miljonit eküüd ning mitmesuguste seadmete tarne – 0,3 miljonit eküüd.

1993. aasta Tollikoostöö programm (kestusega 3 aastat), mis nägi ette:

- ❖ toetada EL tollialase seadusandluse ja tolliprotseduuride tutvustamist ja rakendamist
- ❖ levendada peamisi piiriületuste ja transiidiga seotud probleeme

- ❖ muuta efektiivsemaks tollipettuste vastane võitlus
- ❖ parendada programmi kaasatud tolliorganisatsioonide koostööd

Programmi üldsumma oli 1 miljon eküüd.

1994. aasta Transpordiprogramm – 1,4 miljonit eküüd, sellest 1,0 miljon IKLA piiripunkti rekonstrueerimisele, ülejäänud 0,4 miljonit eküüd oli mõeldud infotehnoloogia seadmete hankimiseks.

1994. aasta Narkoprogramm 60 000 eküüd. Osteti 3 sülearvutit, 3 portatiivset printerit, 5 personaalarvutit, 4 laserprinterit ning 2 telefaksi.

1995. aasta Transiidi soodustamise ja tolli moderniseerimise programm – 1,3 miljonit eküüd piiripunktide rekonstrueerimiseks.

1996. aasta Transiidisoodustuse programm – 1,5 miljonit eküüd Luhamaa piiripunkti rekonstrueerimisele.

1996/1997 MCP-2 (projekt kestis ka 1999. aastal) Projekti eesmärk oli tolliseadustiku ühtlustamine, erinevate rakendusmääruste väljatöötamine, koolitusmoodulite koostamine ning parimaid tulemusi andnud praktilise töö kogemuste ülevõtmine.

1997. aasta Transiidi soodustamise ja tolli moderniseerimise programm. Selle raames toimus Koidula piiripunkti rekonstrueerimine (1,5 miljonit eküüd) ning tolli standardiseeritud teabesüsteemide loomine 1998–2000.

1999/2002 MCP-3. Suunatud kaheteistkümne partnerriigi tolliadministratsioonidele. Selle eesmärk on toetada integreerumisprotsesse Euroopas ning EL-ga liitumise strateegia elluviimist. Samuti kuulub siia transiidiprotseduuride ja SAD dokumendi rakendamine. Tööprogrammile planeeritud summa (kuuele riigile) oli 1,2 miljonit eurot. Euroopa Liiduga ühinemiseks ettevalmistumise perioodil omandas Eesti tolli rahvusvaheline koostöö erilise tähtsuse. Sealhulgas suhtlemine teiste riikide tolliadministratsioonidega, aga samuti ka äriühingutega ning kontaktid Maailma Tolliorganisatsiooniga. Tuli välja selgitada välisabi vajalikkus ja reaalne võimalus Eesti tolli arengustrateegia ning euro-integratsiooni toetamiseks. Samuti tuli koordineerida tollile osutatavat välisabi ja tagada selle tulemuslik kasutamine.

VIII. TOLLIAMETNIKE KOOLITAMISEST

Kvalifitseeritud tööjõu puudus kummitas Eesti taasiseseisvumise algusaastatel pea kõigis riigiametites, erand polnud ka toll. Tööle tuli praktiliselt võtta “inimesi tänavalt” ja asuda neid koolitama.

Koolituse roll ja eesmärk Eesti tollis on anda ametnikele teadmisi ja oskusi, mis on vajalikud tulemuslikuks töötamiseks organisatsioonis nii, et selle funktsioonide võimalikult laitmatu ja eetiline täitmine oleks tagatud nii täna kui ka tulevikus.

Tollialane koolitus Tolliametis sai alguse 1992. aasta aprillis, mil moodustati otse juhtkonnale alluv koolitussektor.

Tollitöötajate väljaõpe oli üles ehitatud järgmiselt:

1. Esmased kursused (20 tunni ulatuses) tollitööle soovijatele või neile, kes olid töötanud tollis mõne kuu. Lektorid olid Tolliameti töötajad
2. Seminarid ja nõupidamised tolliinspektuuride töötajatele. Põhiteemaks uute normatiivaktide tõlgendamine ja rakendamine. Läbiviijad Tolliameti vastavad osakonnad
3. Seminarid ja õppused spetsiifilistel teemadel (kaupade kirjeldamise ja kodeerimise harmoniseeritud süsteem, kaupade päritolu, jne). Lektorid Euroopa Ühenduse või EFTA maade koolitajad EÜ poolt Eesti tollile suunatud koolitusprogrammi raames
4. EÜ ja EFTA liikmesriikide ekspertide külaskäigud Eestisse eesmärgiga anda nõu konkreetsete probleemide võimalike lahenduste osas
5. Üksikute Eesti tollitöötajate koolitus välismaal:
 - ❖ kursused kindlal teemal (enamuses Soome Tollikoolis)
 - ❖ tutvumine tolliteenistuse konkreetsete suundadega (Rootsi, Šveits, Iirimaa, Portugal jne).

Kokku sai 1992. aastal erinevatel tasanditel tollialast koolitust üle 300 töötaja.

1993. aasta oktoobris loodi koolitusosakond, mille esmaülesanne oli tollitöötajate väljaõppesüsteemi loomine. Osakonna koosseisus moodustati analüüsisektor, mille ülesandeks sai koolitusvajaduste väljaselgitamine, teemade ja erialaste teadmistega õpetajate leidmine, õppeprogrammide koostamine, koolitamist vajavate töötajate valik, tulemuste analüüs ja kursuste hindamine.

1994. aasta algul moodustati lisaks Tolliametis olevale koolitusosakonnale koolitusosakond ka Tallinna tolliinspektuuris. Põhiülesandeks püstitati põhiteadmiste andmine algajatele tolliinspektoritele. Tolliametis koostati programm, komplekteeriti õpetajatega ja käivitati kahenädalane tolliinspektorite baaskursus. Kavas oli korraldada kaksteist kursust aastas, millest võtaksid osa tolliinspektorid kõikidest tolliinspektuuridest, kelle staaž on pool aastat kuni aasta. Aasta jooksul viidi läbi 159 koolitust (kursused, loengud, õppepäevad, praktika, õppevisiidid), kokku osales 1573 ametnikku. Tolliamet korraldas 65% koolitusüritustest, ülejäänud 35% saadi välisabina.

1995. aasta jooksul korraldati 140 koolitusüritust (kursused, loengud, seminarid, praktika, õppevisiidid) ning tehnilist abi kokku 1563 tolliametnikule. Lisaks osalesid 357 tolliametnikku erinevatel täiendõppe üritustel. Koolituspäevade üldarvust oli Tolliameti poolt läbi viidud ja korraldatud 78%, välisabi raames saadud 22%.

1996. aasta jooksul korraldati ja viidi läbi 153 koolitusüritust, osalejate arvuga kokku 692. Lisaks sellele osales 363 tolliametnikku erineval seitsmeteistkümnel täiendõppe üritusel.

1997. aasta alguses, seoses Tolliameti struktuuri uue reorganiseerimisega, nimetati koolitusosakond ümber koolitustalituseks, mis viidi arendusosakonna koosseisu.

Suhteliselt lühikese ajaga loodi Tolliametis kaasaegne koolitus-süsteem ja koolitus-organisatsioon ning võeti omaks kaasaegse koolitusstrateegia põhimõtted. See kõik peab aitama kaasa kogu tolliorganisatsiooni strateegiliste eesmärkide saavutamisele.

Planeerimise koolitus 28.-29. märtsil 2000

Tolli eriala õpetamisest Sisekaitseakadeemias

1992. aasta aprillis asutati Eesti Sisekaitseakadeemia ning registreeriti tema ajutine põhikiri. Selles oli öeldud, et akadeemia on riiklik kõrgharidust andev õppeasutus, kus valmistatakse ette korrakaitse ja riigikaitse spetsialiste ning ametnikke. Tolli eriala (Tolli- ja uurimiskolledži direktor 1992-1995 Jaan Puskar) avati Sisekaitseakadeemias koos teiste erialadega 1992. aastal. Esimene lend lõpetas 1996. aasta kevadel.

Akadeemia esimestel sisseastumiskatsetel, mis algasid 1. septembril, oli konkurss tihe: keskmiselt kolm kandidaati ühele kohale. Kõik rekordid lõi aga tolli erialal õppida soovijate hulk – ühele kohale kandideeris 11 inimest. Nii oli akadeemia asutamisest alates tolli eriala äärmiselt populaarne ja konkurss selle konkurentsivõime kõrgeim.

Kuni 1996. aastani oli tolli eriala ühes kolledžis koos kohtueelse uurimise erialaga, mille õppurite arv oli kaks korda suurem kui tollil (iga-aastane vastuvõtt vastavalt 15 ja 30).

1996. aasta algul jäi kolledž ilma direktorita, kuna Jaan Puskar lahkus akadeemiast. Samal aastal toimus muudatus ka kolledžite struktuuris: kohtueelse uurimise õppesuund liideti politsei erialaga. Avati uus, rahvastikukorralduse eriala õppesuund ning koos tolli erialaga

moodustati nende baasil halduskolledž, mida asus juhtima senine migratsioonitöötaja Tiina Raitviir.

Käesoleval ajal on Sisekaitseakadeemia näol tegemist kõrgetasemelise riigi- ja omavalitsusametnike rakenduskõrgkooliga.

Sisekaitseakadeemia lõpetas 2001. aastal tolli erialal 14 üliõpilast, neist neli töötasid tollis ka õpingute ajal.

Tolli eriala õpetamisest Tallinna Majanduskoolis

2001. aasta alguses ilmus Tallinna Tollilehes Tõnu Karu artikkel "Minu esimesed kuud tollis", kus algaja tollitöötaja kirjeldab:

"...suvel lõpetasin Tallinna Majanduskooli tolliõiguse eriala. Õppetöö kestis kaks aastat, mille jooksul käsitleti alg- ja põhiõppeaineid õigusteaduses. Täiendavalt õppisin spetsiifilisi tolli eriala aineid. Õppetöö vahetuks koostisosaks oli tutvumispraktika Tallinna tolliinspektuuris, mille käigus tutvusin erinevate tollipunktide sisulise töö ja tegevusega. Tutvumispraktika käigus jättis kõige sümpaatsema mulje Muuga tollipunkt oma suuruse, struktuuri, töökorralduse ja meeldiva kollektiiviga.

Alates juulist asusin tööle Muuga tollipunkti. Katseaeg oli algusest peale tööine ja huvitav, sest koolis omandatud teadmised võimaldasid koheselt süveneda tolliküsimustesse ja pakkuda omapoolseid ettepanekuid tekkinud probleemsituatsioonide lahendamisel.

Esialgseid kohanemisküsimusi muutusid olematuks, sest kolleegid aitasid igal sammul nõu ja jõuga. Sellest tulenevalt muutus orienteerumine tollitöös ning -terminoloogias süsteemseks. Viimaseks proovikiviks täieõiguslikuks tolliametnikuks saamisel oli eksam, mille käigus tuli veenvalt tõestada omandatud teooriat ja selle kasutamist praktikas.

Aastal 2000 muutis Tallinna Majanduskool oma õppekavasid selliselt, et nüüd on võimalik tolliõiguse eriala õppida rakendusliku kõrghariduse tasemel. Ka varem lõpetanutel ja kesk-erihariduse omandanutel on võimalik end täiendada 1,5 aasta jooksul ja omandada kõrgharidus.

Kavatsen seda võimalust kasutada ja asuda täiendavalt õppima, sest erialase hariduse omandamine kõrgetasemel avab uued võimalused tollitöös ja muudab mind kõrgelt kvalifitseeritud spetsialistiks."

IX. TOLLIAMETIST VEEL

Sümboolika

27. septembril 1994. aastal kinnitati Tolliameti riigivapi kujutisega pitsati kasutamise ja hoidmise kord. Pitsat võeti kasutusele 1. oktoobril 1994. aastal. 25. oktoobril 1994 kinnitas valitsus tollilipu erimärgi kujutise ning kohustas Rahandusministeeriumi töötama 1. detsembriks välja tollilipu kasutamise kord.

Kogu tollisümboolika on kinnitatud valitsuse määrusega 30. mail 2000. Eesti Tollil on tollilipp, tollivapp ja tolliembleem.

Tollilipu Kaarli kirikus õnnistamisele järgnenud pidulikul vastuvõtul, mille korraldas peadirektor 16. detsembril 1994.

Osalejad (vasakult): Tarmo Maasik - Lääne-Virumaa TI juhataja, Rein Lepsoo - Tartu TI juhataja, Aksel Saar - Edela TI juhataja, Johannes Männiste - Kagu TI juhataja, Anneli Rõõm - peadirektori abi, Rein Talvik - peadirektor, Lauri Pastak - Kirde TI juhataja, Enn Simson - Valga TI juhataja, Mart Kiisa - Saaremaa TI juhataja, Juhan Russ - Tallinna TI juhataja

Suvepäevad

Juba kolmandal aastal peale Tolliameti taasloomist tekkis ühine soov korraldada tollitöötajate ühtekuuluvustunde süvendamiseks ka tööväliseid üritusi. Nii nendib endine Edela tolliinspektuuri juhataja Aksel Saar oma meenutustes. Viidi ellu tollitöötajate suvepäevade idee.

Esimesed tollitöötajate suvepäevad peeti 1994. aastal Kurgjärvel, seejärel 1996 Annimatsil, 1997 Lapaninal, 1998 Kauksis, 1999 Lohusalus, 2000 Värskas ja 2001 Käärikul. Suvepäevi korraldavad inspektuurid järgemööda. Tegemist on pereüritusega, kus pearõhk pannakse sportlikule lõõgastusele.

Annimatsil (3. august 1996)

Toll võrgus

Tolliametil on oma Internetilehekülg (<http://www.customs.ee>) juba 1994. aastast. Esialgu tagasihoidlik veebileht on ajaga kasvanud väga infomahukaks ning tagasisidet arvestades ka külastatavaks ja kasutajasõbralikuks.

Enam-vähem samal ajal hakati pidama Intranetilehte oma töötajate tarbeks.

Tolliametnikel on Intraneti vahendusel võimalus lugeda ka oma ajalehte. 1995. aasta lõpul loodud tollilehte toimetab Tallinna inspektor.

Veidrad juhtumid ja naljad

Nagu ilmselt kõigil asutustes, nii juhtub ka tollis lugusid, mis osalistel-juuresviibijail niipea ei unune.

See juhtus 90. aastate esimesel poolel, kui Ikla tolliametnikud pidid tööle- ja kojusõidu eest ise hoolitsema. Tööle sõideti liinibussiga, tagasi sõiduks kaubeldi end piiril mõnele autole “pära peale”.

Kojusõit ees, said kolm Ikla tolliametnikku küüdi suhtes kokkuleppele ühe kaubikujuhiga. Taheti sõita vaid Häädemeesteni (20 km piirist).

Sohver vabandas, et mugavusi on vähevõitu – sisse sai esiukse kaudu, istuda tuli pimedas kaubaruumis. Tagauksel oli naljakas puuvooder ees. Kuidagi saadi hakkama ja sõit läks lahti.

Kaubikujuht osutus raske jalaga meheks, gaas lükati põhja. Ja suureks jutumeheks. Siira nõrdimusega kirus ta salakaubavedajaid, kes seadust, kauplemistavasid ja inimeste tervist rikuvad. Aus ja õige jutt oli.

Tollimehed toetasid vestlust sedavõrd, kuivõrd juhi soolode vahele hingamispause tekkis.

Kilomeetrid lendasid, jutt jooksis ja Häädemeeste teerist jõudis kätte.

Sohvri monoloog aga lõppes alles siis, kui reisijad häält tõstsid: teeots juba möödas!

Juht pani järsult pidurid peale. Kaubiku tagaust kattev puuvooder lendas inertsil mõjul reisijatele selga ja selle tagant paiskusid kaubaruumi ... viinapudelid.

Kontrabandi vastu võitlemiseks kutsutud ja seatud tollimehed olid hetkega kaetud klaasikildude ja salaviinaga.

Tollieeskirjade rikkumise protokoll

“17. aprillil 1996 kell 9.00 sisenes Murati tolliposti territooriumile kodanik X Saksamaalt ostetud sõiduautoga Mazda. Auto kontrollimise käigus leidsin auto armatuurkarbist auto ostu-müügi lepingu (saksakeelse), kus oli kirjas auto kere number, kodaniku nimi ja auto hind 2900.- DEM-i. Sisenedes tolliruumi esitas kodanik X ostu-müügi lepingu auto hinnaga 100.- DEM-i.

Tolliruumis viibisid veel inspektor Sisas ja tollipunkti juhataja Zuppur.

Esitasin neile võrdlemiseks autost leitud ostu-müügi lepingu ja kodanikult saadud ostu-müügi lepingu. ...

Esitatud küsimusele kahekordsete dokumentide olemasolu kohta vastas kodanik X, et need olid niisama ühes ja olid vajalikud Saksa firmale, kust auto ostis.

Nähes, et toll ei aktsepteeri tema 100.- DEM-ist ostu-müügi lepingut, haaras kodanik X äkilise liigutusega Saksamaa ostu-müügi lepingu tolliruumi laualt ja sõi ära.

Söömise ajal viibisid ruumis veel inspektor Sisas ja tollipunkti juhataja Zuppur.

Pärast söömist lausus kodanik X: "Oli dokument, enam ei ole."...

Rikkuja keeldub protokollile alla kirjutamast, kuna on vaimselt ja füüsiliselt väga väsinud."

Volitus

"Mina, füüsilisest isikust ettevõtja, kantud äriregistrisse numbri 17773623 all, ärinimega Mathias Malakas, volitan mind, vaimset isikut, kunstnik Mathias Malakat, esindama minu huve minu ettevõtet Mathias Malakat puudutavates ametiasjades.

Käesolev volitus kehtib minu järgmise sünnipäevani 1. juuni 1997.

5. detsember 1996, Tallinnas"

Taotlus ülemusele

"Kuna tolliinspektor pole meile muretsenud külmkappi, siis panin oma viinerid aknast välja. Selle tulemusena sai raudtee kass korraliku lõunasöögi ja mina pidin kogu vahetuse olema söömata. Palun kass kinni püüda ja teda karistada. Palun mulle eraldada toetust 21 krooni ja 53 senti viinerite eest. Selle võin hiljem raudtee käest sisse nõuda, kuna see oli raudtee kass. Palun tõsiselt kaaluda külmkapi ostmist, et niisugune asi ei korduks."

Eestis alaliselt elav naisterahvas abiellus välismaalasega ning naine pöördus tolli küsimusega, kuidas peab toimima mehe auto Eestisse importimisel.

Vestluse käigus selgus, et mees ei oma Eestis elamisluba ja nende elukohavalik ei ole veel ka lõplikult otsustatud.

Kui naine sai teada, et sõiduauto impordimaksud on märkimisväärselt kõrged, hakkas ta küsima maksuvabastuste kohta. Kuuldes, et käibemaksust võib saada vabastuse ümberasuja vara ja pärandvara importimisel, tekkis veidi pikem paus.

Järgnev küsimus kõlas nii: "Aga mis tingimustel oleks võimalik auto pärandvarana vormistada?"

Tolliinspektor väljub tualettruumist ja keerab enda järel ukse lukku.

Juurde astub klient ja palub: "Lubage mind palun sisse, sest ma pean Toominga juurde minema puhaste kätega!"

Klient küsib: "Ma saabun Venemaalt Eestisse ja tahan teada, kas Eesti kroon on valuuta või ei ole? "

Meenutus 1996. aasta maikuu tollilehest:

"Tollis nagu trolliski juhtub tõsiseiku, et püütakse kinni mõni "jänes" ehk piletita reisija.

Piletita reisija on Eesti Vabariigi suhtes sulgi teinud. Sulid aga tegutsevad tavaliselt vähemalt paarikaupa. Nii seegi kord – "jänese kandjaks" osutus Tallinnas elav tüürimees, kes saabus Bremen-Tallinna reisilt.

Jänese püüdjad Tallinna Lennujaama tollipunktist oma kogenud ja valvsa silmaga fikseerisid täpselt, et laevamehe taskus muu taskuvara vahel kükitab piletit reisija. Jännes võeti kohe jutule.

Lähema uurimise ehk visuaalse ekspertiisi alusel tuvastati pikemata, et taskujännes on üks pesuehtne kahejalgne võõramaine linnuke. Tema moekas rohe-kollasekirju udukerge sulekasukas ja hallide sulgedega kaunistatud tuttkübar olid peidikus konutamisesest väheke sorgus. Aga kui tollimehed ta oma peiduurkast välja nõutasid ja vajalikke dokumente küsisid, saputas ta end kohe kohevile ja vahtis ülbelt välkuvail silmil ülekohtuseid tollitöötajaid kui rahvusvahelisi isikuvabaduse röövijaid. Tähtsustas end see igati noobli väljanägemisega jännes mis ta suutis, aga ühtegi isikut tõendavat dokumenti tal esitada ei olnud – ei tõutunnistust, ei sissesõiduviisat, ei aidsivastast kaitsepookimise kaarti ega elamislubagi. Sellistel puhkudel on tolliinspektorite otsus karm, aga õiglane – puuri pista.

Nii saigi lindjännesest tasuta maailmareisi eest loomaia kandidaat. Sealsed paljunäinud eksperdid liigitasid mängleva kergusega meie tollijänese päritolu Senegali papagoiks. Hetkel on ilmselt juba käivitunud mitmekülgne ekspertiis, kus tehakse kindlaks – kas senegaallase sulekasukas on üldse originaalne, kas tema toitumistavad langevad kokku meie keskpärase toidukorviga, eriuuringud aga peavad kinnitama, et ta pole kaasa toonud mingit uut ravimatut linnutõbe. Valitsusel tuleb aga otsustada, millisest soost eluseltsilist suudab Eesti Vabariik talle kindlustada. Seejärel võib tõenäoliselt selle sulesulikese integreerida Eesti ühiskonda nagu kõiki ülejäänud välismaalasigi.”

Deklareerimata papagoid liigist *Cacatua Sulphurea* Titzony

LÕPETUSEKS

Kui vana siis ikkagi on Eesti Tolliamet? Seda küsimust oleme kuulnud mitmelt inimeselt, kaasa arvatud tolliametnikelt. On isegi küsitud, et kuidas siis ikka saab olla nii, et piirkondlikud tolliinspektuurid eraldi vaadatuna on vanemad kui Tolliamet tervikuna? Sellele küsimusele on raskevõitu üheselt vastata. Ilmselt on võimalik anda mitu vastust, mis kõik võivad põhimõtteliselt õigeks osutuda. Oleneb, millise nurga alt küsimusele läheneda.

Meenutame põgusalt

- ❖ 16. jaanuar 1990 – Eesti NSV Valitsuse määrus riiklike ametite (kaasa arvatud Tolliameti) moodustamiseks
- ❖ 11. märts 1990 – Tolliameti peadirektori (Enn Luik) ametisse kinnitamine (esimene Eesti Tolliameti ametnik, seega enne seda praktiliselt Tolliametit olla ei saanud ega olnudki);
- ❖ 2. aprill 1990 – kinnitati ametisse Tolliameti peadirektori asetäitja Tõnis Härm;
- ❖ 18. juuni 1990 – võeti tööle inspektor-asjaajaja ametikohale Margit Merelaine;
- ❖ 14. september 1990 – kinnitati Võru Tolliinspektuuri juhataja ametikohale Johannes Männiste (esimene töötaja väljaspool keskaparaati);
- ❖ 25. oktoober 1990 – alustasid tegevust kontrollpostid Eesti Majanduspiiril;
- ❖ 19. september 1990 – kinnitati Tolliameti põhimäärus;
- ❖ 15. juuli 1991 – ühendati (liideti) Tolliamet Piirikaitseameti koosseisu ja moodustati EV Riiklik Tolli- ja Piirikaitseamet;
- ❖ 20. august 1991 – Eesti Vabariigi taasiseseisvumine
- ❖ 29. august 1991 – reorganiseeriti EV Riiklik Tolli- ja Piirikaitseamet Eesti Vabariigi Riigi- ja Piirikaitseametiks;

- ❖ 27. september 1991 – EV Riigi- ja Piirikaitseameti peadirektori korraldusega vabastati töölt 30. septembril 1991 kõik (158) tollitöötajad;
- ❖ 25. september 1991 – kinnitati Tolliameti peadirektori ametikohale Mati Jürgens (Tolliamet oli aga veel moodustamata);
- ❖ 1. oktoober 1991 – EV Valitsuse määrusega moodustati Eesti Vabariigi Riiklik Tolliamet;
- ❖ 1. oktoober 1991 – Tolliameti peadirektor võttis oma käskkirjaga tööle 151 töötajat.

Seega võib Eesti tolli taastamise momendiks pidada 16. jaanuari 1990. aastal, kui ENSV valitsus võttis vastu määruse Eesti NSV riiklike ametite moodustamise kohta.

Eesti Tolli ümbersünd toimus aga koos kõigi riigiasutuste ning kogu Eesti riigiga 1991. aasta augustis.

Taasiseseisvunud Eesti Vabariigi Tolliamet moodustati 1. oktoobril 1991. aastal.

Tolli kiiret arengut möödunud kümnendil toetas paarikümne kuu jooksul loodud struktuur – üleriigiline tolliasutuste võrk. Kuigi möödunud aastatuhande lõpul läbiviidud regionaalreform kujundas Tolliameti uue ülesehituse, ei tähenda see, et nüüd oleks Eesti Toll lõplikult valmis. Nii nagu jätkuvalt areneb Eesti Vabariik, teeb seda ka Eesti Toll.

Kasutatud allikad

Riigi Teataja

Eesti Välismajanduse Teataja

Tolliameti arhiiv

Perioodika

Rahva hääl

Edasi

Eesti Päevaleht

Postimees

Võrumaa Teataja

Pärnu Postimees

Tallinna Tolliinspektuuri Tollileht

Kiik, L. "Eesti Vabariigi tolliasutuste tegevuse lühiülevaade", urimustöö

<http://www.fin.ee>

<http://www.mineco.ee>

Tolliamet tänab Vello Arusaart tõhusa abi eest rubriigi "Toll Eestis nõukogude perioodil" koostamisel.

Raamatus kasutatud fotod pärinevad tolliametnike erakogudest ja Meremuuseumist.

Materjalid kogus Peep Õun.